

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Gjentagelsen

Citation: Kierkegaard, Søren: "Gjentagelsen", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 4*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997, s. 1. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-g-txt-shoot-id23596d27-6873-454a-ad8b-ce449fa40ccc.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 4

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

* **Gjentagelsen**
Et Forsøg i den eksperimenterende Psychologi
af
CONSTANTIN CONSTANTIUS

Kjøbenhavn
Faaes hos C.A. Reitzel
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri
1843

Paa vilde Træer ere Blomsterne vellugtende, paa tamme Frugterne (cfr. Flavius Philostratus den Ældres *Heltehistorier*).

Da Eleaterne negtede Bevægelsen, optraadte, hvad Enhver veed, Diogenes som Opponent; han optraadte virkelig; thi han sagde ikke et Ord; men gik blot nogle Gange frem og tilbage, hvorved han meente tilstrækkeligen at have modbeviist hine. Da jeg i længere Tid havde beskæftiget mig, leilighedsviis idetmindste, med det Problem, om en Gjentagelse er mulig og hvilken Betydning den har, om en Ting vinder eller taber ved at gjentages, faldt det mig pludselig ind: Du kan jo reise til Berlin, der har Du engang før været, og nu overbevise Dig om en Gjentagelse er mulig og hvad den har at betyde. I mit Hjem var jeg næsten gaaet istaae over dette Problem. Man sige hvad man vil derom, det vil komme til at spille en saare vigtig Rolle i den nyere Philosophi; thi *Gjentagelse* er et afgjørende Udtryk for hvad »*Erindring*« var hos Grækerne. Som da disse lærte, at al Erkjenden er en Erindren, saaledes vil den nye Philosophi lære, at hele Livet er en Gjentagelse. Den eneste nyere Philosoph, der har havt en Ahnelse herom, er Leibnitz. Gjentagelse og Erindring er den samme Bevægelse, kun i modsat Retning; thi hvad der erindres, har været, gjentages baglænds; hvorimod den egentlige Gjentagelse erindres forlænds. Derfor gjør Gjentagelsen, hvis den er mulig, et Menneske lykkeligt, medens Erindringen gjør ham ulykkeligt, under den Forudsætning nemlig, at han giver sig Tid til at leve, og ikke strax i sin Fødselsstund seer at finde paa et Paaskud til at liste sig ud igjen af Livet, f. Ex. at han har glemst Noget.

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, har en Forfatter sagt. Deri har han ogsaa fuldkommen Ret, naar man blot erindrer, at den først gjør et Menneske ulykkeligt. Gjentagelsens Kjærlighed er i Sandhed den ene lykkelige. Den har ligesom Erindringens ikke Haabets Uro, ikke Opdagelsens ængstende Eventyrlighed, men heller ei Erindringens Vemod, den har Øieblikkets salige Sikkerhed. Haabet er en ny Klædning, stiv og stram og glimrende, dog har man aldrig havt den paa, og veed derfor ikke, hvorledes den vil klæde En, eller hvorledes den sidder. Erindringen er en aflagt Klædning, som, hvor skjøn den end er, dog ikke passer, da man er voxet fra den. Gjentagelsen er en uopslidelig Klædning, der slutter fast og ømt, hverken trykker eller flagrer. Haabet er en deilig Pige, der smutter bort mellem Hænderne; Erindringen er en skjøn gammel Kone, som man dog aldrig er tjent med i Øieblikket; Gjentagelsen er en elsket Hustrue, man aldrig bliver kjed af; thi det er kun det Nye, man bliver kjed af. Det Gamle bliver man aldrig kjed af; og naar man har det for sig, bliver man lykkelig; og kun den bliver ret lykkelig, der ikke bedrager sig selv i den Indbildning, at Gjentagelsen skulde være noget Nyt; thi da bliver man kjed af den. Der hører Ungdom til at haabe, Ungdom til at erindre, men der hører Mod til at ville Gjentagelsen. Den, der blot vil haabe, han er feig; den, der blot vil erindre, han er vellystig; men den, der vil Gjentagelsen, han er en Mand, og jo fyndigere han har vidst at gjøre sig den klar, desto dybere Menneske er han. Men den, der ikke fatter, at Livet er en Gjentagelse, og at dette er Livets Skjønhed, han har dømt sig selv og fortjener ikke bedre end, hvad der og vil hænde ham, at omkomme; thi Haabet er en vinkende Frugt, der ikke mætter, Erindringen er en kummerlig Tærepenge, der ikke mætter; men Gjentagelsen er det daglige Brød, der mætter med Velsignelse. Naar man har omseilet Tilværelsen, da skal det vise sig, om man har Mod til at forstaae, at Livet er en Gjentagelse, og Lyst til at glæde sig til den. Den, der ikke har omseilet Livet, før han begyndte at leve, han kommer aldrig til at leve; den, der omseilede det, men blev mæt, han havde en daarlig Constitution; den, der valgte Gjentagelsen, han lever. Han render ikke som en Dreng efter Sommerfugle, eller staaer paa Tærerne for at kigge efter Verdens Herligheder; thi han kjender dem; han sidder heller ei som en gammel Kone og spinder paa Erindringens Rok; men han gaaer rolig sin Gang, glad ved Gjentagelsen. Ja hvis der ingen Gjentagelse var, hvad var ogsaa Livet? Hvo kunde ønske at være en Tavle, paa hvilken Tiden skrev hvert Øieblik en ny Skrift, eller et Mindeskrift om det Forbigangne? hvo kunde ønske at lade sig bevæge af alt det Flygtige, det Nye, der altid nyt blødagtigt forlyster Sjælen? Dersom Gud selv ikke havde villet Gjentagelsen, da var Verden aldrig blevet til. Han havde enten fulgt Haabets lette Planer, eller han havde tilbagekaldt Alt og bevaret det i Erindringen. Dette gjorde han ikke, derfor bestaaer Verden, og bestaaer derved, at den er en Gjentagelse. Gjentagelsen den er Virkeligheden, og Tilværelsens Alvor. Den, der vil Gjentagelsen, han er modnet i Alvor. Dette er mit Separat-Votum, der tillige mener, at det ingenlunde er Livets Alvor, at sidde i sin Sopha og stange Tænder – og være Noget f. Ex. Justitsraad; eller at gaae adstadig gjennem Gaderne – og være Noget, f. Ex. Velærværdighed; ligesaa lidet som det er Livets Alvor at være kongelig Beridder. Alt Sligt er i mine Øine kun Spøg, og som saadan stundom daarlig nok.

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, siger en Forfatter, der, efter hvad jeg kjender til ham, stundom er noget svigefuld, ikke dog saaledes, at han skulde sige Et og mene et Andet, men vel saaledes, at han sætter Tanken paa Spidsen, saa at denne, hvis den ikke gribes med samme Energi, i næste Moment viser sig som noget Andet. Hiin Sætning er af ham fremsat saaledes, at det let frister En at give ham Ret, og da at glemme, at Sætningen selv er Udtrykket for den dybeste Melancholi, saa et dybt Tungvind, fortættet i en eneste Replik, ikke let kunde udtrykke sig bedre.

Det er omtrent 1 Aar siden, at jeg ret for Alvor blev opmærksom paa et ungt Menneske, hvem jeg tilforn allerede oftere havde berørt, fordi hans skønne Udvaltes, det sjælfulte Udtryk i hans Øie næsten fristede mig, et vist Kast med Hovedet, en Kaadhed i Yttringer forvissede mig, at han var en dybere Natur, der havde mere end eet Udtræk, medens en vis Usikkerhed i Modulationen antydede, at han var i den forførelses Alder, hvor Aandens Modenhed forkynder sig, ligesom Legemets i en langt tidligere Tid, derved, at Stemmen ofte slaer over. Ved Hjælp af disse skjødsløse, tilnærmende Conditior-Inclinationer havde jeg allerede draget ham til mig, og lært ham i mig at see en Fortrolig, hvis Tale paa mange Maader fristede det Melancholske i ham frem under Brydningens Form, idet jeg ligesom en Farinelli lokkede den sindssvage Konge ud af hans mørke Gjemme, Noget der, da min Ven endnu var ung og smidig, lod sig gjøre uden at bruge Tangen. Saaledes var vort Forhold, da kommer han, som sagt, for omtrent 1 Aar siden op til mig, ganske ude af sig selv. Hans Optraeden var kraftfuldere end sædvanlig, hans Former skønnere, hans store straalende Øie havde udvidet sig, kort han var som forklaret. Da han oplyste mig om, at han var forelsket, kom jeg uvilkaarlig til at tænke, den Pige maa dog være lykkelig, der bliver elsket saaledes. »Han havde allerede i nogen Tid været forelsket, men skjult det endog for mig; nu var han ved sit Ønskes Maal, havde tilstaaet, og fundet Gjenkjærlighed.« Uagtet jeg ellers har en Tilbøielighed til at forholde mig iagttagende mod Mennesker, saa var det mig en Umulighed at være det mod ham. Man sige hvad man vil, et dybt forelsket ungt Menneske er noget saa skjønt, at man, naar man faaer Øie derpaa, glemmer lagttagelsen af Glæden over Synet. Overhovedet afvæbne alle dybe humane Rørelser i et Menneske lagttageren. Det er kun hvor der istedenfor disse er en Tomhed, eller hvor de coquet skjules, at man vil iagttage. Dersom man var Vidne til, at et Menneske bad ret af sin hele Sjæl, hvo kunde da være et saadant U-Menneske, at han vilde iagttage, hvo vilde ikke snarere føle sig gennemtrængt af en Udstrømning fra den Bedendes Andagt. Naar man derimod hører en Præst afdeklamere en velstuderet Præken, hvori han flere Gange i en kunstig skruet og forskruet Passus, uden nogen Opfordring fra Menighedens Side, bevidner, at hvad han siger, det er den enfoldige Tro, der ikke forstaaer sig paa ziirlige Talemaader, men i Bønnen skaffer ham, hvad han, efter sit Ord og formodentlig af gode Grunde, forgjæves søgte i Poesi, Kunst og Videnskab, saa sætter man ganske rolig Mikroskopen for Øiet, saa lader man ikke Øret sluge det Sagte, men trækker Jalousien for, Kritikens Rist, der prøver enhver Lyd og ethvert Ord. Det unge Menneske, jeg taler om, var dybt og inderligt og skjønt og ydmygt forelsket; jeg havde i lang Tid ikke været saa glad som ved at see paa ham; thi det er ofte traurigt nok at være lagttager; det gjør En melancholsk ligesom det at være Politiembedsmand; og naar en lagttager røgter sit Kald godt, saa er han at ansee som en Politi-Spion i høiere Tjeneste; thi lagttagerens Kunst er at bringe det Skjulte frem. Det unge Menneske talte om den Pige, i hvem han var forelsket, han gjorde ikke mange Ord; hans Tale var ingen fad Kritik, som de Elskendes Lovtaler ofte nok ere det; der var ingen Vigtighed i ham, som var han en snild Karl, der havde fanget en saadan Pige, ingen Selvtillid – hans Kjærlighed var sund, reen, ubedærvet. Han betroede mig med en elskværdig Aabenhjertethed, at Grunden til hans Besøg hos mig var, at han behøvede en Fortrolig, i hvis Nærværelse han kunde tale høit med sig selv, samt at den nærmeste Grund var, at han frygtede for at blive siddende hele Dagen hos Pigen og saaledes falde hende til Besvær. Han havde allerede flere Gange været henne ved hendes Bolig, men havde tvunget sig selv til at vende om. Han bad mig nu at kjøre en Tour ud med sig for at adspredde ham og for at faae Tiden til at gaae. Dertil var jeg ogsaa villig; thi fra det Øieblik, han havde betroet sig til mig, kunde han være sikker paa, at jeg ubetinget vilde være ham til Tjeneste. Jeg benyttede den halve Time, inden Vognen kom, til at skrive et Par Forretningsbreve, bad ham imidlertid at stoppe en Pibe eller blade lidt i et Album, der var lagt frem. Dog saadan Beskæftigelse behøvede han ikke, han var beskæftiget nok i sig selv, havde end ikke Ro at sidde ned, men gik hurtigt frem og tilbage paa Gulvet; hans Gang, hans Bevægelse, hans Gestus – Alt var Veltalenhed, han selv glødede i Elskov. Som en Drue, naar den er paa sit Høieste, bliver gjennemsigtig og klar, medens Saften pibler frem gennem de fine Aarer, som Skallen paa en Frugt brister, naar Frugten modnes i hele sin Fylde, saaledes brød Elskoven næsten synlig frem i hans Skikkelse. Jeg kunde ikke lade være af og til at skotte næsten forelsket hen til ham; thi en saadan Yngling er nok saa forførelsesfuld at see paa som en ung Pige.

Som det da ofte gaaer, at de Elskende tage deres Tilflugt til Digterens Ord for at lade Elskovens søde Beængstelse bryde ud i salig Glæde, saa var det og Tilfælde med ham. Idet han gik op og ned ad Gulvet, gjentog han atter og atter et Vers af Poul Møller:

Da kommer en Drøm fra min Ungdomskaar
Til min Lænestol,
Efter Dig jeg en inderlig Længsel faaer,
Du Qvindernes Sol!

Hans Øie fyldtes med en Taare, han kastede sig hen paa en Stol, han gjentog atter og atter Verset. Paa mig gjorde denne Scene et rystende Indtryk. Store Gud! tænkte jeg, en saadan Melancholi er endnu aldrig

forekommen i min Praxis. At han var melancholsk vidste jeg nok, men at en Forelskelse kunde virke saaledes paa ham! Og dog hvor consequent er ikke enhver endog abnorm sjælelig Tilstand, naar den er normal tilstede. Menneskene raabe ofte nok paa, at en Melancholsk skal see at forelske sig, saa svinder Alt. Dersom han virkelig er melancholsk, hvorledes skulde det da være muligt, at hans Sjæl ikke kom til melancholsk at beskæftige sig med hvad der bliver ham det Vigtigste af Alt. Han var forelsket dybt og inderligt, det var klart, og dog var han istand til strax en af de første Dage at erindre sin Kjærlighed. Han var i Grunden færdig med det hele Forhold. Idet han begynder, har han gjort et saa forfærdeligt Skridt, at han har sprunget Livet over. Om Pigen dør imorgen, det vil ingen væsenlig Forandring fremkalde, han vil atter kaste sig hen, hans Øie vil atter fyldes med en Taare, han vil atter gjentage Digterens Ord. Hvilken besynderlig Dialektik! Han længes efter Pigen, han maa gjøre Vold paa sig selv for ikke at hænge hos hende hele Dagen, og dog er han i det første Øieblik bleven en gammel Mand med Hensyn til hele Forholdet. En Misforstaaelse maatte der ligge til Grund. I lang Tid har Intet bevæget mig saa stærkt som dette Optrin. At han blev ulykkelig, det var klart nok, at Pigen ogsaa blev det, var ikke mindre klart, om det end ikke strax var muligt at forudsee, paa hvilken Maade det vilde skee. Saameget er imidlertid vist, kan Nogen tale med om Erindringens Kjærlighed, saa kan han. Erindringen har den store Fordeel, at den begynder med Tabet, derfor er den sikker, thi den har Intet at tabe.

Vognen var kommen. Vi kjørte ud ad Strandveien for senere at søge op efter de egenlige Skovegne. Da jeg mod min Villie var kommen til at forholde mig iagttagende mod ham, kunde jeg ikke lade være ved allehaande Experimenter, som Søemanden siger, at lokke hans Melancholies Fart. Jeg anslog alle mulige erotiske Stemninger – nei. Jeg eftersporede Virkningen af Omgivelsens Forandring, forgjæves: ikke Havets vide Dristighed, ikke Skovens dyssende Stilhed, ikke Aftenens vinkende Ensomhed kunde bringe ham ud af den tungsindige Længsel, i hvilken han ikke saa meget nærmede sig den Elskede som forlod hende. Hans Feiltagelse var uhelbredelig, og hans Feiltagelse var denne, at han stod ved Slutningen istedenfor ved Begyndelsen; men en saadan Feiltagelse er og bliver et Menneskes Undergang.

Og dog holder jeg paa Rigtigheden af hans Stemning som erotisk Stemning, og den, der i sin Elskov ikke har oplevet den netop i Begyndelsen, han har aldrig elsket. Kun maa han have en anden Stemning ved Siden deraf. Denne potenserede Erindren er Elskovens evige Udtryk i Begyndelsen, er Tegn paa en virkelig Elskov. Men paa den anden Side hører der en ironisk Elasticitet til for at kunne bruge den. Denne manglede han, dertil var hans Sjæl for blød. Det maa være Sandhed, at i det første Øieblik er Ens Liv forbi, men der maa ogsaa være Livskraft til at dræbe denne Død og forvandle den til Liv. I Elskovens første Daggyr strider det Nærværende og det Tilkommende med hinanden for at faae et evigt Udtryk, og denne Erindren er netop Evighedens Tilbagestrømmen i det Nærværende, det vil sige, naar denne Erindren er sund.

Vi vendte hjem, jeg tog Afsked med ham; men min Sympathi var næsten altfor stærkt sat i Bevægelse, jeg kunde ikke blive den Tanke qvit, at i meget kort Tid maatte det komme til en forfærdelig Explosion.

I Løbet af en fjorten Dage saae jeg ham af og til hos mig. Han begyndte selv at fatte Misforstaaelsen, den unge tilbedte Pige var ham allerede næsten til Besvær. Og dog var hun den Elskede, den Eneste, han havde elsket, den Eneste, han nogensinde vilde komme til at elske. Paa den anden Side elskede han hende dog ikke; thi han længtes blot efter hende. Med ham selv foregik der under alt Dette en mærkelig Forandring. En digterisk Productivitet vaagnede i ham efter en Maalestok, som jeg aldrig havde troet mulig. Nu fattede jeg let Alt. Den unge Pige var ikke hans Elskede, hun var Anledningen, der vakte det Poetiske i ham og gjorde ham til Digter. Derfor kunde han kun elske hende, aldrig glemme hende, aldrig ville elske nogen Anden, og dog bestandig kun længes efter hende. Hun var dragen med ind i hele hans Væsen, Mindet om hende var evigt frisk. Hun havde været meget for ham, hun havde gjort ham til Digter, og netop derved havde hun underskrevet sin egen Dødsdom.

Alt som Tiden gik hen, blev hans Forhold qvalfuldere og qvalfuldere. Hans Tungsind tog mere og mere Overhaand, hans legemlige Kraft fortæredes i sjælelige Kampe. Han indsaae, at han havde gjort hende ulykkelig, og dog var han sig ingen Brøde bevidst; men netop dette, aldeles uskyldig at blive skyldig i hendes Ulykke, var ham til Forargelse, og bragte hans Lidenskab i den vildeste Bevægelse. At tilstaae hende, hvorledes det hang sammen, det syntes ham var at krænke hende paa det Dybeste. Det var jo at sige hende, at hun var bleven et ufuldkomnere Væsen, at han var voxet fra hende, at han ikke mere behøvede det Trin, ad hvilket han steg op. Hvad vilde ogsaa Følgen blive? Da hun dog vidste, at han ikke vilde elske nogen Anden, saa vilde hun blive hans sørgende Enke, der blot levede i Mindet om ham og deres Forhold. Han kunde ingen Tilstaaelse gjøre, dertil var han for stolt paa hendes Vegne. Hans Tungsind hildede ham mere og mere, og han besluttede at fortsætte Falskneriet. Den hele poetiske Oprindelighed i ham blev nu brugt til at glæde og forlyste hende; hvad han kunde have forsynet Mange med, blev Alt anvendt paa hende; hun var og blev den Elskede, den ene Tilbedte, om han end var nærvædet at tabe Forstanden af Angst over den uhyre Usandhed, der kun fængslede hende inderligere og inderligere. Hendes Tilværelse eller Ikke-Tilværelse var i en vis Forstand i Virkeligheden uden Betydning for ham, kun fandt hans Tungsind Glæde i at fortrylle Livet for hende. At hun var salig, forstaaer sig; thi hun anede Intet, og Næringen var kun altfor velsmagende. Produktiv i strængere Forstand vilde han ikke være; thi da maatte han forlade hende, derfor holdt han, som han sagde, Produktiviteten under Saxen, og skar Alt i Bouquet til hende. Hun anede Intet. Det troer jeg, og det var ogsaa oprørende, hvis en ung Pige kunde være selvkjærlig nok til at tage et Menneskes

Tungsind forfængelig. Imidlertid kan Sligt forekomme, og jeg har engang været meget nær ved at opdage et saadant Forhold. Der er heller ei noget saa forførelig for en Pige, som at blive elsket af en poetisk-tungsindig Natur. Og har hun blot Selvkjærlighed nok til at indbilde sig selv, at hun elsker ham trofast ved at klamre sig til ham, istedenfor ved at opgive ham, saa har hun en meget nem Opgave i Livet, hvorved hun paa eengang nyder Æren for, og den gode Bevidsthed af at være trofast, og tillige den allerfinest destillerede Elskov. Gud bevare ethvert Menneske fra en saadan Trofasthed!

En Dag kom han op til mig; hans mørke Lidenskaber havde aldeles faaet Overmagten. I de vildeste Udbrud forbandede han Tilværelsen, sin Kjærlighed, den elskede Pige. Fra det Øieblik kom han aldrig mere hos mig. At han havde tilstaaet for et andet Menneske, at Pigen var ham en Plage, kunde han formodentlig ikke tilgive sig selv, nu havde han fordærvet sig Alt, endog den Glæde, at holde hendes Stolthed oppe, og gjøre hende til en Gudinde. Naar han mødte mig, undgik han mig, traf vi sammen, talte han aldrig til mig, medens han derimod synlig bestræbte sig for at lade glad og tillidsfuld. Jeg var betænkt paa lidt nærmere at forfølge ham, og havde til den Ende begyndt at efterspore hans subalterne Omgivelse. Naar man har med en Tungsindig at gjøre, faaer man ofte mest at vide ved Hjælp af de Subalterne. For en Tjener, en Tjenestepige, et gammelt overseet Inventarium i en Familie aabner ofte en Tungsindig sig mere, end for den ham ved Dannelse og ydre Livsforhold nærmeste Omgivelse. Jeg har kjendt en Tungsindig, der gik som en Dandser gjennem Livet, og bedrog Enhver, mig med, indtil jeg ved en Barbeer kom paa et andet Spor. Denne Barbeer var en ældre Mand, der levede i trange Kaar, og som selv passede sine Kunder. Medfølelse med Barberens Trang bragte ham til at lade sit Tungsind bryde frem, og denne Barbeer vidste, hvad ellers Ingen anede. Det unge Menneske sparede mig imidlertid Uleiligheden; thi han henvendte sig igjen til mig, dog fast besluttet paa, aldrig mere at sætte sin Fod inden mine Dørre. Han gjorde mig det Forslag, at møde ham paa afsides Steder til bestemte Tider. Jeg var villig, og kjøbte til den Ende to Tegn til Fiskeriet i Stadsgraven. Her mødtes vi i den tidlige Morgen. I den Stund, da Dagen kæmper med Natten, da der selv ved Midsommerstid gaaer en kold Gysen gjennem Naturen, da mødtes vi dernede i den klamme Morgentaage og det duggede Græs, og Fuglene fløi forskrækkede op ved hans Skrig. I den Stund, da Dagen har seiret, da alt Levende glæder sig ved Tilværelsen, i den Stund, da den unge elskede Pige, hvem han opdæggede ved sin Smerte, løftede Hovedet fra Pudren, og slog Øiet op, fordi Søvnens Gud, der havde siddet ved hendes Leie, reiste sig, i den Stund, da Drømmenes Gud lagde Fingeren paa hendes Øielaag, saa hun atter henslumrede i det korte Blund, medens han fortalte hende, hvad hun aldrig havde anet, og fortalte det saa sagte og henaandende, at hun havde glemt Alt, naar hun vaagnede – i den Stund skiltes vi atter ad. Og hvad end Drømmenes Gud har betroet hende, hun drømte dog ikke om, hvad der foregik mellem os. Hvad Under at Mennesket blev bleg! Hvad Under at jeg er det, der var hans og flere Lignendes Fortrolige!

Der gik atter nogen Tid hen. Jeg leed virkelig meget med det unge Menneske, der svandt hen Dag for Dag. Og dog fortrød jeg ingenlunde at participere i hans Lidelse; thi i hans Kjærlighed var dog Ideen i Bevægelse. (Og en saadan Elskov seer man dog, Gud være lovet! stundom i Livet, i Romanen og Novellen søger man den forgjæves). Kun hvor dette er Tilfælde har Elskoven Betydning, og den, der ikke begeistret er forvisset om, at Ideen er Livsprincipet i Elskoven, og at man, naar det fordres, for den maa ofre Livet, ja hvad mere er, ofre Elskoven selv, om ogsaa Virkeligheden nok saa meget begunstigede den, han er udelukket fra Poesien. Hvor derimod Elskoven er i Ideen, der er enhver Bevægelse, endog enhver flygtig Rørelse ikke uden Betydning, fordi Hovedsagen bestandig er tilstede, den poetiske Collision, der da kan, efter hvad jeg veed, være langt forfødeligere, end den, jeg her beskriver. Men det at ville tjene Ideen, hvilket da i Forhold til Elskoven ikke er at tjene to Herrer, er ogsaa en anstrængende Tjeneste; thi ingen Skjønhed kan være saa nøieregnende som Ideen er det, og ingen Piges Misbilligelse kan være saa tung som Ideens Fortørnelse, der fremfor Alt er umulig at glemme.

Hvis jeg udførligt vilde forfølge Stemningerne i det unge Menneske, saaledes som jeg lærte dem at kjende, endsige hvis jeg paa Digterviis vilde tage en Mængde uvedkommende Ting med: Dagligstuer og Gangklæder, skønne Egne, Paarørende og Venner, saa kunde denne Historie blive en alenlang Novelle. Det gider jeg imidlertid ikke. Jeg spiser vel Salat, men jeg spiser altid kun Hjertet, Bladene tænker jeg er for Svinene; jeg foretrækker med Lessing Undfangelsens Vellyst for Fødselens Besværligheder. Er der Nogen, der har Noget derimod at sige, saa vær saa god, jeg er lige glad.

Tiden gik hen. Naar det var mig muligt, mødte jeg til denne natlige Andagt, hvor han ved vilde Skrig forskaffede sig Motion for hele Dagen; thi Dagen anvendte han til at fortrylle Pigen. Som Prometheus, naglet til Klippen, medens Gribben hakker hans Lever, fængsler Guderne ved sin Spaadom, saaledes fængslede han den Elskede. Hver Dag blev Alt opdrevet, fordi hver Dag var den sidste. Dog saaledes kunde det ikke blive, han beed i Lænken, der bandt ham; men jo meer hans Lidenskab fraadede, desto saligere var hans Sang, desto ømmere hans Tale, desto fastere blev Lænken. At danne et virkeligt Forhold af denne Misforstaaelse, var ham en Umulighed, det var jo at priisgive hende for et evigt Bedrag. At forklare hende Forvexlingen, at hun blot var den synlige Skikkelse, medens hans Tanke, hans Sjæl søgte noget Andet, som han overførte paa hende, det var at krænke hende saa dybt, at hans Stolthed oprørte sig derimod. Det var en Methode, hvilken han foragtede dybere end Alt. Deri havde han ogsaa Ret. Det er foragteligt at bedrage og forføre en Pige, men det er end foragteligere, at forlade en Pige saaledes, at man end ikke bliver en Slyngel, men gjør en mere glimrende Retraite, idet man spiser hende af med den Forklaring, at hun var ikke Idealet, og trøster hende med, at hun var Ens Muse. Sligt lader sig vel gjøre, naar man har nogen Øvelse i at besnakke en Pige,

i Nødens Stund antager hun ogsaa Forslaget, man slipper godt derfra, bliver et skikkeligt Menneske, endog elskværdig, og bag efter er hun i Grunden dybere krænket end den, der veed sig bedragen. Derfor er i ethvert Kjærligheds Forhold, der ikke lader sig realisere, uagtet det er begyndt, Delicatesse det Fornærmeligste af Alt, og den, der har et erotisk Blik og ikke er feig, han seer let, at det at være udelicat er det eneste Middel, han har tilbage, for at holde Pigen i Hævd.

For om muligt at gjøre Ende paa disse Lidelser, opfordrede jeg ham til med Kraft at vove det Yderste. Det, det gjaldt om, var blot at finde et Enheds-Punkt. Jeg gjorde ham da følgende Forslag. Tilintetgjør Alt, forvandl Dem selv til et foragteligt Menneske, der kun har sin Glæde af at gjække og bedrage. Kan De gjøre dette, saa er der Ligelighed tilveiebragt; der kan da i saa Fald ikke mere være Tale om æsthetiske Differentser, der gav Dem en høiere Ret ligeoverfor hende, Noget, Menneskene kun altfor ofte ere tilbøielige til at indrømme en saakaldt ualmindelig Individualitet; hun er den seirende, hun har absolut Ret, De absolut Uret. Gjør det imidlertid ikke altfor pludseligt; thi det vilde blot opflamme hendes Kjærlighed. See først om muligt at blive hende lidt ubehagelig. Dril hende ikke, det hidser. Nei! vær ustadig, vrøvlevorren, gjør en Dag Eet, en anden et Andet, dog uden Lidenskab, i en fuldkommen Slendrian, der dog ikke udarter til Uopmærksomhed, da tvertimod den udvortes Opmærksomhed maa være ligesaa stor som nogensinde, men forvandlet til en Embedsforretning, der mangler al Inderlighed. Frembring bestandig istedenfor al Elskovens Lyst en vis vammel quasi-Elskov, der hverken er Ligegyldighed eller Attraa; lad hele Deres Optræden være ligesaa ubehagelig, som det er at see en Mand savle; begynd imidlertid ikke, uden at De har Kraft til at udføre det, ellers er 101 ude; thi der er ingen saa klog som en Pige, det vil sige, naar der er Spørgsmaal om hun er elsket eller ikke, og der er ingen saa vanskelig Operation, som selv at skulle anvende Exstirpatoren, et Instrument, som i Almindelighed kun Tiden ret veed at haandtere. Naar da Alt er i Gang, saa kan De blot henvende Dem til mig, saa skal jeg besørge det Øvrige. De lader det Rygte udsprede, at De har en ny Kjærlighedshistorie, et quidem af en temmelig upoetisk Art; thi ellers vil De blot ægge hende. At Sligt ikke kunde falde Dem ind, veed jeg vel; thi det staaer fast mellem os, at hun er den Eneste, De elsker, om det end er Dem umuligt at oversætte det reent poetiske Forhold i en virkelig Kjærlighed. Til Grund for Rygtet maa der ligge noget Sandt, det skal jeg besørge. Jeg udseer her i Byen en Pige, med hvem jeg skal træffe Aftale.

Det var ikke blot Hensyn til det unge Menneske, der bevægede mig til at anlægge denne Plan; men jeg kan ikke negte, at jeg efterhaanden havde faaet et ondt Øie paa hans Elskede. At hun slet ikke skulde mærke Noget, at hun slet ikke skulde ane hans Lidelse, og hvad der vel kunde være dens Grund, at hun i saa Fald slet Intet gjorde, Intet forsøgte for at frelse ham ved det, han behøvede og hun kunde give ham – ved Friheden, der netop vilde frelse ham, naar det var hende, der gav ham den; thi da fik hun igjen ved sin Høimodighed Overvægten over ham, hun var ikke krænket! Jeg kan tilgive en Pige Alt; men jeg kan aldrig tilgive hende, at hun i sin Kjærlighed tager feil af Kjærlighedens Opgave. Naar en Piges Kjærlighed ikke er opoffrende, saa er hun ingen Qvinde, men et Mandfolk, og saa skal jeg altid gjøre mig en Fornøielse af at lade hende hjemfalde til Hevnen eller til Latteren. Og hvilken Opgave er det dog ikke for en comisk Digter, at lade en saadan Elskerinde, der først ved sin Elskov har blodsuet den Elskede, indtil han i Nød og Fortvivlelse bryder med hende, at lade en saadan Elskerinde træde op som en Elvire, der gjør Bravour i denne Rolle, bliver begrædt af deeltagende Slægt og Venner, en Elvire, der har første Stemme i de Bedragnes Sangforening, en Elvire, der kan tale med Fynd og Klem om Mandfolkenes Troløshed, en Troløshed, der aabenbart vil koste hende Livet, en Elvire, der gjør alt dette med en Aplomb og Sikkerhed, at det end ikke et halvt Secund falder hende ind, at hendes Trofasthed var nok nærmere beregnet paa at tage Livet af den Elskede. Stor er den qvindelige Trofasthed, især naar den frabedes, uudgrundelig og ubegribelig er den til alle Tider. Situationen vilde blive ubetalelig, dersom hendes Elsker trods al sin Nød dog havde bevaret Humor nok til ikke at spilde et Vredens Ord paa hende, men indskrænke sig til den dybsindigere Hævn, at dupere hende og bestyrke hende i den Indbildning, at hun var skammelig bedragen af ham. Var dette Tilfælde med hende, da skal jeg love hende for, at Hevnen, hvis det unge Menneske er istand til at udføre min Plan, skal ramme hende forfærdeligt, og dog kun med poetisk Berettigelse. Thi han er overbeviist om at gjøre det bedste, han formaaer, og dog vil dette, hvis hun er selvkjærlig, netop tugte haardest. Han behandler hende med al mulig erotisk Omsorg, og dog vil hans Methode netop smerte allermost, hvis hun er selvkjærlig.

Han var villig og bifaldt ganske min Plan. I en Modeboutique fandt jeg, hvad jeg søgte, en ung ret smuk Pige, hvis Fremtid jeg lovede at forsørge, mod at hun gik ind i min Plan. Med hende skulde han vise sig paa offentlige Steder, hende skulde han besøge paa Tider, at der ingen Tvivl var om, at han levede i en Forstaaelse. Til den Ende fik jeg hende anvist Bolig i et Huus med Gjennemgang til to Gader, saa at han blot behøvede at gaae igjennem Huset sildig om Aftenen, og derved give Tjenestepiger o. s. v. Vished, og sætte Snakken i Bevægelse. Naar Alt var bragt i Orden, skulde jeg nok sørge for, at den Elskede ikke blev uvidende om hans nye Forbindelse. Sypigen var ikke ilde; men forøvrigt netop saaledes, at den Elskede uden al mulig Jalousi kunde forbauses over, at en saadan Pige blev hende foretrukken. Forsaavidt jeg havde den Elskede i Kikkerten, burde vel Sypigen have været anderledes; men da jeg Intet i saa Henseende kunde vide med Vished, og da jeg desuden ikke vilde være underfundig mod det unge Menneske, valgte jeg ganske i Interesse af hans Methode.

Sypigen var engageret paa 1 Aar, saalænge maatte Forholdet med hende vedligeholdes, for fuldkommen at dupere den Elskede. I den Tid skulde han tillige arbeide paa at gjennembyrde, om muligt, sin

Digterexistents. Lykkedes dette ham, da maatte der tilveiebringes en redintegratio in statum pristinum. I det forløbne Aar havde tillige den unge Pige, hvad der var af stor Vigtighed, havt Leilighed til at arbejde sig selv ud af Forholdet, han havde ikke honoreret hende med en usikker Anviisning paa Resultatet af en saadan Operation. Skulde det skee, at hun, naar Gjentagelsens Øieblik kom, var bleven træt, nu vel, saa havde han dog handlet høimodigt.

Paa denne Maade var Alt lagt til Orden. Jeg holdt allerede i Snorene, og min Sjæl var ualmindelig spændt paa Udfaldet. Han udeblev, jeg saa ham aldrig mere. Han havde ikke havt Kraft til at gennemføre Planen. Hans Sjæl manglede Ironiens Elasticitet. Han havde ikke Kraft til at aflægge Ironiens Taushedsløfte, ikke Kraft til at holde det, og kun den, der tier, han bliver til Noget. Kun den, der virkelig kan elske, kun han er et Menneske, kun den, der kan give sin Kjærlighed hvilketsomhelst Udtryk, kun han er Kunstner. I en vis Forstand var det maaskee rigtigt, at han ikke begyndte derpaa; thi han havde neppe udholdt Eventyrets Rædsler, og allerede fra Begyndelsen var jeg lidt bange, fordi han behøvede en Fortrolig. Den, der veed at tie, han opdager et Alphabet, der har ligesaa mange Bogstaver som det almindelig brugelige, saaledes, at han kan udtrykke Alt i sit Tyvesprog, saa intet Suk er saa dybt, at han jo har den Latter, der svarer dertil i Tyvesproget, og ingen Bøn saa nærgaaende, at han jo har den Vittighed, der indfrier Fordringen. For ham vil der komme et Øieblik, da det er som skulde han tabe Forstanden. Dog dette er kun et Moment, om det end er forfærdeligt. Det er som den Feber, man faaer om Natten mellem 11½ og 12, Kl. 1 arbejder man freidigere end nogensinde. Holder man hiin Galskab ud, saa seirer man nok.

Dog jeg sidder her og fortæller vidt og bredt, hvad der egentlig blev anført for at vise, at Erindringens Kjærlighed netop gjør et Menneske ulykkeligt. Min unge Ven forstod ikke Gjentagelsen, han troede ikke paa den og vilde den ikke med Kraft. Det Tunge i hans Skjebne var, at han virkelig elskede Pigen, men for virkelig at elske hende, maatte han først klares ud af den digteriske Forvirring, i hvilken han var kommen. Han kunde have gjort Pigen denne Tilstaaelse; naar man vil aftakke en ung Pige, er det jo et ret anstændigt Vilkaar. Det vilde han imidlertid ikke. At det var urigtigt, deri var jeg ogsaa ganske enig med ham. Han havde derved bortskaaret hende Muligheden af imidlertid at existere under egne Auspicier, og fritaget sig selv for maaskee at blive en Gjenstand for hendes Foragt, og for den fremskyndende Angst, om det nogensinde skulde lykkes ham at indhente det Forspildte.

Havde det unge Menneske troet paa Gjentagelsen, hvad kunde der da ikke være kommen ud af ham? hvilken Inderlighed skulde han ikke have opnaaet i Livet?

Jeg er imidlertid kommen længere hen i Tiden, end jeg egentlig vilde. Min Hensigt var blot at fremstille det første Moment, hvor det blev klart, at det unge Menneske i stor Forstand var den bedrøvelige Ridder af Erindringens ene lykkelige Kjærlighed. Læseren tillader mig maaskee, at jeg endnu engang tænker paa det Øieblik, da han, beruset i Erindring, traadte ind paa mit Værelse, da hans Hjerter bestandig »ging ihm über« i hiint Vers af Poul Møller, da han betroede mig, at han maatte fornegte sig selv, for ikke hele Dagen at sidde hos den Elskede. Det samme Vers gjentog han hiin Aften, da vi skiltes ad. Det vil altid blive mig en Umulighed at glemme Verset, ja Erindringen om hans Forsvinden vil jeg lettere kunne udslette, end Mindet om hiint Øieblik, som ogsaa Efterretningen derom langt mindre ængstede mig end hiin Situation. Saaledes er jeg nu engang bygget, i Ahnelsens første Gysen har min Sjæl i samme Nu gennemløbet alle Consequentser, der ofte behøve lang Tid for i Virkeligheden at komme tilsyne. Ahnelsens Concentration glemmer man aldrig. Saaledes troer jeg imidlertid en lagttager bør være bygget, men naar han er bygget saaledes, da vil han ogsaa lide meget. Det første Moment maa overvælde ham næsten til Besvimelse, men i denne Blegnen har Ideen besvangret ham, og fra nu af er han i den opdagende Rapport til Virkeligheden. Naar et Menneske ikke har denne Qvindelighed, at Ideen kan komme i det rette Forhold til ham, hvilket altid er at besøve, saa duer han ikke til lagttagelse, thi den, der ikke opdager det Totale, han opdager egentlig Intet.

Da vi hiin Aften skiltes ad, og han endnu engang takkede mig, fordi jeg havde været ham behjælpelig i at fordrive Tiden, der kun gik altfor langsomt for hans Utaalmodighed, da tænkte jeg ved mig selv, formodentlig er han aabenhjertet nok til at fortælle den unge Pige Alt, og saa elsker hun ham end høiere? Mon han gjorde det? Havde han spurgt mig tilraads, da havde jeg fraraadet ham det. Jeg havde sagt til ham: »hold Dem stiv i Begyndelsen, reent erotisk talt er det det klogeste; med mindre Deres Sjæl er saa alvorlig, at De kan henlede Tanken paa noget langt Høiere.« Har han sagt det, da har han ikke handlet klogt.

Den, der har havt nogen Leilighed til at iagttage unge Piger, at belure deres Samtaler, har vel ofte hørt disse Formler: »N. N. er et godt Menneske, men han er kjedelig; derimod F. F. han er saa interessant og piquant.« Hver Gang jeg hører disse Ord i en lille Jomfrues Mund tænker jeg altid: »Du skuldeskee Skam; er det dog ikke sørgeligt, at en ung Pige taler saaledes.« Hvis en Mand var løben vild i det Interessante, hvo skulde da frelse ham, uden netop en Pige. Og gjør hun ikke ogsaa Synd derved? Enten er den Vedkommende ikke istand til at præstere det, og da er det udelicat at fordre det; eller han kan det, og saa ....., thi en ung Pige skulde netop være saa forsigtig aldrig at lokke det Interessante frem; den Pige, der gjør det, hun taber altid, i Ideen seet; thi det Interessante lader sig aldrig gjentage; den, der ikke gjør det, hun seirer altid.

For en 6 Aar siden var jeg paa en Reise en 8 Mile ude i Landet, og holdt i en Kro, hvor jeg spiste til Middag. Jeg havde indtaget et behageligt og velsmagende Middagsmaaltid, var lidt oprømt, stod just med en Kop

Kaffe i Haanden, hvis Duft jeg ind sugede, da i det Samme en ung smuk Pige, let og yndig, gaaer Vinduet forbi, bøier ind i Gaarden, der hørte til Kroen, hvoraf jeg drog den Slutning, at hun vilde gaae ned i Haven. Man er ung – altsaa, jeg slugte min Kaffe, tændte en Cigar og var just ifærd med at ville følge Skjebnens Vink og Pigens Spor, da det banker paa min Dør, og ind træder – den unge Pige. Hun neier venligt for mig, spørger mig, om det ikke var min Vogn, der holdt i Gaarden, om jeg ikke skulde til Kjøbenhavn, om jeg ikke tillod hende at kjøre med. Den beskedne og dog ægte qvindelige værdige Maade, paa hvilken hun gjorde det, var nok til i samme Nu at lade mig tabe det Interessante og Piquante af Sigte. Og dog er det jo langt mere interessant end at møde en ung Pige i en Have, at kjøre 8 Miil med hende alene i sin egen Vogn, med Kudsk og Tjener, havende hende ganske i sin Magt. Desuagtet er det min Overbeviisning, at selv et letsindigere Menneske end jeg ikke vilde have følt sig fristet. Den Tillid, med hvilken hun betroede sig i min Vold, er et bedre Værn end al en Piges Kløgt og Snildhed. Vi kjørte sammen. Hun kunde ikke have kjørt tryggere, om hun havde kjørt med en Broder eller en Fader. Jeg forholdt mig taus og tilbageholdende, kun naar det syntes, at hun vilde gjøre en Bemærkning, da var jeg forekommende. Min Kudsk fik Ordre at ile. 5 Minutter blev der bedet paa hver Station. Jeg steg ud, med Hatten i Haanden spurgte jeg, om hun befalede nogen Forfriskning, min Tjener stod bag ved med Hatten i Haanden. Da vi nærmede os Hovedstaden, lod jeg Kudsken kjøre om ad en Sidevei; der steg jeg ud, gik en halv Miil til Kjøbenhavn, for at intet Møde eller Sligt skulde forstyrre hende. Jeg har aldrig erkyndiget mig om, hvo hun var, hvor hun boede, hvad der kunde foranledige hendes pludselige Reise; men hun har altid været mig en behagelig Erindring, hvilken jeg ikke har tilladt mig at fornærme ved nogen endog uskyldig Nysgjerrighed. – En Pige, der vil det Interessante, hun bliver den Snare, i hvilken hun selv fanges. En Pige, der ikke vil det Interessante, hun troer paa Gjentagelsen. Ære være den, der oprindeligt var saaledes, Ære være den, der blev det i Tiden.

Dog jeg maa bestandig gjentage, at det er i Anledning af Gjentagelsen jeg siger alt dette. Gjentagelsen er den ny Kategori, som skal opdages. Naar man kjender Noget til den nyere Philosophi, og ikke er ganske ukyndig i den græske, saa vil man let see, at denne Kategori netop forklarer Forholdet mellem Eleater og Heraklit, og at Gjentagelsen egentlig er det, man af en Feiltagelse har kaldt Mediationen. Det er utroligt, saa megen Blæst der i den hegelske Philosophi er bleven gjort af Mediationen, og saa megen taabelig Passiar, der under det Firma har nydt Hæder og Ære. Man skulde hellere søge at gjennemtænke Mediationen, og saa lade Grækerne vederfares lidt Ret. Den græske Udvikling af Læren om Væren og Intet, Udviklingen af »Øieblikket,« det »Ikke-Værende« o. s. v. siger Spar To til Hegel. Mediation er et udenlandsk Ord, Gjentagelse er et godt dansk Ord, og jeg gratulerer det danske Sprog til en filosofisk Terminus. Det bliver i vor Tid ikke forklaret, hvorledes Mediationen fremkommer, om den resulterer af de tvende Momenters Bevægelse, og i hvilken Forstand den da allerede forud er indeholdt i disse, eller om den er noget Nyt, der træder til, og da hvorledes. I denne Henseende er den græske Overveielse af Begrebet $\chi\eta\nu\sigma\iota\varsigma$, der svarer til den moderne Kategori »Overgangen« i høi Grad at paaagte. Gjentagelsens Dialektik er let; thi det, der gjentages, har været, ellers kunde det ikke gjentages, men netop det, at det har været, gjør Gjentagelsen til det Nye. Naar Grækerne sagde, at al Erkjenden er Erindren, saa sagde de, hele Tilværelsen, som er til, har været til, naar man siger, at Livet er en Gjentagelse, saa siger man: Tilværelsen, som har været til, bliver nu til. Naar man ikke har Erindringens eller Gjentagelsens Kategori, saa opløser hele Livet sig i en tom og indholdsløs Larmen. Erindringen er den ethniske Livsbetragtning, Gjentagelsen den moderne; Gjentagelsen er Metaphysikens *Interesse*; og tillige den Interesse, paa hvilken Metaphysikens strander, Gjentagelsen er Løsnet i enhver ethisk Anskuelse, Gjentagelsen er *conditio sine qua non* for ethvert dogmatisk Problem.

Enhver dømmesom han vil om det her angaaende Gjentagelsen Sagte, han dømmes ogsaa hvad han vil om, at jeg siger det her og paa denne Maade, idet jeg efter Hamanns Exempel mit mancherlei Zungen mich ausdrücke, und die Sprache der Sophisten, der Wortspiele, der Creter und Araber, Weißen und Mohren und Creolen rede, Critik, Mythologie, rebus und Grundsätze durch einander schwatze, und bald $\kappa\alpha\tau'$ $\alpha\nu\theta\rho\nu\pi\omicron\nu\nu$ bald $\kappa\alpha\tau'$ $\epsilon\zeta\omicron\chi\eta\nu$ argumentire. Forudsat, at det ikke er bar Løgn, hvad jeg siger, gjorde jeg maaskee rigtigst i at indsende min Strøtanke til en systematisk Vurderingsmand, maaskee kunde der blive Noget ud deraf, en Anmærkning i Systemet – store Tanke! saa havde jeg ikke levet forgjæves!

Hvad Betydningen angaaer, som Gjentagelsen har for en Ting, saa lader der sig sige Meget uden at gjøre sig skyldig i en Gjentagelse. Da Professor Ussing i sin Tid holdt en Tale i det 28de Mai-Selskab, og en Yttring i samme ikke behagede, hvad gjorde da Professoren, som dengang altid var resolut og gewaltig, han slog i Bordet og sagde: jeg gjentager. Han ventede altsaa dengang, at hvad han sagde, vandt ved Gjentagelsen. For nogle Aar siden hørte jeg en Præst ved to festlige Leiligheder holde aldeles den samme Tale. Havde han været af Professorens Mening, saa havde han den anden Gang, idet han besteg Prækestolen, slaaet i Pulpeten og sagt: jeg gjentager, hvad jeg allerede forrige Søndag sagde. Dette gjorde han ikke, og lod sig slet ikke mærke med Noget. Han var ikke af Professor Ussings Mening, og hvo veed, maaskee er Hr. Professoren selv ikke mere af den Mening, at det var godt for hans Tale, om den atter gjentoges. Da ved en Hoffest Dronningen havde fortalt en Historie, og alle Hofmændene leet ad den, en døv Minister inclusive, da reiste denne sig, og udbad sig den Naade ogsaa at maatte fortælle en Historie, og fortalte den samme. Spørgsmaal: hvilken Anskuelse havde han af Gjentagelsens Betydning. Naar en Lærer i en Skole siger: det er nu anden Gang, jeg gjentager, at Jespersen skal sidde roligt; og samme Jespersen faaer en Anmærkning for gjentagen Urolighed, saa er Gjentagelsens Betydning aldeles modsat.

Dog ved saadanne Exempler vil jeg ikke videre opholde mig, men gaae over til at tale lidt om den Opdagelses-Reise, jeg foretog mig for at forsøge Gjentagelsens Mulighed og Betydning. Uden noget Menneskes Vidende (for at nemlig al mulig Snakken ikke skulde gjøre mig udygtig til Experimentet og paa anden Maade kjed af Gjentagelsen) gik jeg med Dampskibet til Stralsund og tog en Plads i Schnellposten til Berlin. Der er blandt de Lærde forskjellige Meninger om, hvilken Plads der er den bekvemmeste i en Diligence; min Ansicht er følgende: det er Elendighed tilhobe. Førrige Gang havde jeg en Yderplads forlænds inden i Vognen (denne ansees af Nogle for den store Gevinst) og blev nu i 36 Timer saaledes sammenrystet med mine Nær-Paarørende, at jeg, da jeg ankom til Hamburg, ikke blot havde tabt Forstanden, men Benene med. Vi 6 Personer, som sadde inde i Vognen, arbejdedes i de 36 Timer saaledes sammen til eet Legeme, at jeg fik en Forestilling om, hvad der hændte Molboerne, der efter at have siddet længe sammen, ikke kunde kjende deres egne Been. For om muligt idetmindste at blive Lem paa et mindre Legeme, valgte jeg en Plads i Coupeen. Det var en Forandring. Imidlertid gjentog Alt sig. Postillonen blæste, jeg lukkede mine Øine, hengav mig i Fortvivlelsen, og tænkte som jeg ved saadan Leilighed pleier: Gud veed om Du holder det ud, om Du virkelig kommer til Berlin og i saa Fald om Du nogensinde bliver Menneske mere, istand til at frigjøre Dig i Isolationens Enkelthed, eller Du beholder et Minde om, at Du er et Lem paa et større Legeme.

Til Berlin ankom jeg da. Strax ilede jeg til mit gamle Logis for at forvise mig om, hvorvidt en Gjentagelse var mulig. Jeg tør forsikre enhver deeltagende Læser, at det var lykkedes mig den førrige Gang at faae en af de behageligste Leiligheder i Berlin, det tør jeg nu end bestemtere forsikre, da jeg har seet flere. Gensd'arme-Pladsen er vel den smukkeste i Berlin, das Schauspielhaus, de to Kirker tage sig ypperligt ud især ved Maaneskin, sete fra et Vindue. Erindringen herom bidrog meget til, at jeg kom afsted. Man stiger op i første Etage i et med Gas oplyst Huus, man aabner en lille Dør, man staaer i Entreen. Til Venstre har man en Glasdør, der fører ind til et Cabinet. Man gaaer ligefrem, man er i et Forværelse. Indenfor dette er tvende Værelser, aldeles eensformede, aldeles eens møblerede, saaledes, at man i Speilet seer Værelset dobbelt. Det inderste Værelse er smagfuldt oplyst. En Armstage staaer paa et Arbeidsbord, en let tegnet Lænestol, betrukken med rødt Fløiel, staaer ved dette. Det forreste Værelse er ikke oplyst. Her blander Maanens blege Lys sig med den stærkere Belysning fra det indre Værelse. Man sætter sig hen paa en Stol ved Vinduet, man betragter den store Plads, man seer de Forbigaaendes Skygger ile hen over Murene, Alt forvandler sig til en scenisk Decoration. En drømmende Virkelighed dæmrer i Sjælens Baggrund. Man føler en Lyst til at kaste Kappen om sig, at snige sig sagte langs Muren med speidende Blikke, opmærksom paa enhver Lyd. Man gjør det ikke, man seer blot sig selv fornyet gjøre det. Man har røget sin Cigar; man trækker sig tilbage i det indre Værelse, man begynder at arbejde. Midnat er forbi. Man slukker Lysene, man tænder en lille Natstage. Maanebelysningen seirer ublandet. En enkelt Skygge viser sig end mørkere, et enkelt Fodtrin behøver lang Tid for at forsvinde. Himlens skyfri Hvælving seer saa vemodig og tankedrømmende ud, som var Verdens Undergang forbi, og Himlen uforstyrret beskæftiget med sig selv. Man gaaer atter ud i Forværelset, i Entreen, ind i hiint lille Cabinet, man sover – hvis man hører til de Lykkelige, der kunne sove. – Ak! men her var ingen Gjentagelse mulig. Min Vert, Materialisten, er hatte sich verändert, i den prægnante Forstand, hvori Tydsken tager dette Ord, og, saavidt jeg veed, bruges »at forandre sig« paa en lignende Maade i enkelte af Kjøbenhavns Gader – 3: han havde giftet sig. Jeg vilde ønske ham til Lykke, men da jeg ikke er det tydske Sprog saa mægtig, at jeg veed at vende mig i en snæver Vending, ei heller havde de ved saadan Leilighed brugelige Talemaader promte, saa indskrænkede jeg mig til en pantomimisk Bevægelse. Jeg lagde Haanden paa Hjertet og saae paa ham, medens øm Deeltagelse stod læselig i mit Ansigt. Han trykkede min Haand. Efterat vi saaledes havde forstaaet hinanden, gik han over til at bevise Ægteskabets æsthetiske Gyldighed. Dette lykkedes ham overordentlig, netop ligesaa godt som den førrige Gang, at bevise Pebersvendenes Fuldkommenhed. Naar jeg taler tydsk, er jeg det føieligste Menneske af Verden.

Min førrige Vert vilde dog gjerne tjene mig, og jeg vilde gjerne boe hos ham; altsaa, jeg tog mod eet Værelse og Entreen. Da jeg kom hjem den første Aften, da jeg havde tændt Lysene, tænkte jeg: Ak! Ak! Ak! er det Gjentagelsen. Jeg blev ganske forstemt, eller om man saa vil, stemt netop som Dagen fordrede det; thi Skjebnen havde maaget det saa besynderligt, at jeg ankom til Berlin paa den allgemeine Buß- und Bettag. Berlin var sønderknust. Vel kastede man ikke hinanden Støv i Øinene med de Ord: memento o homo! quod cinis es et in cinerem revertaris; men desuagtet stod den hele By i eet Støv. Jeg troede først, at det var en Regjerings-Foranstaltning; men senere overbeviste jeg mig om, at det var Vinden, der paatog sig denne Uleilighed, og uden Persons Anseelse fulgte sit Lune eller sin onde Vane; thi i Berlin er det idetmindste hver anden Dag Aske-Onsdag. Dog dette vedkommer mindre mit Forehavende. Denne Opdagelse betraf ikke »Gjentagelsen«; thi den førrige Gang jeg var i Berlin, havde jeg ikke bemærket dette Phænomen, formodentlig fordi det var Vinter.

Naar man har faaet sig bequemt og hyggeligt indrettet i sin Bolig, naar man saaledes har et fast Punkt, hvorfra man kan styrte frem, et betrygget Skjulested, hvor man kan trække sig tilbage, for i Eensomhed at fortære sit Bytte, Noget jeg især sætter Priis paa, da jeg som visse Rovdyr ikke kan spise, naar Nogen seer derpaa – saa gjør man sig bekjendt med hvad der kan være af Mærkeligheder i Byen. Er man en Reisende ex professo, et Iilbud, der reiser for at lugte til Alt, hvad Andre have lugtet til, eller for at skrive Navnene paa Mærkværdighederne i sin Dagbog, og til Gjengjeld sit i de Reisendes store Stambog, saa antager man en Lohndiener og kjøber das ganze Berlin for 4 Groschen. Ved denne Methode bliver man en upartisk lagttager, hvis Udsagn bør staae til Troende ved enhver Politi-Protocol. Er man derimod paa sin Reise ikke i nødvendigt

Ærinde, saa lader man staae til; faaer stundom Noget at see, som Andre ikke see; overseer det Vigtigste; faaer et tilfældigt Indtryk, der kun har Betydning for En selv. En saadan sorgløs Løsgænger har da i Almindelighed ikke stort at meddele Andre og gjør han det, løber han let Fare for at svække de gode Tanker, som gode Mennesker kunde have om hans Moralitet og Sædelighed. Hvis et Menneske havde reist i længere Tid i Udlandet, men aldrig været auf der Eisenbahn, skulde han da ikke være udstødt af ethvert bedre Selskab! Hvad om et Menneske havde været i London og aldrig kjørt i Tunnel! Hvad om et Menneske kom til Rom, forelskede sig i et lille Parti af Byen, der var ham et uudtømmeligt Stof til Glæde, forlod Rom uden at have seet en eneste Mærkværdighed! Berlin har 3 Theatrer. Hvad der i Operaen præsteres for Opera og Ballet, skal være großartig; hvad der i Skuespilhuset præsteres, skal være belærende, dannende, ikke blot til Lyst. Jeg veed det ikke. Derimod veed jeg, at der i Berlin er et Theater, som hedder Königstädter Theatret. Dette Theater besøge de officielle Reisende sjeldnere, skjøndt dog lidt oftere end, hvad der ogsaa har sin Betydning, de gemytlige Forlystelsessteder, der ligge mere afsides, og hvor en Dansk kan faae Leilighed til at opfriske Mindet om Lars Mathiesen og Kehlet. Da jeg kom til Stralsund og læste i Avisen, at » *der Talisman*« skulde opføres paa hiint Theater, blev jeg strax veltilmode. Erindringen om det vaagnede i min Sjæl, og den første Gang, jeg var der, var det som fremkaldte dette første Indtryk kun en Erindring i min Sjæl, der viste langt tilbage i Tiden.

Der er vel intet ungt Menneske med nogen Phantasi, uden at han engang har følt sig fængslet af Theatrets Trylleri og ønsket selv at være revet med ind i hiin kunstige Virkelighed, for som en Dobbeltgænger at see og høre sig selv, at adsplitte sig selv i sin al-mulige Forskjellighed fra sig selv og dog saaledes, at enhver Forskjellighed igjen er Een selv. Det er naturligt i en meget ung Alder, at en saadan Lyst ytrer sig. Kun Phantasien er vaagnet til sin Drøm om Personligheden, alt Andet sover endnu trygt. I en saadan Phantasiers Selvanskuelse er Individet ikke en virkelig Skikkelse, men en Skygge, eller rettere, den virkelige Skikkelse er usynlig tilstede, og nøies derfor ikke med at kaste een Skygge, men Individet har en Mangfoldighed af Skygger, der alle ligne ham, og som momentviis ere ligeberettigede til at være ham selv. Personligheden er endnu ikke opdaget, dens Energi bebuder sig kun i Mulighedens Lidenskab; thi det gaaer i det aandelige Liv som det gaaer med mange Planter – Hjerteskuddet kommer sidst. Dog denne Skygge-Existent fordrer ogsaa en Tilfredsstillelse, og det er aldrig gavnligt for et Menneske, om den ikke fik Tid til at leve sig ud, medens det paa den anden Side er sørgeligt eller comisk, naar Individet tog fejl og levede sig selv ud deri. Et saadant Menneskes Pretentioner paa at være et virkeligt Menneske blive da ligesaa tvivlsomme som Deres Fordring paa Udødelighed, der end ikke ere istand til at møde personligen paa Dommensdag, men lade møde for sig ved en Deputation af gode Forsætter, Døgn-Beslutninger, Halvtimes-Planer m. m. Hovedsagen er, at enhver Ting skeer til rette Tid. Alt har sin Tid i Ungdommen, og hvad der har havt sin Tid da, faaer den igjen senere; og det er ligesaa sundt for den Ældre at have noget Forbigangent i sit Liv, hvorved han er i Gjæld til Latteren, som noget Forbigangent, der fordrer Taarer.

Naar man i en Bjerg-Egn hører Vinden Dag ud og Dag ind urokkeligt, uforandret foredrage det samme Thema, saa fristes man maaskee til et Øieblik at abstrahere fra Ufuldkommenheden, og da glæde sig over dette Billede paa den menneskelige Friheds Consequents og Sikkerhed. Man tænker maaskee ikke paa, at der var et Øieblik, da den Vind, der nu i mange Aar har havt sin Bolig mellem disse Bjerge, kom som Ubekjendt til disse Egne, styrtede sig forvildet, meningsløst ind imellem Kløfterne, ned i Bjerghulerne, frembragte nu et Hviin, som den næsten selv studsede over, nu et huult Brøl, som den selv flygtede for, nu en Klagetone, som den ikke selv vidste hvorfra den kom, nu et Suk fra Afgrundens Angst, saa dybt, at Vinden selv blev bange og tvivlede et Øieblik, om den turde boe i disse Egne, nu et lyrisk overgivent Hopsasa, indtil den, efterat have lært sit Instrument at kjende, sammenarbejdede alt Dette i den Melodi, som den fra Dag til Dag uforandret foredrager. Saaledes farer Individets Mulighed vildt om i sin egen Mulighed, opdager nu en, nu en anden. Men Individets Mulighed vil ikke blot høres, den er ikke som Veirets blot henfarende, den er tillige gestaltende, derfor vil den paa samme Tid sees. Enhver dets Mulighed er derfor en lydende Skygge. Det krypte Individ troer ligesaa lidet paa de store larmende Følelser som paa Ondskabens snedige Hvidsken, ligesaa lidet paa Glædens salige Jubel, som paa Sorgens uendelige Sukken; Individet vil blot pathetisk see og høre, men vel at mærke, sig selv. Dog vil det ikke høre virkeligt sig selv. Det gaaer ikke an. I samme Nu galer Hanen, og Tusmørkets Skikkelser flygte bort, Nattestemmerne forstumme. Vedblive de, da ere vi paa et ganske andet Gebeet, hvor alt Dette foregaaer under Ansvarrets ængstende Tilsyn, da ere vi ved det Dæmoniske. For da ikke at faae et Indtryk af sit virkelige Selv, fordrer det krypte Individ Omgivelsen let og flygtig som Skikkelserne ere det, som Ordenes skummende Brusen er det, der lyder uden Gjenlyd. En saadan Omgivelse er den sceniske, som derfor netop egner sig for det krypte Individts Schattenspiel. Blandt de Skygger, i hvilke han opdager sig selv, hvis Stemme er hans Stemme, er maaskee en Røvercapitain. Han maa kjende sig selv i dette Speilbillede, Røverens mandige Skikkelse, hans hurtige og dog gjennemborende Blik, Lidenskabens Skrift i hans furede Ansigt, Alt maa være der. Han maa ligge paa Luur ved Bjergpasset, han maa lytte efter Bevægelsen af de Reisende, han maa støde i Fløiten, Banden styrte til; hans Stemme maa overdøve Larmen; han maa være grusom, lade Alt hugge ned, og ligegyldigt vende sig bort derfra, han maa være ridderlig mod den ængstede Pige o. s. v. o. s. v. En Røver har jo hjemme i de skumle Skove. Vilde man sætte hiin Phantasiers Helt hen i en saadan, medgive ham alt Tilbehør og nu bede ham blot at forholde sig rolig saa længe, til man havde fjernet sig et Par Mile fra ham, for da ganske at kunne overlade sig til sin lidenskabelige Rasen – saa tænker jeg han blev aldeles stum. Det vilde maaskee gaae ham som det gik en Mand, der for nogle Aar siden bærede mig med sin litteraire Fortrolighed. Han kom til mig, beklagede sig

over, at han i den Grad overvældedes af Idee-Fylde, at det var ham umuligt at føre Noget i Pennen, fordi han ikke kunde skrive hurtigt nok; han bad mig at have den Uleilighed at være hans Secretair og skrive efter Dictat. Jeg anede strax Uraad og trøstede ham derfor med, at jeg kunde skrive omkaps med en løbsk Hest, da jeg blot skrev et Bogstav af hvert Ord og dog indstod for at kunne læse Alt, hvad jeg havde skrevet. Min Tjenstvillighed kjendte ingen Grændse. Jeg lod sætte et stort Bord frem, numererede flere Ark Papir, at jeg end ikke skulde spille Tiden med at vende Bladet om, fremlagde et Dusin Staalpenne med Skaft, dyppede Pennen – og Manden begyndte sin Tale saaledes: ja! seer De, Høistærede, det jeg egentlig vilde sige, var ... Da han var færdig med denne Tale, læste jeg den op for ham, og siden den Tid har han aldrig forlangt mig til Secretair. – Hiin Røver vilde formodentlig finde Maalestokken for stor og dog i en anden Forstand for lille. Nei, mal ham en Coulisse med eet Træ, hæng en Lampe foran, der gjør Belysningen end besynderligere, og denne Skov er dog større end hiin virkelige, større end Nordamerikas Urskove, og dog kan han gjennemtrænge den med sin Røst, uden at blive hæs. Dette er Phantasiens sophistiske Lyst, saaledes at have hele Verden i en Nøddeskal, der er større end hele Verden, og dog ikke større end at Individet kan fylde den.

En saadan Lyst til theatralisk Optræden og Expectoreren røber paa ingen Maade noget Kald til scenisk Kunst. Hvor der er et saadant, der viser Talentet sig strax som Disposition til det Enkelte, og selv det rigeste vaagnende Talent har ikke et saadant Omfang. Denne Lyst er blot Phantasiens Umodenhed; thi en anden Ting er det, naar den har sin Grund i Forfængelighed og Tilbøielighed til at ville glimre. Saa har det Hele ingen dybere Grund end Forfængelighed, en Grund, der da desto værre kan være dyb nok.

Om nu end dette Moment i det individuelle Liv forsvinder, saa reproduceres det dog i en modnere Alder, da naar Sjælen har samlet sig i Alvor. Ja medens Kunsten da maaskee end ikke er Individet alvorlig nok, kan han have Lyst til leilighedsviis at vende tilbage til hiin første Tilstand og optage den i en Stemning. Han ønsker da at lade sig comisk paavirke og at forholde sig selv comisk productiv til den theatraliske Præstation. Medens derfor hverken Tragedien eller Comedien eller Lystspillet vil behage ham, netop paa Grund af deres Fuldkommenhed, vender han sig til Possen. Det samme Phænomen gjentager sig ogsaa i andre Sphærer. Man seer stundom den modnere Individualitet, der mætter sig paa Virkelighedens stærke Føde, ikke egentlig paavirket af et heldigt udført Konst-Maleri. Derimod kan han blive bevæget ved at see et Nürenberger-Stykke, et Billede, som de, der for ikke længe siden fandtes paa Børsen. Der seer man et Landskab, der forestiller en landlig Egn overhovedet. Denne Abstraktion lader sig ikke kunstnerisk udføre. Det Hele er derfor opnaaet ved Modsætning, nemlig ved en tilfældig Concretion. Og dog vil jeg spørge Enhver, om han af et saadant Landskab ikke faaer dette Indtryk af en landlig Egn overhovedet, og om han ikke fra sin Barndom af har denne Kategori tilbage. Fra sin Barndom af, da man havde saadanne uhyre Kategorier, at man nu næsten svimler derved, da man af et Stykke Papir udklippede en Mand og en Kone, der i endnu strængere Forstand var Mand og Kone overhovedet, end Adam og Eva var det. En Landskabsmaler, hvad enten han stræber at virke ved tro Gjengivelse eller ved ideal Reproduction, lader maaskee Individet koldt, et saadant Billede frembringer en ubeskrivelig Virkning, idet man ikke veed, om man skal lee eller græde, og hele Virkningen beroer paa Betragterens Stemning. Der er vel intet Menneske uden han har haft en Periode, da ingen Sprogets Rigdom, ingen Interjectionens Lidenskab var ham nok, da intet Udtryk, ingen Gesticulation tilfredsstillede, da Intet satisficerede uden at udbryde i de besynderligste Spring og Kolbytter. Maaskee lærte det samme Individ at dandse, maaskee saae han ofte Balletter og beundrede Dandserens Kunst, maaskee kom der en Tid, da Balletten ikke mere afficerede ham, og dog havde han Øieblikke, da han kunde trække sig tilbage paa sit Værelse, ganske overlade sig til sig selv, og føle en ubeskrivelig humoristisk Lindring i at staae paa eet Been i en malerisk Stilling, eller give hele Verden Døden og Djævelen og afgjøre Alt med et Entrechât.

I Königstädter Theatret opføres Possen, og samler der, som naturligt er, et høist forskjelligt Publikum om sig, ja den, der pathologisk vilde studere Latteren i Stænders og Temperamenters Forskjellighed, burde ikke forsømme den Leilighed, som Opførelsen af en Posse tilbyder. Galleriets og anden Etages Jubel og skingrende Latter er noget ganske Andet end et dannet og kritisk Publikums Applaus, det er et stadigt Accompagnement, uden hvilken Possen slet ikke kunde opføres. Possen bevæger sig i Almindelighed i de lavere Livs-Sphærer, og derfor gjenkjende Galleriet og 2^{den} Etage sig selv strax, og deres Larm og Bravoraab er ikke en æsthetisk Vurdering af den enkelte Kunstner, men et reent lyrisk Udbrud af deres Velvære, de blive sig slet ikke bevidst som Publikum, men de ville med ned paa Gaden eller hvor Scenen forresten er. Da dette imidlertid ikke lader sig gjøre formedelst Afstanden, saa bære de sig ad ligesom Børn, der blot faae Lov til fra et Vindue at see et Opløb paa Gaden. Ogsaa første Etage og Parquettet ryster den til Latter, om denne end er væsentlig forskjellig fra hiint cimbrisk-teutoniske Folkeskrig, og Latterens Forskjellighed selv indenfor denne Sphære uendelig nuanceret, i en ganske anden Forstand end ved Opførelsen af det fortræffeligste Lystspil. Man betragte det som en Fuldkommenhed eller en Ufuldkommenhed, det er nu engang saa. Enhver almindeligere æsthetisk Bestemmelse strander paa Possen, og den formaaer ingenlunde at tilveiebringe en Uniformitet i Stemning hos det mere dannede Publikum; thi da Virkningen for en stor Deel beroer paa Selvvirksomhed og Tilskuerens Productivitet, kommer den enkelte Individualitet i en ganske anden Forstand til at gjøre sig gjeldende, og er i sin Nyden emanciperet for alle æsthetiske Forpligtelser til traditionelt at beundre, lee, blive rørt o. s. v. At see en Posse er for den Dannede ligesom at spille i Lotteriet, kun har man ikke den Ubehagelighed at vinde Penge. Men en saadan Usikkerhed er det almindelige theaterbesøgende

Publikum ikke tjent med, og negligerer derfor gjerne Possen, eller seer fornemt ned paa den, hvilket er værst for det selv. Et egentligt Theater-Publikum har i Almindelighed en vis borneret Alvor, det vil, eller vil idetmindste indbilde sig, at det forædles og dannes i Theatret; det vil have havt, eller vil i det mindste indbilde sig, at det har havt en sjelden Kunst-Nydelse, det vil, saasomt det har læst Plakaten, forud kunne vide, hvorledes det skal passere denne Aften. En saadan Overenskomst lader sig ikke træffe med Possen; thi den samme Posse kan gjøre et høist forskjelligt Indtryk, og det kan træffe sig saa besynderligt, at dengang den virkede mindst, blev den bedst udført. Man kan da ikke stole paa Naboer og Gjenboer og Bladenes Udsagn, om man har moret sig eller ikke. Den Sag maa den Enkelte afgjøre med sig selv; og det er neppe endnu lykkedes nogen Recensent at foreskrive et Ceremoniel for et dannet Theater-Publikum, der seer en Posse; der kan i denne Henseende slet ingen bon ton etablere sig. Den ellers saa betryggende gjensidige Agtelse mellem Theater og Publikum er hævet, man kan komme i den uberegneligste Stemning ved at see en Posse, og kan derfor aldrig med Sikkerhed vide, om man i Theatret har opført sig som et værdigt Medlem af Selskabet, der har leet og grædt paa passende Sted. Man kan ikke som en samvittighedsfuld Tilskuer beundre den fine Charaktertegning, der skal være i Dramaet; thi Possens Personer ere alle tegnede efter den abstracte Maalestok »overhovedet«. Situation, Handling, Replik, Alt er efter denne Maalestok. Man kan derfor ligesaa godt blive vemodig stemt som oven ud af Latter. Ingen Virkning i Possen frembringes ved Ironi, Alt er Naivetet, Tilskueren maa derfor ganske som Enkelt være selvvirksom; thi Possens Naivetet er dog saa illusorisk, at det er umuligt for den Dannede at forholde sig naiv til den; men i dette hans Sig-Forholden til Possen ligger for en stor Deel Moerskaben, som han da selv maa vove, medens han forgjæves til Høire og Venstre eller i Bladene vil søge en Garanti for, at han virkelig har moret sig. For den Dannede derimod, der tillige har Ugeneerthed nok til at turde more sig ganske solo, Selvtillid nok til at vide med sig selv, uden at beraadføre sig med noget andet Menneskes Viden, om han har moret sig eller ikke, for ham vil maaskee Possen have en ganske egen Betydning, idet den snart ved det Abstraktes Rummelighed, snart ved Anbringelsen af en haandgribelig Virkelighed vil berøre hans egen Stemning forskjellig. Kun vil han naturligviis ikke bringe nogen Stemning fix og færdig med sig, for at lade Alt virke i Forhold til den, men han vil have perfectioneret sig i Stemning og holde sig selv i den Tilstand, hvor der ikke er en eneste tilstede, men en Mulighed af alle.

I Königstädter Theatret bliver Possen given, og i mine Tanker fortræffeligt. Min Mening er naturligviis aldeles individuel, jeg paanøder Ingen min, og frabeder mig al Nøden. For at en Posse skal kunne opføres med fuldkommen Succes, maa det spillende Personale være sammensat paa en egen Maade. Det maa eie 2, høist 3 aldeles afgjorte Talenter eller rettere productive Genier. Disse maae være Lunets Børn, berusede i Latter, Humorens Dandsere, der, om de end til andre Tider, ja selv Øieblikket iforveien, ere aldeles som andre Mennesker, i samme Nu som de høre Regisseurens Klokke blive forvandlede, idet de liig den ædle arabiske Hest begynde at stønne og puste, medens deres udspilede Næsebører vidne om den Aandens Frysens, der er i dem, fordi de ville frem, ville tumle sig i Vildhed. De ere ikke saa meget reflekterende Kunstnere, der have studeret Latteren, som de ere Lyrikere, der selv styrte sig ned i Latterens Afgrund og nu lade dens vulkanske Magt kaste dem ind paa Scenen. De have derfor ikke saa meget beregnet hvad de ville gjøre, men de lade Øieblikket og Latterens Naturkraft raade for Alt. De have Mod til at vove hvad den Enkelte kun fordrister sig til, naar han er ene med sig selv, hvad Afsindige gjøre i Alles Nærværelse, hvad Geniet veed at gjøre med Geniets Myndighed, sikker paa Latteren. De vide, at deres Overgivenhed har ingen Grændser, at det Komiskes Fond i dem er uudtømmeligt, og næsten hvert Øieblik overrasker dem selv; de veed, at de ere istand til den hele Aften at holde Latteren oppe, uden at det koster dem mere Anstrængelse end det koster mig at smøre dette ned paa Papiret.

Naar et Posse-Theater har 2 saadanne Genier, er det nok; tre er det største Antal, der er af det Gode; thi ellers svækkes Virkningen, ligesom et Menneske dør af Hypersteni. Det øvrige Personale behøver ikke at være Talenter, det er end ikke godt, at de ere det. Det øvrige Personale behøver heller ikke at være udskrevet efter Skjønhedens Reglement, det maa hellere være sammenbragt ved Tilfældet. Det hele øvrige Personale maa gjerne være ligesaa tilfældigt som hiint Selskab, der efter en Tegning af Chodowiecki anlagde Rom. Man behøver end ikke at udelukke Nogen paa Grund af Legemsfeil; tvertimod vilde en saadan Tilfældighed virke ypperligt ind med. Om Een var hjulbenet eller kalveknæet eller for opløben eller før Tiden standset i Vexten; kort, et i en eller anden Casus defekt Exemplar, han kan godt bruges i Possen, og den Virkning, han frembringer, kan være uberegnelig. Næst efter det Ideale kommer nemlig det Tilfældige som det Nærmeste. Et vittigt Hoved har sagt, at man kunde inndele Menneskeheden i Officierer, Tjenestepiger og Skorstensfeiere. Denne Bemærkning er i mine Tanker ikke blot vittig, men tillige dybsindig, og der skal et stort speculativt Talent til, for at give en bedre Inddeling. Naar en Inddeling ikke ideelt udtømmer sin Gjenstand, saa er den tilfældige i alle Maader at foretrække, fordi den sætter Phantasien i Bevægelse. En nogenlunde sand Inddeling kan ikke tilfredsstille Forstanden, er slet Intet for Phantasien, hvisaarsag den er aldeles at forkaste, om den end til daglig Brug nyder megen Ære, fordi Menneskene deals ere meget dumme og deals have meget lidt Phantasi. Naar man i et Theater vil have en Forestilling af et Menneske, da maa man enten forlange en absolut gennemført i Idealiteten concret Skabning, eller det Tilfældige. De Theatre, der ikke blot ere til Lyst, skulde levere det Første. Imidlertid nøies man her med, at en Skuespiller er en smuk Karl med et fordeelagtigt Ydre og et godt Theater-Ansigt, en god Stemme. Mig tilfredsstiller dette sjældent; thi hans Præstation vækker eo ipso Kritiken, og saa snart den er vakt, bliver det ikke let at afgjøre, hvad der hører til at være et Menneske, ikke heller let at fuldkomme Eens Fordringer, Noget man vel vil give

mig Ret i, naar man betænker, at Socrates, der dog især var stærk i Menneskekundskab og Selverkjendelse, »ikke med Bestemthed vidste, om han var et Menneske, eller et endnu mere foranderligt Dyr end Typhon.« I Possen derimod virker det underordnede Personale ved hiin abstrakte Kategori: overhovedet, og opnaar dette ved en tilfældig Concretion. Forsaavidt er man da ikke kommen videre end til Virkeligheden. Dette skal man heller ikke; men Tilskueren forsoner sig comisk med, at see denne Tilfældighed gjøre Fordring paa at være Idealiteten, hvilket den gjør ved at træde ind paa Scenens Kunst-Verden. Skulde der gjøres en Undtagelse med nogen af det underordnede Personale, da maatte det være Elskerinden. Hun maa naturligviis paa ingen Maade være Kunstnerinde, men man kunde dog i Valget af hende see paa, at hun var takkelig, at hele hendes Fremtræden, hendes Syslen paa Scenen var venlig og velgjørende, at hun var behagelig at see paa, behagelig, saa at sige, at have om sig.

Personalet ved Königstädter-Theatret er nogenlunde sammensat efter mit Ønske; skulde jeg gjøre en Indvending, da vilde denne træffe det underordnede Personale; thi mod *Beckmann* og *Grobecker* har jeg ikke eet Ord at indvende. Beckmann er et afgjort comisk Geni, der reent lyrisk løber løbsk i det Comiske, ikke udmærker sig ved Charakteertegning men ved Oversprudlen i Stemning. Han er ikke stor i det kunstnerisk Commensurable, men beundringsværdig i det individuelle Incommensurable. Han behøver ingen Understøttelse ved Sæmmespillet, ved Sceneri og Arrangement; netop fordi han er i Stemning bringer han Alt selv med; paa samme Tid som han er ovenud i Kaadhed maler han sig selv sin Scene tiltrods for nogen Theater-Maler. Hvad Baggesen siger om Sara Nickels, at hun kommer styrtende ind paa Scenen med en landlig Egn bag efter sig, det gjelder om B. i god Forstand, kun at han kommer gaaende. Ved et egentligt Kunst-Theater seer man sjeldent nok en Skuespiller, der virkelig kan gaae og staae. Imidlertid har jeg dog seet en ganske enkelt; men hvad B. formaaer, har jeg ikke seet før. Han kan ikke blot gaae, men han kan *komme gaaende*. Dette at komme gaaende er noget ganske Andet, og ved denne Genialitet improviserer han tillige hele den sceniske Omgivelse. Han kan ikke blot fremstille en vandrende Haandværksbursch, han kan komme gaaende som en saadan, og det saaledes, at man oplever Alt, fra Landeveiens Støv øiner den smilende Landsby, hører dens stille Larm, seer Fodstien, der løber hist nede om Gadekæret, naar man svinger af der ved Smedens – hvor man seer B. komme gaaende med sin lille Bylt paa Nakken, sin Stok i Haanden, sorgløs og ufortrøden. Han kan komme gaaende ind paa Scenen med Gadedrengene efter sig, hvilke man ikke seer. Selv Dr. Ryge i *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* kunde ikke frembringe denne Virkning. Ja Hr. B. er en reen Besparelse for et Theater; thi naar man har ham, behøver man hverken Gadedreng eller Coulisser. Dog denne Haandværksbursch er ingen Charakteertegning, dertil er den for løst henkastet i sine i Sandhed mesterlige Conturer, den er et Incognito, hvori den vanvittige Comiks Dæmon boer, der snart vikler sig ud og river Alt hen i Tøilesløshed. I denne Henseende er B.'s Dandsen uforlignelig. Han har sunget sit Couplet, nu begynder Dandsen. Hvad B. her vover er halsbrækkende; thi han trøster sig formodentlig ikke til i strængere Forstand at virke ved sine Dandse-Stillinger. Han er nu aldeles ovenud. Latterens Vanvid i ham kan ikke mere rummes hverken i Skikkelse eller Replik, kun det, som Münchhausen, at tage sig selv i Nakken og henjuble sig selv i afsindige Bukkespring, er i Stemningens Medfør. Den Enkelte kan, som sagt, godt kjende, hvad Lindring der ligger heri, men at gjøre det paa Scenen, dertil hører et afgjort Geni, dertil hører Geniets Myndighed, ellers bliver det det Modbydeligste af Alt.

Enhver burlesk Comiker bør have en Stemme, man strax kjender i Coulissen, for at han saaledes kan berede sig selv Veien. B. har en ypperlig Stemme, hvilket her naturligviis ikke er identisk med et godt Organ. *Grobeckers* Stemme er mere skrattende, men eet Ord af ham i Coulissen gjør samme Virkning, som 3 Trompetstød paa Dyrehavsbakken; man er modtagelig for det Latterlige. I denne Henseende giver jeg endog Gr. Fortrinnet for B. Det Tilgrundliggende i B. er en vis i Kaadhed ubændig Forstandighed, og gjennem denne naaer han Vanvidet. Gr. stiger derimod stundom gjennem det Sentimentale og Smægtende til Vanvidet. Saaledes erindrer jeg at have seet ham i en Posse forestille en Godsforvalter, der paa Grund af sin Hengivenhed for Herskabet, og i sin Tro paa festlige Arrangements Betydning til at forskjønne Livet for Herskabet, kun tænker paa at have den landlige Glæde i Beredskab ved Herskabets allerhøieste Ankomst. Alt er færdigt, Gr. har valgt at forestille Mercurius. Han har ikke forandret sit Costume som Forvalter, kun har han anbragt Vinger paa Fødderne og taget en Hjelm paa, han stiller sig i en malerisk Stilling paa eet Been, og vil begynde sin Tale til Herskabet. Saa stor en Lyriker som B. er Gr. vel ikke, imidlertid er dog ogsaa han i lyrisk Forstaaelse med Latteren. Han har en vis Tilbøielighed til Correcthed, og præsterer i denne Henseende ofte mesterlige Ting, især i det Tørre-Comiske, men han er ikke en saadan fermenterende Ingredients i hele Possen, som B. er det. Geni er han dog, og Geni for Possen.

Man træder ind i Königstädter-Theatret. Man tager sin Plads i første Etage; thi der kommer forholdsviis færre; og naar man skal see en Posse, maa man sidde beqvemt, og ikke i fjerneste Maade føle sig generet af den Kunst-Vigtighed, der gjør, at Mange lade sig stuve ind i et Theater, for at see et Stykke som var det en Saligheds-Sag. Luften i Theatret er ogsaa temmelig reen, ikke inficeret af et kunstfølende Publikums Sved, eller af et kunstbegeistret Publikums Uddunstninger. I første Etage kan man være temmelig sikker paa at faae en Loge alene for sin Person. Er dette ikke Tilfældet, saa tør jeg anbefale Læseren, for at han dog kan have et Videns-Udbytte, af hvad jeg skriver, Logen Nr. 5 og 6 links. Der findes bagerst en Plads i en Krog, kun beregnet paa een Person, hvor man sidder uforlignelig godt. Man sidder da alene i sin Loge, Theateret er tomt; Orchesteret spiller en Ouverture, Musikken runger i Hallen, lidt unheimlich netop fordi der er saa øde. Man er ikke gaaet i Theatret som Reisende, ikke som Æsthetiker og Kritiker, men, om muligt, som slet

ingen Ting, og er tilfreds med, at man sidder godt og beqvemt, næsten ligesaa godt som i sin egen Stue. Orchestret er færdigt, Tæppet løfter sig allerede en Smule, da begynder hiint andet Orchester, der ikke lystre Concertmesterens Stok, men følger en indre Drift, hiint andet Orchester, Naturlyden i Galleriet, der allerede har anet B. i Coulisserne. Jeg sad i Almindelighed langt tilbage i Logen, kunde derfor slet ikke see 2den Etage og Galleriet, der som en Kasketskygge ragede ud over mit Hoved. Desto eventyrligere virker denne Larmen. Overalt hvor jeg kunde see, var der for en stor Deel Tomhed, Theatrets store Rum forvandlede sig for mig til det Havuhyres Bug, i hvilket Jonas sad; Larmen i Galleriet var som en Bevægelse af Uhyrets viscera. Fra det Øieblik Galleriet er begyndt at musicere, behøves intet Accompagnement; thi B. animerer dette og dette B.

Min uforglemmelige Barnepige, Du flygtige Nymphe, der boede i den Bæk, som løb forbi min Faders Gaard, og altid tog hjælpsom Deel i Barnets Leeg, om Du end kun skjøttede Dig selv! Du min trofaste Trøsterinde, Du der i Aarenes Løb bevarede Din uskyldige Reenhed; som ikke blev ældre, medens jeg var bleven gammel; Du stille Nymphe, til hvem jeg atter tyede hen, træet af Menneskene, træet af mig selv, saa jeg behøvede en Evighed til at udhvile, sørgmodig, saa jeg behøvede en Evighed til at glemme. Du negtede mig ikke, hvad Menneskene ville negte mig, ved at gjøre Evigheden ligesaa travl og end forfærdeligere end Tiden. Da laae jeg ved Din Side og forsvandt for mig selv i Himlens uhyre Rum over mit Hoved, og glemte mig selv i Din dyssende Murmlen! Du mit lykkeligere Selv, Du flygtige Liv, der boer i den Bæk, der løber forbi min Faders Gaard, hvor jeg ligger henstrakt, som var min Skikkelse en nedlagt Vandringsstav, men jeg er frelst og frigjort i den vemodige Rislen! – Saaledes laae jeg i min Loge, bortkastet som en Badendes Klæder, henstrakt ved den Latterens og Kaadhedens og Jubelens Strøm, der ustandselig brusede mig forbi; jeg kunde Intet see uden Theatrets Rum, Intet høre uden Larmen, hvori jeg boede. Kun engang imellem reiste jeg mig op, saae paa Beckmann og loe mig saa træet, at jeg af Mathed atter hensank ved den brusende Flods Side. Allerede dette var saligt, og dog manglede mig Noget. Da opdagede jeg i det Øde, jeg overalt saae om mig, en Skikkelse, der glædede mig mere, end Fredag glædede Robinson. I en Loge ligeoverfor mig sad en ung Pige paa tredie Bænk, halvskjult af en ældre Herre og Dame, der sad paa første Bænk. Den unge Pige var neppe i Theatret for at blive seet, som man da i dette Theater i det Hele er fritagen for disse modbydelige qvindelige Præsentationer. Hun sad paa tredie Bænk, hendes Paaklædning var simpel og tarvelig, næsten huuslig. Hun var ikke svøbt i Sobel og Maar, men svøbt i et stort Tørklæde, og ud af dette Svøb bøiede hendes ydmyge Hoved sig, ligesom den øverste Klokke paa en Lilliekonvals Stengel bøier sig ud af det store Blads Svøb. Naar jeg da havde seet paa Beckmann, havde ladet Latteren gennemryste hele mit Legeme, naar jeg hensank i Mathed og nu lod mig bære bort paa Jubelens og Lystighedens Strøm, og jeg steg op af Badet og vendte tilbage til mig selv, da søgte mit Øie hende, og Synet af hende vederqvægede hele mit Væsen med sin venlige Mildhed. Eller naar i Possen selv en mere pathetisk Følelse brød frem, da saae jeg paa hende, og hendes Væsen gav mig Hengivelse deri, thi hun sad under det Alt sammen hvilende i sig selv med sit stille Smil i barnlig Forundring. Hun kom der, ligesom jeg, hver Aften. Stundom faldt jeg da hen i Tanker, hvad der vel kunde foranledige det, men ogsaa disse Tanker bleve kun Stemninger, der søgte over til hende, saa jeg et Øieblik syntes, hun maatte være en Pige, der havde lidt meget og nu svøbte sig ganske tæt ind i sit Shavl og ikke vilde have mere med Verden at gjøre, indtil da Udtrykket i hendes Mine forvissede mig om, at hun var et lykkeligt Barn, der trak Tørklædet saa tæt sammen, for ret at gotte sig. Hun anede ikke, at hun var seet, end mindre at mit Øie vogtede paa hende; det havde ogsaa været en Synd mod hende, og værst for mig selv; thi der er en Uskyldighed, en Ubevidsthed, som selv den reneste Tanke kan forstyrre. Selv opdager man ikke Sligt, men betroer Eens gode Genius Een, hvor en saadan oprindelig Skjulthed dølger sig, da fornærme man dog ikke denne, og bedrøve ikke sin Genius. Havde hun blot anet min stumme halvforslekte Glæde, da var Alt fordærvet og ikke til at erstatte, ikke ved hele hendes Kjærlighed. Jeg veed, hvor der nogle Mile fra Kjøbenhavn boer en ung Pige; jeg kjender den store skyggefulde Have med de mange Træer og Buske. Jeg veed, hvor der et lille Stykke derfra ligger en Skrænt, bevoxet med Krat, fra hvilken man kan skue ned i Haven, selv skjult af Krattet. Jeg har ikke betroet det til Nogen, end ikke min Kudsk veed det; thi ham bedrager jeg ved at stige ud noget derfra, og gaae til Høire istedetfor til Venstre. Naar da min Sjæl er søvnløs, og Synet af min Seng ængster mig mere end en Torturmaskine, mere end den Syge frygter Spændesengen, da kjører jeg hele Natten. Tidlig om Morgenen ligger jeg i Krattets Skjul. Naar da Livet begynder at røre sig, naar Solen slaar Øiet op, naar Fuglen ryster sin Vinge, naar Ræven lusker frem af sin Hule, naar Bondemanden staaer i sin Dør og skuer ud over Marken, naar Malkepigen gaar med sin Spand ned i Engen, naar Høstkarlen lader Leen klinge og forlyster sig ved dette Forspil, der bliver Dagens og Gjerningens Omqvæd, – da kommer ogsaa den unge Pige frem. Hvo der kunde sove! Hvo der kunde sove let! saa Søvnens selv ikke blev en tungere Byrde end Dagens! Hvo der kunde staae op fra sit Leie, som havde der Ingen hvilet paa det, saa Leiet selv var køligt og lifligt og vederqvægende at see til, som havde den Sovende ikke hvilet paa det, men kun bøiet sig over det, for at lægge Alt til Rette! Hvo der kunde døe saaledes, at selv Eens Dødsleie i samme Nu som man tages bort derfra, var mere indbydende at see til, end havde en omhyggelig Moder puslet Sengen og blæst paa den, at Barnet maatte sove tryggere. Da kommer den unge Pige frem, da gaar hun undrende omkring, (hvo under sig mest, Pigen eller Træerne!) da sætter hun sig ned paa Hug og plukker af Buskene, da hopper hun let omkring, da staaer hun tankefuld stille. Hvilken vidunderlig Overtalelse ligger der dog ikke i Alt dette! Da finder min Sjæl tilsidst Hvile. Lykkelige Pige! dersom nogensinde en Mand vandt Din Kjærlighed, gid Du maatte gjøre ham ligesaa lykkelig ved at være Alt for ham, som Du gjør mig, ved Intet at gjøre for mig.

Der Talisman skulde opføres i Königstädter-Theatret; Erindringen derom vaagnede i min Sjæl, Alt stod saa levende for mig, som det var den forrige Gang. Jeg ilede ud i Theatret. Der var ingen Loge at faae alene, ikke engang Pladsen i Nr. 5 og 6 links. Jeg maatte gaae til Høire. Der traf jeg et Selskab, som ikke med Bestemthed vidste, om det skulde mere eller ennuere sig, et saadant Compagni kan man med Bestemthed ansee for kjedsommelig. Der var næsten ikke en eneste tom Loge. Den unge Pige var ikke til at opdage, eller om hun har været der, har jeg ikke kunnet kjende hende, fordi hun var i Selskab. Beckmann kunde ikke bringe mig til at lee. I en halv Time holdt jeg ud, da forlod jeg Theatret og tænkte: der er slet ingen Gjentagelse til. Dette gjorde et dybt Indtryk paa mig. Jeg er ikke saa ganske ung, ikke aldeles ubekjendt med Livet, havde allerede længe førend jeg forrige Gang kom til Berlin, afvænt mig med at calculere paa det Uvisse. Imidlertid troede jeg dog, at den Nydelse, jeg havde haft i hiint Theater, skulde være af en durablere Art, netop fordi man maatte have lært at lade sig paa mange Maader reducere af Tilværelsen og dog hjælpe sig, før man egentlig fik Sands for den; men desto sikkrere maatte den vel ogsaa være. Skulde Tilværelsen være endnu svigefuldere end en Fallent! Han giver dog 50 Procent, eller 30, Noget giver han dog. Det Comiske er dog det Mindste, man kan forlange, skulde det heller ikke lade sig gjentage!

Med disse Tanker gik jeg hjem. Mit Arbeidsbord var sat frem. Den Fløielslænestol existerede endnu. Men da jeg saa den, blev jeg saa forbittret, at jeg nær havde slaaet den i Stykker, saa meget mere som Alle i Huset vare gaaede i Seng, og Ingen kunde tage den bort. Hvad kan en Fløiels Lænestol hjælpe, naar den øvrige Omgivelse ikke svarer dertil, det er jo som om en Mand vilde gaae nøgen med Trekantethat paa. Da jeg var gaaet i Seng, uden at have haft en eneste fornuftig Tanke, var det saa lyst i Værelset, at jeg i eet væk saa den Fløielslænestol, deels vaagen, deels i Drømme, indtil jeg om Morgenens stod op og gjorde Alvor af hvad jeg havde besluttet, at lade den henkaste i en Afkrog.

Mit Hjem var blevet mig uhyggeligt, netop fordi det var en forkeert Gjentagelse, min Tanke var ufrugtbar, min bekymrede Phantasi fremtryllede bestandig til tantalisk Forlystelse Erindringer om, hvorledes Tankerne forrige Gang tilbøede sig, og denne Erindringens Klinte qvalte enhver Tanke i Fødselen. Jeg gik ud, hen til den Conditør, hos hvem jeg den forrige Gang kom hver Dag, for at nyde den Drik, der, naar den efter Digterens Forskrift, er »reen og varm og stærk og umisbrugt«, altid kan staae ved Siden af det, hvormed Digteren sammenligner den – Venskabet; jeg holder idetmindste paa Kaffeene. Maaskee var Kaffeene ligesaa god som forrige Gang, man skulde næsten troe det, mig smagte den ikke. Solen brændte gloende paa Boutiquens Vinduer, Localet var qualmt, omtrent som Luften i en Casserolle, ganske til at henkoges i; en Trækvind, der som en smal Passat gjennemborede Alt, forbød mig at tænke paa nogen Gjentagelse, selv om der ellers havde tilbudet sig Leilighed.

Om Aftenen gik jeg i den Restauration, hvor jeg forrige Gang pleiede at komme, og formodentlig ved Vanens Hjælp endog havde befundet mig vel. Da jeg kom der hver Aften, kjendte jeg Alt paa det Næieste, jeg vidste, naar de tidige Gjester gik derfra, hvorledes de hilste paa Broderskabet, som de forlod, om de satte Hatten paa i det inderste Værelse, eller i det yderste, eller først idet de aabnede Døren, eller først udenfor Døren. Ingen undgik min Opmærksomhed, jeg rykkede som Proserpina et Haar af hvert Hoved, endog af de skaldede. – Det var aldeles det Samme, de samme Vittigheder, de samme Høfligheder, den samme Deeltagelse, Localet aldeles det samme – kort det Samme i det Samme. Salomon siger, at en Qvindes Trætte er som Tagdryp, hvad mon han vilde sige om dette Stilleben. Forfærdelige Tanke, her var en Gjentagelse mulig.

Den næste Aften var jeg i Königstädter-Theatret. Det Eneste, der gjentog sig, var Umuligheden af en Gjentagelse. Under den Linden var Støvet utaaleligt, ethvert Forsøg paa at blande sig ind mellem Menneskene, og saaledes tage et Menneskebad, virkede høist afskrækkende. Hvorledes jeg end vendte og dreiede mig, var Alt forgjeves. Den lille Dandserinde, som den forrige Gang havde fortryllet mig ved en Ynde, der saa at sige stod paa Springet, hun havde gjort Springet; den blinde Mand udenfor *Brandenburger-Thor*, min Harpespiller – thi jeg var nok den eneste, der bekymrede sig om ham – havde faaet en graameleret Frakke istedenfor den lysegrønne, der var min Vemods Længsel, i hvilken han saa ud som en Taarepiil, han var tabt for mig og vunden for det Almeen-Menneskelige; Pedellens beundrede Næse var bleven bleg; Professor A. A. havde faaet et Par nye Buxer, der næsten sad militairisk. –

Da dette havde gjentaget sig nogle Dage, blev jeg saa forbittret, saa kjed af Gjentagelsen, at jeg besluttede at reise hjem igjen. Min Opdagelse var ikke betydelig og dog var den besynderlig; thi jeg havde opdaget, at Gjentagelsen slet ikke var til, og det havde jeg forvissat mig om, ved paa alle mulige Maader at faae det gjentaget.

Mit Haab stod til mit Hjem. Justinus Kerner fortæller etsteds om en Mand, der blev kjed af sit Hjem, at han lod sin Hest sadle for at ride ud i den vide Verden. Da han havde redet et lille Stykke, slog Hesten ham af. Denne Vending blev afgjørende for ham; thi idet han vendte sig om for at bestige sin Hest, faldt hans Øie endnu engang paa det Hjem, han vilde forlade, og han saa og see! det var saa skjønt, at han strax vendte tilbage. I mit Hjem turde jeg regne temmelig sikker paa at finde Alt færdigt til Gjentagelsen. Jeg har altid haft stor Mistillid til alle Omvæltninger, ja det gaaer saavidt, at jeg af den Grund endog hader al mulig Reengjøren, og fremfor Alt den huslige Sæbenaf. Jeg havde da efterladt de strængeste Instruxer, for at see mine conservative Principer opretholdte ogsaa i min Fraværelse. Dog hvad skeer. Min tro Tjener var af en

anden Mening. Han regnede paa, at naar han ganske kort efter min Afreise begyndte denne Rystelse, skulde den vel være ophørt til min Hjemkomst, og han vel nok være Manden for at bringe Alt paa det punktligste i Orden. Jeg kommer, jeg ringer paa min Dør, min Tjener aabner. Det var et betydningsfuldt Øieblik. Min Tjener blev som et Liig, gjennem den halvaabnede Dør til Værelserne saae jeg det Forfærdelige: der var vendt op og ned paa Alt. Jeg forstenede. I sin Befippelse vidste han ikke, hvad han skulde gjøre, hans onde Samvittighed slog ham og - han slog Døren i igjenn for mig. Dette var for meget, min Nød havde naaet sit Høieste, mine Principer segnede, jeg maatte befrygte det værste, at blive ligesom Commerceraad Grønmeyer behandlet som et Gjenfærd. Jeg indsaae, at der ingen Gjentagelse er til, og min tidligere Betragtning af Livet havde seiret.

Hvor følte jeg mig beskæmmet, at jeg, der havde været saa rask paa det mod hiint unge Menneske, nu var bragt ligesaa vidt, ja det syntes mig som var jeg selv hiint unge Menneske, som var mine store Ord, hvilke jeg nu for ingen Priis vilde gjentage, kun en Drøm, af hvilken jeg vaagnede for at lade Livet ustandseligt og troløst *tage Alt igjen*, hvad det gav, uden at give en *Gjentagelse*. Og er det ikke saaledes, jo ældre man bliver, jo mere og mere bedragerisk viser Livet sig; jo klogere man bliver, jo flere Maader man lærer at hjælpe sig paa, desto galere kommer man fra det, desto mere lider man! Et lille Barn kan slet ikke hjælpe sig selv og kommer altid godt fra det. Jeg erindrer engang paa Gaden at have seet en Barnepige, der skød foran sig en Vogn, hvori der sad to Børn. Det ene af dem var vel neppe et Aar gammelt, var faldet i Søvn og laae ikke som et levende Væsen i Vognen. Det andet var en lille Pige paa omtrent 2 Aar, tyk, buttet, med korte Ærmer, ganske som en lille Madame. Hun havde trængt sig frem i Vognen, indtog godt maalt $\frac{2}{3}$ af Pladsen, og det mindre Barn laae ved hendes Side, som var det en Pose, Madammen havde taget med sig i Vognen. Med en beundringsværdig Egoisme lod hun til ikke at bryde sig om noget Menneske uden sig selv, eller om noget menneskeligt Foretagende, naar hun blot kunde faae en god Plads. Da kom der en Karreet kjørende, Barnevognen var i synlig Fare, Folk løb til, ved et rask Sving fik Ammen den styret ind i en Port; alle Tilstedeværende vare ængstede, jeg med. Under Alt dette sad Madammen ganske rolig, uden at forandre en Mine vedblev hun at pille sig i Næsen. Hun tænkte formodentlig, hvad kommer det Hele mig ved, det bliver Ammens Sag. Et saadant Heltemod søger man forgjæves hos en Ældre.

Jo ældre man bliver, jo mere Forstand man faaer paa Livet og Smag for det Behagelige og Evne til at goutere, kort, jo kompetentere man bliver, desto mindre tilfreds. Tilfreds, aldeles, absolut og i alle Maader tilfreds bliver man aldrig, og at være nogenlunde tilfreds, er ikke Umagen værd, saa er det bedre at være aldeles utilfreds. Enhver, der grundigen har overveiet den Sag, vil vist give mig Ret i, at det aldrig forundes et Menneske, end ikke saa meget som en halv Time i hele hans Liv, at være absolut tilfreds i alle tænkelige Maader. At dertil nemlig fordres noget Mere end at have Føde og Klæder, behøver jeg vel ikke at sige. Jeg har engang været nær efter det. Jeg stod op en Morgen og befandt mig ualmindelig vel; dette Velbefindende tiltog mod al Analogi op ad Formiddagen, præcise Kl. 1 var jeg paa det Høieste og ahnede det svimlende Maximum, der ikke findes anført paa nogen Velværens Gradestok, ikke engang paa et poetisk Thermometer. Legemet havde tabt sin jordiske Tyngde, det var som havde jeg intet Legeme, netop fordi enhver Funktion nød hele sin Tilfredsstillelse, enhver Nerve frydede sig paa egne og det Heles Vegne, medens ethvert Pulsslag som Organismens Uro kun mindede om og angav Øieblikkets Vellyst. Min Gang var svævende, ikke som Fuglens Flugt, der gjennemskærer Luften og forlader Jorden, men som Vindens Bølgen over Sæden, som Havets længselssalige Vuggen, som Skyens drømmende Hengliden. Mit Væsen var Gjennemsigtighed som Havets dybe Grunden, som Nattens selvtilfredse Taushed, som Middagens monologiske Stilhed. Enhver Stemning hvilede i min Sjæl med melodisk Resonants. Enhver Tanke tilbød sig, og enhver Tanke tilbød sig med Salighedens Festlighed, det taabeligste Indfald ikke mindre end den rigeste Idee. Ethvert Indtryk var ahnet før det kom, og vaagnede derfor i mig selv. Hele Tilværelsen var som forelsket i mig, og Alt bævede i skjæbningsvangert Rapport til min Væren, Alt var omineust i mig, og Alt gaadefuldt forklaret i min mikrokosmiske Salighed, der forklarede Alt i sig, selv det Ubehagelige, den kjedsommeligste Bemærkning, Synet af det Modbydelige, det fataleste Sammenstød. Som sagt præcise Kl. 1 var jeg paa det Høieste, hvor jeg ahnede det Allerhøieste, da begynder pludselig noget at gnave i mit ene Øie, om det var et Øienhaar, et Fnug, et Støvgran, jeg veed det ikke, men dette veed jeg, at jeg i samme Øieblik styrtede ned næsten i Fortvivlelsens Afgrund, Noget, Enhver let vil forstaae, der har været saa høit oppe som jeg, og idet han var paa dette Punkt tillige har været beskæftiget med det Principspørgsmaal, hvorvidt overhovedet den absolute Tilfredsstillelse er at opnaae. Siden den Tid opgav jeg ethvert Haab om nogensinde at befinde mig tilfreds absolut og i alle Maader, opgav det Haab, jeg engang havde næret, vel ikke til alle Tider at være absolut tilfreds, men dog i enkelte Øieblkke, om saa disse Eenheder af Øieblkke ikke bleve flere end at, som Shakespeare siger, »en Øltappers Regnekunst var tilstrækkelig for at opsummere dem.«

Saa vidt var jeg allerede kommen før jeg lærte hiint unge Menneske at kjende. Saasart jeg spurgte mig selv, eller der blev Spørgsmaal om fuldkommen Tilfredshed endog blot for en halv Time viste jeg altid renonce. Da var det jeg Tid efter anden fattede og blev begejstret for den Idee om Gjentagelsen, hvorved jeg atter blev et Offer for min Princip-iver; thi jeg er aldeles overbeviist om, at dersom jeg ikke var reist i den Hensigt at forvise mig derom, saa havde jeg moret mig kostelig ved aldeles det samme. At jeg dog ikke kan holde mig indenfor det Almindelige, at jeg vil have Principer, at jeg dog ikke kan gaae klædt som andre Mennesker, at jeg vil gaae i stive Støvler! Er ikke alle baade geistlige og verdslige Talere, baade Digtere og Prosaister, baade Skippere og Bedemænd, baade Helte og Krystere enige i, at Livet er en Strøm. Hvor man

kan faae en saadan taabelig Idee, og hvad der er endnu taabeligere ville gjøre den til Princip. Min unge Ven han tænkte: lad gaae, og dermed stod han sig bedre end hvis han vilde have begyndt paa Gjentagelsen. Da skulde han vel have faaet den Elskede igjen ligesom hiin Elsker i Folkevisen, der jo vilde Gjentagelsen, som Nonnen med afklippede Haar og blege Læber. Han vilde jo Gjentagelsen, derfor fik han den, og Gjentagelsen slog ham ihjel.

Das Nönnlein kam gegangen
In einem schneeweißen Kleid;
Ihr Häär! war abgeschnitten,
Ihr rother Mund war bleich.

Der Knab, er setzt sich nieder,
Er saß auf einem Stein:
Er weint die hellen Thränen,
Brach ihm sein Herz entzwei¹.

-
1. Cfr. Herders *Volkslieder*, herausgegeben von Falk. Leipzig, 1825.
1ster B.p. 57.
(tilbage)

Leve Posthornet! det er mit Instrument, af mange Grunde og fornemmelig af den, at man aldrig med Sikkerhed kan aflokke dette Instrument den samme Tone; thi der ligger en uendelig Muelighed i et Posthorn, og den, der sætter det for sin Mund og nedlægger sin Viisdom i det, han skal aldrig gjøre sig skyldig i en Gjentagelse, og den, der istedetfor Svar rækker sin Ven et Posthorn til behagelig Afbenyttelse, han siger Intet, men forklarer Alt. Priset være Posthornet! Det er mit Symbol. Som de gamle Asketer satte et Dødningehoved paa Bordet, hvis Beskuelse var deres Livsbetragtning, saaledes skal Posthornet paa mit Bord altid minde mig om, hvad Livets Betydning er. Leve Posthornet! Men Reisen lønner ikke Umagen; thi man behøver ikke at røre sig af Stedet, for at overbevises om, at der ingen Gjentagelse er. Nei, man sidder rolig i sin Stue, naar Alt er Forfængelighed og farer hen, saa reiser man dog raskere end paa en Jernbane, uagtet man selv sidder stille. Derom skal Alt minde mig, min Tjener skal bære Postlivrée, og jeg selv vil ikke kjøre til et Middagselskab uden i Extrapost. Farvel! Farvel! Du Ungdommens rige Haab, hvorfor haster Du saa iilsomt; hvad Du jager efter, er dog ikke til, Du selv ligesaa lidet! Farvel! Du mandige Kraft! hvorfor stamper Du saa stærk i Jorden, det, Du træder paa, er en Indbildning! Farvel, Du seirrige Forsæt, Du naaer nok Maalet, thi Du kan jo ikke tage Gjerningen med Dig, uden at vende Dig om, og det kan Du ikke! Farvel! Du Skovens Deilighed, da jeg vilde see Dig, var Du visnet! Faer hen! Du flygtige Flod! den Eneste, der ret veed, hvad Du vil; thi Du vil kun rinde, tabe Dig i Havet, som aldrig bliver fyldt! Faer fort, Du Livets Skuespil, som Ingen kalde en Comedie, Ingen en Tragedie, fordi Ingen saae Enden! Faer fort Du Tilværelsens Skuespil, hvor Livet ikke gives igjen ligesaa lidet som Pengene! Hvorfor vendte aldrig Nogen tilbage fra de Døde? Fordi Livet ikke veed at fængsle, som Døden veed det, fordi Livet ikke eier den Overtalelse, som Døden. Ja, Døden overtaler fortræffeligt, naar man blot ikke vil sige den imod, men lader den føre Ordet, da overbeviser den i samme Nu, saa aldrig Nogen har havt et Ord at indvende eller har længtes efter Livets Veltalenhed. O! Død! stor er Din Overtalelse, og næst Dig er der Ingen, der kan tale saa skjønt som den Mand, hvis Veltalenhed gav ham Navnet *πεισιθανατος*, fordi han med Overtalelsens Magt talte om Dig!

Gjentagelsen

Der gik nogen Tid hen; min Tjener havde som en huslig Eva gjort godt igjen, hvad han tidligere forskyldte. En monoton og eensformig Orden var tilveiebragt i min hele Oekonomi. Alt hvad der ikke kunde gaae, – det stod paa sit bestemte Sted, og hvad der kunde gaae, det gik sin beregnede Gang: mit Stueuhr, min Tjener og jeg selv, der med afmaalte Skridt gik op og ned ad Gulvet. Skjønt jeg nemlig havde forvisset mig om, at der ingen Gjentagelse er til, bliver det dog altid vist og sandt, at man ved Urokkelighed og tillige ved at sløve sin lagttagelses-Evne kan opnaae en Eensformighed, der har en langt mere bedøvende Magt end de lunefuldeste Adspredelser, og som tillige i Tidens Løb bliver stærkere og stærkere ligesom en Besværgelsesformular. Ved Udgravningen af Herculanium og Pompeii fandt man Alt paa sin Plads, saaledes som de respektive Eiere forlode det; dersom jeg havde levet paa hiin Tid, da vilde Oldgranskerne maaskee med Forbauselse have truffet et Menneske, der gik med afmaalte Skridt op og ned ad Gulvet. For at vedligeholde denne bestaaende og bestandige Orden, anvendte jeg ethvert Middel, gik endog til visse Tider som Keiser Domitian om i Værelset bevæbnet med en Fluesmække, forfølgende enhver revolutionair Flue. Derimod blev der fredet om 3 Fluere, som til bestemte Tider fløi surrende gjennem Stuen. Saaledes levede jeg, som jeg troede, glemmende Verden og glemt, da jeg en Dag modtager et Brev fra min unge Ven. Det efterfulgtes af flere, altid med omtrent en Maanedes Mellemlum, uden at jeg dog deraf tør drage nogen

Slutning med Hensyn til Afstanden af hans Opholdssted. Selv har han Intet ville oplyse, og det kunde vel være en Mystification, der da forsaavidt var forsigtigt gennemført ved at lade Tiden fluctuere mellem næsten 5 Uger og kun 1 Dag over 3 Uger. Han ønsker ikke at besvære mig med en Correspondance, og selv om jeg var villig til at besvare eller dog svare paa hans Breve, ønsker han ikke at modtage noget saadant – han vil blot udgyde sig.

Af hans Brev seer jeg, hvad jeg da vidste iforveien, at han, som enhver melancholsk Natur, er temmelig pirrelig og tiltrods for denne Irritabilitet samt paa Grund af den i stadig Modsigelse med sig selv. Han ønsker, at jeg skal være hans Fortrolige, og dog ønsker han det ikke, ja det ængster ham, at jeg er det; han føler sig tryk ved min saakaldte Overlegenhed, og dog er den ham ubehagelig; han betroer sig til mig, og dog ønsker han intet Svar, ja vil ikke see mig; han fordrer Taushed af mig, ubrødelig Taushed »ved alt hvad helligt er«, og dog bliver han som rasende ved Tanken om, at jeg har denne Magt til at tie. At jeg er hans Fortrolige, maa Ingen vide, ikke een Sjæl, han selv vil derfor ikke vide det, og jeg maa ikke vide det. For at forklare denne Confusion til gjensidig Contentement og Fornøielse, er han saa god paa en høflig Maade at antyde, at han egentlig anseer mig for sindssvag. Hvor skulde jeg have Mod til at yttre nogen Mening angaaende denne Fortolknings Dristighed! Det vilde jo være yderligere at bevise Sigtelsens Rigtighed – i mine Tanker –, medens min Afholdenhed vel i hans Øine netop vil være et nyt Indicium paa den Ataraxi og Sindssvaghed, der ikke lader sig personligt afficere, end ikke fornærme. Det er nu Takken, man har, for at man i Aar og Dag har opdraget sig selv til kun at have objektiv Idee-Interesse for Mennesker, men ogsaa have den, om muligt, for Enhver, i hvem Ideen er i Bevægelse! Jeg søgte i sin Tid at komme Ideen i ham til Hjælp, nu høster jeg Lønningen, at jeg baade skal være og ikke være Væren og Intet, Alt som det behager ham, og ikke have den mindste Paaskjønnelse, fordi man er istand til at være det og saaledes igjen hjælpe ham ud af Modsigelsen. Dersom han selv tænkte paa, hvor megen indirecte Anerkjendelse der ligger i en saadan Zumuthung, saa vilde han formodentlig atter blive rasende. At være hans Fortrolige er vanskeligere end det Vanskeligste, og han glemmer reent, at jeg ved et eneste Ord, f. Ex. ved at frabede mig hans Correspondance, kunde krænke ham paa det Dybeste. Ikke blot den, der forraadte de eleusinske Mysterier, blev straffet, men ogsaa den, der fornærmede dette Institut ved ikke at ville lade sig indvie. Dette Sidste var, efter en græsk Forfatters Fortælling, Tilfældet med en Mand ved Navn Daimonax, der dog slap heelskindet derfra ved sit sindrige Forsvar. Min Stilling som Fortrolig er endnu mere kritisk; thi han er endnu mere jomfruelig med sine Mysterier; han bliver endogsaa vred, naar jeg gjør, hvad han paa det indstændigste fordrer – naar jeg tier.

Naar han imidlertid troer, at jeg aldeles havde glemt ham, saa gjør han mig igjen Uret. Ved hans pludselige Forsvinden frygtede jeg virkelig for, at han i Fortvivelse havde gjort en Ulykke paa sig selv. En saadan Hændelse pleier sjældent at blive længe skjult, da jeg derfor Intet hørte eller læste, sluttede jeg, at han vel maatte være i Live, hvor han saa end stak. Pigen, som han lod i Stikken, vidste aldeles Intet. En Dag udeblev han og lod aldeles Intet høre fra sig. Hendes Overgang til Smerten var ikke pludselig; thi først successivt vaagnede den bange Ahnelse, og først successivt besindede Smerten sig paa sig selv, hvilket bevirkede, at hun blidelig henslumrede i en drømmende Uklarhed over hvad der var foregaaet og hvad det kunde have at betyde. Pigen var mig et nyt Stof for lagttagelsen. Min Ven hørte ikke til dem, der veed at pine Alt ud af den Elskede og saa kaster hende bort; tvertimod befandtes hun ved hans Forsvinden i den ønskeligste Tilstand, sund, svulmende, beriget med hele hans poetiske Udbytte, kraftig nærret ved den digteriske Illusions kostelige Hjertestyrkning. Det er et sjeldnere Tilfælde at træffe en forladt Pige i denne Tilstand. Da jeg saae hende nogle Dage efter, var hun endnu væver som en frisk fanget Fisk; ellers er en saadan Pige gjerne udhungret som en Fisk, der har levet i et Hyttefad. I min Samvittighed var jeg da overbevist om, at han maatte være i Live, og var nu ret glad ved, at han ikke havde grebet til det fortvivlede Middel at udgive sig for død. Det er utroligt, saa megen Forvirring der kan komme ind i det Erotiske, naar det behager den ene Part at ville være død af Sorg eller at ville være død for at slippe fra det Hele. En Pige vilde ifølge sin egen høitidelige Erklæring døe af Sorg over, at hendes Elsker var en Bedrager. See! han var ingen Bedrager, og meente det maaskee meget bedre, end hun fattede. Men hvad han ellers maaskee vilde have gjort i Tidens Fylde, det kunde han nu ikke beslutte sig til, blot fordi hun eengang havde tilladt sig at ængste ham med hiin Forsikkring, fordi hun, som han sagde, havde anvendt et oratorisk Kneb mod ham, eller i ethvert Fald sagt, hvad en Pige aldrig bør sige, hvad enten hun nu troer, at han virkelig er en Bedrager; thi da bør hun være for stolt, eller hun har endnu Tro paa ham; thi da bør hun indsee, at hun kan gjøre ham himmelraabende Uret. At ville være død for at slippe fra det Hele er det ussleste Middel, der lader sig tænke, og indholder den mest krænkende Fornærmelse mod en Pige. Hun troer, han er død, hun anlægger Sorg, hun græder og begræder den Afdøde ærligt og oprigtigt. Hun maae jo næsten faae Modbydelighed for sine egne Følelser, naar hun engang senere opdager, at han lever og mindst af Alt har været betænkt paa Døden. Eller hvis hun først i et andet Liv fatter en Mistanke, ikke om han virkelig er død; thi det bliver jo uomtvisteligt, men om han er død dengang han sagde og hun sørgede. En saadan Situation vilde være en Opgave for en Apokalyptiker, der har forstaaet sin Aristophanes (jeg mener den græske, ikke de enkelte Mænd, der udnævnes ligesom doctores cerei i Middelalderen) og sin Lucian. Man kunde en tidlang vedligeholde Forvexlingen; thi død var han jo og død blev han. Den sørgende Pige vilde da vaagne til at begynde hvor de slap, indtil hun opdagede, at der var en lille Mellemsætning.

Ved Modtagelsen af hans Brev vaagnede Erindringen levende i min Sjæl, og jeg tog ingenlunde hans Historie frem med koldt Blod. Da jeg i Brevet kom til den ikke uheldige Forklaring, at jeg var sindssvag, faldt

det mig strax ind, nu har han vist en Hemmelighed, der er inderligere end den inderligste, og denne Hemmelighed er bevogtet af en Jalousi, der har mere end hundrede Øine. Da jeg omgikkes ham personligt, undgik det mig ikke, at han med stor Forsigtighed, før han rykkede ud med Sproget, insinuerede den Bemærkning: »at jeg var sær«. Naa! det maa en lagttager være forberedt paa. Han maa vide at kunne tilbyde den Skriftende en lille Garanti. En skriftende Pige fordrer altid en positiv Garanti, et Mandfolk en negativ, dette har sin Grund i den qvindelige Hengivelse og Ydmyghed, og i den mandlige Stolthed og Selvraadighed. Hvilken Trøst er det da ikke, at den, hos hvem man søger Raad og Forklaring – at han er sindssvag! Saa behøver man ikke at skamme sig. At tale med et saadant Menneske det er jo ligesom at tale med et Træ, »Noget man blot gjør for Curiositetens Skyld« hvis Een eller Anden skulde spørge derom. En lagttager maa vide at gjøre sig let, ellers aabner Ingen sig; fremfor Alt vogte han sig for at være ethisk streng eller fremstille sig selv som det moralsk rigtige Menneske. Det er et fordærvet Menneske, siger man, han har været med, havt gale Historier – ergo kan jeg godt betro mig til ham, jeg som er meget bedre! Nu det faaer saa at være; jeg forlanger Intet af Menneskene uden deres Bevidstheds Indhold. Det veier jeg paa, og alt eftersom det har Vægtfylde, er ingen Priis mig for høi.

Blot ved flygtigt at gjenneumløbe Brevet, blev det mig klart, at hans Kjærlighedshistorie havde efterladt et langt dybere Indtryk, end jeg havde formodet. Han maa da have skjult nogle Stemninger for mig; det forstaaer sig, dengang var jeg ogsaa kun »sær«, nu er jeg sindssvag, det er was Andres. Hænger det saaledes sammen, da staaer for ham Intet tilbage uden at gjøre en religieus Bevægelse. Saaledes fører Kjærligheden et Menneske videre og videre. Hvad jeg saa ofte har sandet, det maatte jeg atter sande her: »Tilværelsen er dog uendelig dybsindig, og dens styrende Magt veed at intriguere ganske anderledes end alle Digtere in uno«. Det unge Menneske var saaledes construeret og saaledes begavet af Naturen, at jeg vilde have veddet paa, han ikke var bleven fangen i Elskovens Garn. Der gives nemlig i denne Henseende Undtagelser, som ikke lade sig bøie i de almindelige Casus-Former. Han havde ualmindelig megen Aand, især Phantasi. Saasnart hans Produktivitet var vaagnet, havde han nok for hele Livet, især hvis han forstod sig selv ret, og indskrænkede sig til den hyggelige huslige Forlystelse med Aandens Syslen og Phantasies Tidsfordriv, hvilket er det fuldkomneste Vederlag for al Elskov, og langt fra medfører Elskovens Besværligheder og Fataliteter, og har en udtrykkelig Lighed med det Skjønneste i Elskovens Salighed. Enhver saadan Natur trænger ikke til Qvindekjærlighed, hvad jeg pleier at forklare mig deraf, at han i en tidligere Tilværelse selv har været Qvinde og har beholdt Erindringen derom, nu da han er bleven Mand. At forelske sig i en Pige forstyrrer ham blot, og hans Opgave bliver altid forqvaklet; thi han kan næsten paatage hendes partes med. Dette er ubehageligt baade for hende og for ham selv. Paa den anden Side var han en meget melancholsk Natur. Som det Første vilde afholde ham fra yderligere at nærme sig nogen Pige, saa vilde det Sidste sikkre ham, hvis det skulde behage nogen kløgtig Skjønhed at efterstræbe ham. En dyb Melancholi i den sympathetiske Stil er og bliver en fuldendt Ydmygelse for al qvindelig Kunst. Hvis det lykkedes en Pige at drage ham til sig; i det Øieblik hun allerede jubede over Siren, vilde det falde ham ind: gjør Du ikke Synd og Uret mod hende ved at hengive Dig i disse Følelser, vil Du ikke kun være hende i Veien, og saa god Nat alle qvindelige Intriguer. Nu er Stillingen paa en besynderlig Maade forandret, han er gaaet over paa hendes Side, han vil være særdeles villig til at see alt det Fortræffelige hos hende, vide at stille det frem bedre maaskee end hun selv, beundre det mere end hun maaskee forlanger det; men videre faaer hun ham aldrig.

At han skulde blive hængende i en Kjærlighedshistorie havde jeg da aldrig ventet. Dog Tilværelsen er snild. Det, der fanger ham, er slet ikke Pigens Elskværdighed, men Fortrydelse over, at han har gjort Uret mod hende, ved at forstyrre hendes Liv. Han har uoverlagt nærmet sig, han forvisser sig om, at Kjærligheden lader sig ikke realisere, han kan blive lykkelig uden hende, saaledes som han kan blive det, især med denne nye Tilgift, han bryder af; men nu kan han ikke glemme, at han har gjort Uret, ret som om det er Uret at bryde af, naar Noget ikke lader sig gjenneumløse. Dersom han var uhildet, dersom det heed: »her er den Pige, vil Du nærme Dig hende, vil Du forelske Dig«, saa vilde han temmelig sikkert svare: ikke for hele Verden, jeg har engang lært, hvad der kommer ud deraf, Sligt glemmer man ikke. Og saaledes burde jo dog Sagen stilles, naar han ikke vil bedrage sig selv. Det staaer endnu fast for ham, at menneskeligt talt lader hans Kjærlighed sig ikke realisere. Han er da kommen til det Vidunderliges Grændse, og forsaavidt det altsaa skal skee, maa det skee i Kraft af det Absurde. Vanskeligheden tænker han slet ikke paa, eller er mit kløgtige Hoved maaskee for opfindsomt! Elsker han virkelig Pigen, eller er hun ikke igjen her Anledningen, der blot bevæger ham? Det er upaatvivleligt igjen ikke Besiddelsen i strængere Forstand og det under Besiddelsen sig udviklende Indhold, der beskæftiger ham, det er blot Tilbagevendelsen reent formelt tænkt. Om hun døde Dagen efter, det vilde ikke forstyrre ham videre, han vilde ikke egentlig føle et Tab; thi hans Væsen var i Ro. Den Splid, der ved Berøringen med hende var sat i ham, var forsonet ved, at han virkelig var vendt tilbage til hende. Pigen er da igjen ingen Virkelighed, men en Reflex af Bevægelserne i ham og Incitament for disse. Pigen har en uhyre Betydning, han vil aldrig kunne glemme hende, men det, hvorved hun har Betydning, er ikke sig selv, men ved Forholdet til ham. Hun er ligesom Grændsen for hans Væsen, men et saadant Forhold er ikke erotisk. Religieust talt kunde man sige, at det er som brugte Gud selv denne Pige til at fange ham paa, og dog er Pigen selv ikke nogen Virkelighed, men ligesom de Flors-Fluer, man sætter paa en Krog. Jeg er aldeles overbeviist om, at han slet ikke kjender det mindste til Pigen, uagtet han har været knyttet til hende, og hun siden den Tid vel aldrig har været ude af hans Tanker. Hun er Pigen, dermed Punktum; om hun er, concretere talt, den eller den, den Deilighed, den Elskværdighed, den Trofasthed, den opoffrende Kjærlighed, for hvis Skyld man vover Alt og sætter Himmel og Jord i Bevægelse,

det tænker han slet ikke paa. Hvis han vilde gjøre sig Rede for, hvad Glæde, hvilken Salighed han dog egentlig venter sig af et virkeligt erotisk Forhold, saa vilde han formodentlig ikke have eet Ord at sige. Det, der beskæftiger ham, er opnaaet i samme Øieblik – at det lader sig gjøre at han kan indfrie sin Ære og sin Stolthed! Ligesom det ikke ogsaa var en Æres og Stoltheds Sag at trodse saadanne barnagtige Ængsteligheder! Han venter maaskee endog Forqvakelse af sin egen Personlighed, men det er Intet, naar han blot ligesom kan hævne sig paa Tilværelsen, der har spottet ham ved at gjøre ham skyldig, hvor han var uskyldig, ved at gjøre ham hans Forhold til Virkeligheden paa dette Punkt meningsløst, saa han maa finde sig i, at enhver virkelig Elsker i ham seer en Bedrager. Skulde det ikke være en Opgave at bære dette! Dog maaskee forstaaer jeg ham ikke ganske, maaskee skjuler han Noget, maaskee elsker han dog i Sandhed. Saa bliver vel Enden paa Historien, at han engang slaaer mig ihjel for at betro mig det Allerhelligste. Man seer, at det at være lagttager er en farefuld Stilling. Imidlertid vilde jeg dog ønske, at jeg blot for min psykologiske Interesses Skyld kunde faae Pigen et Øieblik bort, faae ham indbildt, at hun var gift, jeg vedder jeg fik en anden Forklaring; thi hans Sympathi er saa melancholsk, at jeg troer han i Faveur af Pigen indbilder sig selv, at han elsker hende.

Det Problem, ved hvilket han er standset, er hverken mere eller mindre end Gjentagelsen. At han ikke søger Oplysning derom i den græske Philosophi, heller ikke i den nyere, deri gjør han Ret; thi Grækerne gjøre den modsatte Bevægelse, og en Græker vilde her vælge at erindre, uden at hans Samvittighed vilde ængste ham; den nyere Philosophi gjør ingen Bevægelse, den gjør i Almindelighed kun Ophævelse, og forsaavidt den gjør en Bevægelse, ligger denne altid i Immanentsen, Gjentagelsen derimod er og bliver en Transcendents. En Lykke er det, at han ikke søger nogen Forklaring hos mig; thi jeg har opgivet min Theori, jeg driver. Gjentagelsen er ogsaa mig for transcendent. Jeg kan omseile mig selv; men jeg kan ikke komme ud over mig selv, dette archimediske Punkt kan jeg ikke opdage. Min Ven søger da heldigviis ikke Oplysning hos nogen verdensberømt Philosoph eller hos nogen professor publicus ordinarius; han tyer til en privatiserende Tænkner, der engang eiede Verdens Herlighed, men senere trak sig tilbage fra Livet – med andre Ord han tager sin Tilflugt til *Job*, der ikke figurerer paa et Katheder og ved betryggende Gesticulationer indestaaer for sine Sætningers Sandhed, men som sidder paa Arnestedet og skraber sig med Potteskaar, og uden at afbryde denne Haandgjerning henkaster flygtige Vink og Bemærkninger. Her mener han at have fundet hvad han søgte, i denne lille Kreds af *Job* og *Kone* samt 3 Venner lyder, efter hans Mening, Sandheden herligere og glædeligere og sandere end i et græsk Symposium.

Selv om han endnu vilde søge min Veiledning, det er forgjeves. En religiøs Bevægelse kan jeg ikke gjøre, det er min Natur imod. Derfor negter jeg dog ikke Realiteten deraf, eller at man kan lære saare meget af et ungt Menneske. Lykkes den for ham, da er han fri for alt det Pirrelige i sit Forhold til mig. Kun kan jeg ikke negte, at jeg, jo mere jeg betragter Sagen, paa ny fatter en Mistanke til Pigen, at hun paa een eller anden Maade har tilladt sig at ville fange ham i hans Melancholi. I saa Fald vilde jeg ikke være i hendes Sted. Det gaer galt. Tilværelsen hævner altid en saadan Adfærd paa det strængeste.

d. 15 Aug.

Min tause Medvider!

Det vil maaskee dog forundre Dem nu pludselig at modtage et Brev fra den, der vel længst for Dem var død og saa godt som glemt, eller glemt og saa godt som død. Videre Forundring tør jeg ikke regne paa. Jeg forestiller mig, at De i samme Øieblik vil ligesom tage min Historie frem og sige: rigtig, det var ham med den ulykkelige Forelskelse; hvor var det vi slap? naa naa, ja! saa vil vel Symptomerne være disse. Det er i Sandhed forfærdeligt med Deres Rolighed! Naar jeg tænker derpaa, koger Blodet i mig, og dog kan jeg ikke løsrive mig; med en besynderlig Magt fængsler De mig til Dem. At tale med Dem har noget ubeskriveligt Lindrende og Velgjørende; thi det er som talte man med sig selv eller med en Idee. Naar man da har udtalt sig og fundet Husværelse i denne Udtømmelse, og da pludselig seer Deres uforandrede Mine, og betænker, at det er et Menneske, der staaer for Een, et uhyre klogt Menneske, man har talt med, saa bliver man ganske bange. Herre Gud den Sørgende er altid lidt ærekyr i Forhold til sin Sorg. Han vil ikke betro sig til Enhver, han fordrer Taushed. Den kan man nu være sikker nok paa hos Dem. Og dog, naar man ret har trøstet sig derved, bliver man angst igjen; thi denne Deres Taushed, der er tausere end Graven, den eier formodentlig mange lignende Deposita. Om ethvert veed De Beskeed, løber ikke surr, kan i næste Secund tage en anden Hemmelighed frem og begynde, hvor De slap. Da fortryder man at have betroet sig til Dem. Herre Gud! den Sørgende er lidt ærekyr paa sin Sorg. Han vil, at den, han indvier i den, skal føle hele dens Vægt og Betydning. De sviger ikke Eens Forventning; thi De fatter den fineste Nuance bedre end Een selv. I næste Øieblik fortvivler jeg over den Overlegenhed, der hører til saaledes at vide Beskeed om Alt, at Intet er nyt eller ubekjendt. Dersom jeg var Selvhersker over alle Mennesker, da Gud hjælpe Dem! Jeg førte Dem indespærret med mig i et Buur, at De alene maatte tilhøre mig. Og da vilde jeg formodentlig berede mig selv den piinligste Angst ved daglig at see Dem. De har en dæmonisk Magt, der kan friste et Menneske til at ville vove Alt, til at ville have Kræfter, som han ellers ikke har, som han ellers ikke attraaer, blot saa længe De seer paa ham, til at ville synes, hvad han ikke er, blot for at kjøbe dette anerkjendende Smiil, der belønner ubeskriveligt. Jeg gad gjerne see Dem hele Dagen, høre paa Dem Natten med, og dog naar jeg skulde handle, vilde jeg for ingen Priis gjøre det i Deres Nærværelse. De kunde med et Ord forvirre Alt. Jeg har ikke

Mod til ligeoverfor Dem at tilstaae min Svaghed; hvis jeg engang havde gjort det, da blev jeg det feigeste Menneske af alle, fordi det vilde synes mig, at jeg havde tabt Alt. Saaledes fængsler De mig med en ubeskrivelig Magt, og den samme Magt ængster mig, saaledes beundrer jeg Dem, og dog er det stundom for mig, som var De sindssvag. Eller er det ikke en Art af Sindssvaghed, i den Grad at have underlagt enhver Lidenskab, enhver Hjertets Rørelse, enhver Stemning under Reflexionens kolde Regimente! Er det ikke Sindssvaghed saaledes at være normal, blot Idee, ikke Menneske, ikke som vi Andre, bøielig og givende efter, fortabt og fortabende sig! Er det ikke Sindssvaghed saaledes altid at være vaagen, altid bevidst, aldrig dunkel og drømmende! – I dette Øieblik turde jeg ikke see Dem, og dog kan jeg ikke undvære Dem. Derfor skriver jeg, og beder endelig ikke at uleilige Dem med Svar. For en Sikkerheds Skyld indeholder mit Brev ingen Adresse. Saaledes ønsker jeg det, saa gjør det godt at skrive til Dem, saa er jeg tryk, og glad ved Dem.

Deres Plan var fortræffelig, ja mageløs. Endnu kan jeg i enkelte Øieblikke som et Barn gribe efter den heroiske Skikkelse, De engang holdt op for mit beundrende Blik med den Forklaring, at det var min Fremtid, den heroiske Skikkelse, der skulde have gjort mig selv til en Heros, hvis jeg havde havt Kraft til at iføre mig den. I sin Tid henrev den mig med al Illusionens Magt i en fuldkommen Phantasi-Beruselse. Saaledes at afslutte sit hele Liv for en eneste Piges Skyld! At gjøre sig til en Skurk, en Bedrager alene for at vise, i hvilken Priis man holdt hende, thi for en Ubetydelighed offerer man ikke sin Ære! At brændemærke sig selv, at forspilde sit Liv! At paatage sig Hævnens Gjerning og fuldkomme den ganske anderledes end Menneskenes tomme Passiar formaaer det! Saaledes at være Heros, ikke i Verdens Øine, men i sig selv, Intet at kunne beraabe sig paa mod Menneskene, men levende indmuret i sin Personlighed, i sig selv at have sit eget Vidne, sin egen Dommer, sin egen Anklager og i sig den eneste! At give sit fremtidige Liv til Priis for den Krydsen af Tanker, der vel maatte være Følgen af et saadant Skridt, hvorved man paa en Maade menneskelig talt gav Afkald paa Forstanden! At gjøre alt Dette for en Piges Skyld! Og hvis det lod sig gjøre om, da, som De bemærkede, at have gjort en Pige den ridderligste og mest erotiske Compliment, der overgik enhver selv den eventyrligste Bedrift, netop fordi man kun havde brugt sig selv. Denne Yttring gjorde et dybt Indtryk paa mig. Den var naturligviis ikke sagt med Sværmeri – De og Sværmeri! – Den var sagt med rolig og kold Forstandighed, med en officiel Viden, som havde De alene for den Sags Skyld gennemgaaet alle Ridder-Fortællinger. Hvad det maa være for en Tænkter at opdage en ny Kategori, det var det for mig at gjøre en Opdagelse i det erotiske Omfang.

Uheldigviis var jeg imidlertid ikke den Kunstner, der havde Kraft til en saadan Præstation, eller Udholdenhed; heldigviis saae jeg Dem kun paa afsides Steder og sjeldent. Skulde jeg have havt Dem ved Siden, kunde De have siddet i Værelset, om det saa var i en Krog, læsende, skrivende, foretagende Dem det Uvedkommende og dog, det veed jeg kun for godt, og dog opmærksom paa Alt – jeg troer jeg havde begyndt derpaa. Hvis det var skeet, det havde været forfærdeligt. Eller er det ikke forfærdeligt saaledes med kold Rolighed Dag efter Dag at hixe den Elskede ind i en Usandhed! Og sæt hun havde grebet til Midler, som stode til hendes Raadighed – de qvindelige Besværgelser; sæt hun med Taarer havde bedet mig, besværgt mig ved min Ære, min Samvittighed, min Salighed, min Fred i Liv og Død, min Fred baade her og hisset! Det gysrer i mig blot ved Tanken derom.

Jeg har ikke glemt de enkelte Vink, De henkastede, som jeg da overhovedet ikke vovede at opponere og kun var altfor fortryllet. »Dersom en Pige er i Retten, naar hun bruger disse Midler, saa skal man lade dem virke paa sig, ja hvad mere er, man kommer hende til Hjælp i Anvendelsen. I Forhold til en Pige er man ridderlig nok til ikke blot at være sig selv, men tillige Actor paa hendes Vegne. Er hun ikke i Retten, da har det Intet at betyde, man lader dem glide af.« Det er sandt, absolut, fuldkommen sandt, men denne Forstandighed har jeg ikke. »Hvilken taabelig Modsigelse, man ofte møder i Menneskenes Feighed og Mod. Man frygter at see det Forfærdelige, men man har Mod til at gjøre det. De forlader Pigen; dette er det Forfærdelige. Dertil har De Mod; men at see hende blegne, tælle hendes Taarer, være Vidne til hendes Nød, dertil har De ikke Mod. Og dog er dette jo Intet mod det Andet. Veed De hvad De vil, hvorfor og hvorvidt, saa bør De see, bør De respektere ethvert Argument, og ikke liste Dem fra Noget i Haab om, at Deres Phantasi er sløvere end Virkeligheden. Herved bedrager De Dem da ogsaa selv; thi Deres levende Phantasi vil reise sig ganske anderledes, naar engang Tiden kommer, da De skal forestille Dem hendes Nød, end naar De har seet den, har hjulpet hende til at gjøre Alt saa ængstende for Dem og rædsomt som muligt.« Det er sandt, hvert Ord er sandt, men det er en Sandhed, som var Verden død, saa kold og saa consequent er den. Den overbeviser mig ikke, den bevæger mig ikke. Jeg tilstaaer det, jeg er svag, jeg var svag, jeg bliver aldrig saaledes stærk eller uforfærdet. Betænk dog Alt, tænk Dem i mit Sted, men glem ikke, at De virkelig elsker saa høit, som jeg elskede hende. Jeg er overbeviist om, De seirede, De trængte igjennem, De overvandt alle Rædsler, De fik hende bedaaret i Deres Falsum. Hvad vilde skee? Dersom ikke det Heldigste skete, at i samme Øieblik som Anstrængelsen var forbi, Deres Haar blev graat, og Deres Sjæl en Time efter havde udaandet, da maatte jo, som Deres Plan ogsaa gik ud paa, dette Falsum fortsættes. Det vilde lykkes Dem, derom er jeg overbeviist. Frygter De ikke for at tabe Forstanden? Frygter De ikke for at løbe vild i en forfærdelig Lidenskab, som man kalder Foragt for Mennesker? Saaledes at have Ret, at være trofast, og dog give sig hen som en Skurk, og nu i sit Bedrag haane al den Jammerlighed, der ofte nok bryster sig, men ogsaa spotte det Bedre i Verden! At et Hoved skulde kunne udholde Sligt! Mener De ikke, at det vilde blive fornødent, ofte at staae op i Natten og drikke et Glas koldt Vand, eller at sidde ved Siden af sit Leie og regne efter! Sæt jeg havde begyndt derpaa, Fortsættelsen var umulig at udholde. Jeg valgte et andet Middel, forlod

i al Stilhed Kjøbenhavn og gik til Stockholm. Efter Deres Plan havde dette været urigtigt. Jeg burde have reist aabenlyst. Tænk Dem, at hun havde staaet paa Toldboden, det gyser i mig. Tænk Dem, at jeg først fik Øie paa hende i det Secund, da Maskineriet sattes i Gang. Jeg troer, jeg havde mistet Forstanden. Jeg tvivler ikke paa, at De havde havt Kraft til at forblive rolig. Hvis det havde været fornødent, hvis De havde ventet, at hun skulde vise sig paa Toldboden, havde De taget Sypigen med og reist med hende. Hvis det havde været fornødent, havde De ikke blot underkjøbt en Pige, men blot for at tjene den Elskede, forført en Pige, virkelig forført, skjendt og brændt, hvis det gjordes behov. Men sæt De engang pludselig var vaagnet op i Natten, og ikke havde kunnet kjende Dem selv, havde forvexlet Dem selv med den Skikkelse, De brugte til Deres fromme Bedrag. Thi det maa jeg tilstaae, De meente visselig ikke, at man letsindig skulde begynde paa Sligt, ja De lod endog et Ord falde om, at denne Methode aldrig kunde blive absolut nødvendig, uden Pigens egen Skyld, hvad enten hun havde været tankeløs nok til ikke at mærke Sympathiens Mindelse, eller selvkjærlig nok til at lade den gaae over. Men netop dette – vilde der da ikke komme et Øieblik, hvor hun vilde forstaae, hvad hun burde have gjort, vilde fortvivle over Følgerne af at hun undlod det, hvilke dog ikke saa meget havde deres Grund i hendes Haardhed, som i den Andens hele Personlighed. Var det ikke gaaet hende, som det var gaaet mig? Hun havde ikke anet, ikke drømt, hvilke Kræfter hun satte i Bevægelse, paa hvilke Lidenskaber hun spillede, og saaledes var hun jo bleven skyldig i Alt, skjønt uskyldig. Var det ikke at være for stræng mod hende! Naar jeg i denne Henseende skulde gjøre Noget, da vilde jeg heller skjende, blive vred, men denne tause objektive Fordømmelse!

Nei! Nei! Nei! jeg kunde ikke, jeg kan ikke, jeg vil ikke, ikke for Alt vil jeg gjøre det. Nei! Nei! Nei! jeg kunde fortvivle over disse Skrifteegn, der staae kolde og som ørkesløse Dagdrivere ved Siden af hinanden, og det ene Nei siger ikke mere end det andet. De skulde høre Lidenskabens i mig modulere dem. Gid jeg stod hos Dem, gid jeg med mit sidste Nei kunde løsrive mig fra Dem, som Don Juan fra Commandanten, hvis Haand ikke er mere kold end den Forstandighed, hvormed De uimodstaaelig river mig hen. Og dog stod jeg for Dem, sagde jeg vel neppe mere end eet Nei; thi inden jeg kom videre, havde De vel afbrudt mig med det kolde Svar: ja! ja!

Det jeg gjorde var noget meget maadeligt og fuseragtigt. Smil kun ad mig. Naar en Svømmer, der er vant til at springe ud fra Masten af et Skib og at gjøre Saltomortaler inden han naaer Vandet, opfordrer en Anden til at følge Exemplet, og denne Anden istedet derfor gaaer hen til Trappen, stikker først det ene Been ud, saa det andet, og derpaa lader sig dumpe – saa, ja saa behøver jeg ikke at faae at vide, hvad den Første gjør. En Dag udeblev jeg, uden at have sagt hende et Ord, jeg gik ombord paa Dampskibet til Stockholm, flygtede bort, skjulende mig for Alle. Gud i Himlene hjælpe hende til selv at finde en Forklaring! Har De ikke seet hende – den Pige, jeg aldrig nævner ved Navn, hvis Navn jeg ikke var Menneske for at skrive; thi min Haand vilde ryste af Forfærdelse. Har De seet hende? Er hun bleg, eller maaskee død, sørger hun, har hun smedet en Forklaring, der trøster hende, er hendes Gang endnu let, eller er hendes Hoved bøiet og hendes Skikkelse besværet! Store Gud, min Phantasi kan tjene mig med Alt. Er hendes Læber blege, disse Læber, som jeg beundrede, om jeg end kun tillod mig at kysse hendes Haand. Er hun mødig og tankefuld, hun der var salig som et Barn! Skriv, jeg beder Dem. Nei skriv ikke, jeg vil intet Brev have fra Dem, Intet høre om hende, jeg troer Intet, ikke et Menneske, ikke hende selv. Om hun stod lyslevende for mig, om hun var freidigere end nogensinde, jeg blev ikke glad, jeg troede hende ikke, jeg troede, det var et Bedrag for at spotte eller for at trøste mig. Har De seet hende? Nei! jeg haaber, at De ikke har tilladt Dem at see hende, eller at blande Dem ind i min Kjærlighedshistorie. Dersom jeg faaer det at vide! Naar en Pige bliver ulykkelig, da komme strax alle disse hungrige Uhyrer, der ville mætte deres psykologiske Sult og Tørst eller skrive Noveller. Blot jeg turde styrte frem og idetmindste holde disse Spyfluer borte fra den Frugt, der var mig sødere end Alt, finere, ømmere at see til end en Fersken, naar den i sit lykkeligste Øieblik pynter sig herligst i Silke og Fløiel.

Hvad jeg nu gjør? Jeg begynder forfra, og derpaa begynder jeg bagfra. Jeg flyer enhver udvortes Mindelse om det Hele, medens min Sjæl Dag og Nat, vaagen og i Drømme, sysler uafsladelig dermed. Hendes Navn nævner jeg aldrig, og jeg takker Skjebnen for, at jeg ved en Misforstaaelse har faaet et falskt Navn. Et Navn, mit Navn – det tilhører jo egentlig hende. Gid jeg kunde blive af med det. Mit eget Navn er nok til at minde mig om Alt, og hele Tilværelsen synes mig kun at indeholde Allusioner til dette Forbigangne. Dagen før min Afreise læste jeg i Adresseavisen: »at 16 Alen svært sort Silketøi var til Salg paa Grund af anden Bestemmelse.« Hvilken kunde den første Bestemmelse være, maaskee en Brudekjole! At jeg ikke ogsaa kan sælge mit Navn i Avisen paa Grund af forandret Bestemmelse. Om en vældig Aand tog mit Navn fra mig, og bød mig det tilbage, prangende med uødellig Hæder, jeg vilde kaste det bort, langt bort, jeg vilde tigge om det ubetydeligste, det mest intetsigende, at blive kaldt Nr. 14 som en af de blaae Drengene. Hvad hjalp et Navn mig, som ikke er mit, hvad hjalp et herligt Navn mig, om det var mit;

thi hvad er Navnkundigheds smigrende Røst
Mod et Elskovs Suk fra en Jomfrues Bryst.

Hvad jeg nu gjør? Jeg gaaer i Søvn om Dagen og ligger vaagen om Natten. Jeg er flittig og stræbsom, et Mynster paa Huslighed og Hjemmeflid, jeg væder Fingeren, jeg træder med Benet, jeg standser Hjulet, sætter Tenen i Gang – jeg spinder. Men naar jeg om Aftenen skal sætte Rokken hen, saa var der ingen, og hvor det Spundne er bleven af, det veed min Kat. Jeg er rastløs og ferm, ufortrøden, men hvor bliver Alt af;

den, der træder Tørv, udretter Mirakler mod mig. Kort, hvis De vil forstaae, hvis De vil have en Forestilling om min ufrugtbare Gjerning, saa forstaae Digterens Ord aandeligt om mine Tanker, det er Alt, hvad jeg kan sige:

Die Wolken treiben hin und her,
Sie sind so matt, sie sind so schwer;
Da stürzen rauschend sie herab,
Der Schoos der Erde wird ihr Grab.

Mere behøver jeg vel ikke at sige Dem, eller rettere, jeg behøvede snarere Dem for at kunne sige Mere, for forstandigt og klart at kunne udtrykke, hvad min famlende Tanke kun afsindigt kan lade forstaae.

Hvis jeg vilde fuldstændigt fortælle Alt, vilde mit Brev blive uendeligt langt, idetmindste ligesaa langt som et ondt Aar, og som de Tider, om hvilke der staaer: de behage mig ikke. Den Fordeel har jeg dog, at jeg overalt ligegodt kan bryde af, saaledes som jeg hvert Øieblik kan klippe den Traad over, jeg selv spinder. Hermed Gud befalet. Den, der troer paa Tilværelsen, han har godt assureret, han opnaaer Alt, ligesaavist som den Mand skjuler sin Følelse, der holder en Hat uden Pul for sit bedende Ansigt.

Min Herre! jeg har den Ære o. s. v.

- ja enten jeg vil eller ei bliver jeg dog

Deres

hengivne, navnløse Ven.

d. 19. September.

Min tause Medvider!

Job! Job! O! Job! Sagde Du virkelig ikke Andet end disse skønne Ord: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet? Sagde Du ikke mere? Vedblev Du i al Din Nød blot at gjentage dem? Hvorfor taug Du i 7 Dage og Nætter, hvad foregik der da i Din Sjæl? Da hele Tilværelsen styrtede sammen over Dig og laae som Potteskaar omkring Dig, havde Du da strax den overmenneskelige Fatning, havde Du strax Kjærlighedens Fortolkning, Tillidens og Troens Frimodighed? Er Din Dør ogsaa lukket for den Sørgende, kan han hos Dig ikke vente anden Lindring, end hvad verdslig Viisdom kummerligt tilbyder, ved at forelæse en Paragraph om Livets Fuldkommenhed? Veed Du intet Mere at sige, tør Du intet Mere sige end hvad de beskikkede Trøstere ordknap tilmaale den Enkelte, hvad de beskikkede Trøstere som stive Ceremonimestere foreskrive den Enkelte, at det i Nødens Stund er passende, at sige Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, hverken mere eller mindre, ligesom man siger prosit til den, der nyser! Nei, Du der i Din Velmagts Dage var den Undertryktes Sværd, og Oldingens Kjæp og den Nedbøiedes Stav, Du sveg ikke Menneskene, da Alt brast - da blev Du den Lidendes Mund, og den Sønderknustes Raab, og den Ængstedes Skrig, og en Lindring for alle dem, der forstummede i Qvaler, et trofast Vidne om al den Nød og Sønderrivelse, der kan boe i et Hjerte, en usvigelig Talsmand, der vovede at klage »i Sjælens Bitterhed« og at stride med Gud. Hvorfor skjuler man dette? Vee den! der opæder Enker og Faderløse, og besviger dem for deres Arv, men vee ogsaa den! der underfundigt vil bedrage den Sørgende for Sorgens midlertidige Trøst, at give sig Luft, og at »trættes med Gud.« Eller er maaskee Gudsfrygten i vor Tid saa stor, at den Sørgende ikke behøver det, hvad der var Skik i hine gamle Dage? Tør man maaskee ikke klage for Gud? Er da Gudsfrygten bleven større eller Frygten og Feigheden? Nuomstunder mener man, at Sorgens egentlige Udtryk, at Lidenskabens fortvivlede Sprog maa overlades til Digtere, der da som Procuratorer ved en Underret tale den Lidendes Sag for den menneskelige Medlidenheds Domstol. Længere vover Ingen sig. Tael derfor Du, uforglemmelige Job! gjentag Alt, hvad Du sagde, Du vældige Talsmand, der møder for den Høiestes Domstol uforfærdet som en brøllende Løve! I Din Tale er der Fynd, i Dit Hjerte er der Gudsfrygt, selv naar Du klager, naar Du værner om Din Fortvivlelse mod Dine Venner, der som Røvere staae op at overfalde Dig med deres Taler, selv naar Du, hisset af Dine Venner, søndertræder deres Viisdom, og foragter deres Forsvar for Herren, som var det en udlevet Hoftjener eller en statsklog Regjeringsmands elendige Kløgt. Dig behøver jeg, en Mand, der veed at klage høit, saa det gjenlyder i Himlene, hvor Gud beraadslaar med Satan om at lægge Planer op mod et Menneske. Klag, Herren frygter ikke, han kan vel forsvare sig; men hvorledes skulde han kunde forsvare sig, naar Ingen vover at klage, som det sømmer sig et Menneske. Tael, opløft Din Røst, tael høit, Gud kan vel tale høiere, han har jo Tordenen - men ogsaa den er et Svar, en Forklaring, paalidelig, trofast, oprindelig, et Svar fra Gud selv, der, hvis den end knuste et Menneske, er herligere end Bysnak og Rygter om Styrelsens Retfærdighed, opfundne af menneskelig Viisdom, udsprede af Kjellinger og Halvmænd.

Min uforglemmelige Velgjører, plagede Job! tør jeg slutte mig til Dit Samfund, maa jeg høre paa Dig. Stød mig ikke bort, jeg staaer ikke svigefuld ved Dit Arnested, mine Taarer ere ikke falske, om jeg end ikke formaaer, blot at græde med Dig. Som den Glade søger Glæden, deeltager i den, om end det, der glæder ham nærmest, er den Glæde, der boer i ham selv, saaledes søger den Sørgende Sorgen. Jeg har ikke eiet Verden, ikke havt 7 Sønner og 3 Døttre, men ogsaa den kan jo have tabt Alt, der kun eiede Lidet, ogsaa den

kan jo ligesom have tabt Sønner og Døttre, der tabte den Elskede, og ogsaa den blev jo ligesom slagen med onde Saar, der tabte Æren og Stoltheden, og med den Livskraften og Meningen.

Deres

navnløse Ven.

d. 11. October.

Min tause Medvider!

Mit Liv er bragt til det Yderste; jeg væmmes ved Tilværelsen, den er smagløs uden Salt og Mening. Om jeg var hungrigere end Pierrot, gad jeg dog ikke æde den Forklaring, som Menneskene byde. Man stikker Fingeren i Jorden, for at lugte, hvad Land man er i, jeg stikker Fingeren i Tilværelsen – den lugter af ingen Ting. Hvor er jeg? Hvad vil det sige: Verden? Hvad betyder dette Ord? Hvo har narret mig ind i det Hele, og lader mig nu staae der? Hvem er jeg? Hvorledes kom jeg ind i Verden; hvorfor blev jeg ikke adspurgt, hvorfor ikke gjort bekjendt med Skikke og Vedtægter, men stukket ind i Geledet, som var jeg kjøbt af en Seelenverkoper? Hvorledes blev jeg Interessent i den store Entreprise, som man kalder Virkeligheden? Hvorfor skal jeg være Interessent? Er det ikke en fri Sag? Og skal jeg nødsages til at være det, hvor er da Dirigenten, jeg har en Bemærkning at gjøre? Er der ingen Dirigent? Hvor skal jeg henvende mig med min Klage? Tilværelsen er jo en Debat, maa jeg bede, at min Betragtning kommer med under Overveielse? Skal man tage Tilværelsen som den er, var det saa ikke bedst, at man fik at vide, hvorledes den er? Hvad vil det sige: en Bedrager? Siger ikke Cicero, at man udfinder en saadan ved at spørge: cui bono? Jeg lader Enhver spørge, og spørger Enhver, om jeg har havt nogen Gavn af, at gjøre mig selv og en Pige ulykkelig. Skyld – hvad vil det sige? Er det Hexeri? Vides det ikke med Bestemthed, hvorledes det gaaer til, at et Menneske bliver skyldig? Vil der Ingen svare? Er det da ikke af yderste Vigtighed for alle DHerrer Deeltagere?

Min Forstand staaer stille, eller rettere, jeg gaaer fra den? I det ene Øieblik er jeg træet og mat ja som død af Ligegyldighed, i det andet Øieblik raser jeg, og farer fortvivlet fra den ene Ende af Verden til den anden, for at finde Een, paa hvem jeg kunde lade min Vrede gaae ud. Mit Væsens hele Indhold skriger i Modsigelse med sig selv. Hvorledes gik det til, at jeg blev skyldig? Eller er jeg ikke skyldig? Hvorfor kaldes jeg da saa i alle Tungemaal? Hvad er det menneskelige Sprog for en jammerlig Opfindelse, der siger Eet, og mener et Andet?

Er der ikke hændt mig Noget, er det Hele ikke en Begivenhed? Kunde jeg forud vide, at hele mit Væsen vilde undergaae en Forandring, at jeg vilde blive et andet Menneske? Brød maaskee det frem, der laae dunkelt i min Sjæl? Men laae det dunkelt, hvorledes skulde jeg da kunne forudsee det? Men kunde jeg ikke forudsee det, saa er jeg jo uskyldig. Dersom jeg havde faaet et Nerveslag, havde jeg da ogsaa været skyldig? Hvad er den menneskelige Mælen, som man kalder Sproget, for et jammerligt Kragemaal, der kun forstaaes af en Clique! Ere de Umælende ikke visere, at de aldrig tale om Sligt? – Er jeg troløs? Hvis hun vedblev at elske mig, og aldrig vilde elske nogen Anden, saa var hun jo trofast mod mig. Hvis jeg vedbliver kun at ville elske hende, er jeg da troløs? Vi gjøre jo begge det Samme, hvorledes bliver jeg da en Bedrager, fordi jeg viser min Troskab ved at bedrage? Hvorfor skal hun have Ret, jeg Uret? Naar vi begge ere troe, hvorfor udtrykkes det da saaledes i det menneskelige Sprog, at hun er trofast, jeg en Bedrager?

Om hele Verden stod op mod mig, om alle Skolastikere vilde disputere med mig, om det gjaldt mit Liv, jeg har dog Ret. Det skal Ingen frarive mig, om der end intet Sprog er, hvori jeg kan sige det. Jeg har handlet rettelig. Min Elskov lader sig ikke udtrykke i et Ægteskab. Gjør jeg det, er hun knust. Maaskee har Muligheden forekommet hende tillokkende. Det kan jeg ikke for, det var den ogsaa for mig. I samme Øieblik Virkeligheden indtræder, er Alt tabt, saa er det for sildigt. Den Virkelighed, i hvilken hun skal have sin Betydning, bliver for mig kun en Skygge, der løber ved Siden af min egentlige Aands-Virkelighed, en Skygge, der snart vil bringe mig til at lee, snart vil gribe forstyrrende ind i min Existens. Det vil ende med, at jeg vil tage paa hende, famlende som greb jeg en Skygge, eller som udstrakte jeg min Haand efter en Skygge. Er hendes Liv da ikke forspildt? Hun bliver jo som død for mig, ja hun kunde vække den Fristelse i min Sjæl, at ønske hende død. Dersom jeg da knuser hende, forflygtiger hende netop i det Øieblik, jeg vil gjøre hende til Virkelighed, istedenfor at jeg i andet Fald beholder hende i en sand, om end i anden Forstand ængstende Virkelighed – hvad saa? Saa siger Sproget, at jeg er skyldig; thi jeg burde have forudset det. – Hvad er det for en Magt, der vil tage min Ære og min Stolthed fra mig, og gjøre det paa en saa meningsløs Maade? Er jeg da priisgiven? Skal jeg da være skyldig og være en Bedrager, i hvad jeg saa end gjør, selv om jeg Intet gjør? – Eller er jeg maaskee gal? Saa var det vel bedst at indespærre mig, thi den menneskelige Feighed frygter især Sindssvages og Døendes Forklaringer. Hvad vil det sige: afsindig? Hvad skal jeg gjøre, for at nyde den borgerlige Agtelse, at betragtes som klog? Hvorfor svarer man ikke? Jeg udlover en raisonnabel Douceur, hvis Een opfinder et nyt Ord! Jeg har fremsat Alternativerne. Er der nogen saa klog, at han veed flere end to? Men veed han ikke flere, saa er det jo Nonsens, at jeg er afsindig, troløs og en Bedrager, medens Pigen er trofast og fornuftig og agtet af Menneskene. Eller skal det lægges mig til Last, at jeg gjorde det Første saa skjønt som muligt? Taksigelse! Da jeg saa hendes Glæde ved at blive elsket, da underlagde jeg mig selv og

Alt, hvad hun pegede paa, under Elskovens Tryllemagt. Er det en Skyld, at jeg kunde det, eller en Skyld, at jeg gjorde det? Hvem er Skyld deri uden hun selv og det Tredie, som Ingen veed, hvorfra det kom, det, der rørte mig med sit Slag og forvandlede mig? Hvad jeg har gjort, roser man jo hos Andre. – Eller er det mit Vederlag, at jeg blev Digter? Jeg frabeder mig alt Vederlag, jeg fordrer min Ret ☺: min Ære. Jeg har ikke bedet om at blive det, og vil ikke købe det for den Priis. – Eller hvis jeg er skyldig, da maa jeg jo kunne angre min Skyld, og gjøre den god igjen. Man forklare mig hvorledes. Skal jeg maaskee ovenikjøbet angre, at Verden tillader sig at spille med mig som Barnet med en Oldenborre? – Eller er det maaskee bedst, at glemme det Hele? At glemme, jeg har jo ophørt at være, dersom jeg glemmer det, eller hvad er det for et Liv, naar jeg med den Elskede har tabt Ære og Stolthed, og tabt det saaledes, at Ingen veed, hvorledes det er gaaet til, hvorfor jeg da aldrig kan oprette det igjen? Skal jeg saaledes lade mig puffe ud, hvorfor er jeg da bleven puffet ind, jeg har ikke forlangt det?

Den, der sidder paa Vand og Brød, han har det bedre, end jeg har det. Mine Betragtninger ere, menneskelig talt, den knappestede Diæt, der lader sig tænke, og dog føler jeg en Tilfredsstillelse i, saaledes i al min Mikrokosmiskhed at gebærde mig saa makrokosmisk som mulig.

Menneskene taler jeg ikke med, men for dog ikke at afbryde al Communication med dem, samt for ikke at give dem Snak for Pengene, har jeg samlet en Bunke Vers, kjernefulde Udsagn, Ordsprog, korte Sententser af hine u dødelige græske og romerske Skribenter, der til alle Tider ere blevne beundrede. Til denne Anthologi har jeg føiet flere ypperlige Citater af den under Waisenhusets Privilegium udgivne *Balles Lærebog*. Spørger man mig om Noget, da har jeg mit Svar færdigt. Jeg citerer Classikerne ligesaa godt som Peer Degn, og citerer ovenikjøbet *Balles Lærebog*. »Om vi end have opnaaet al ønskelig Ære, bør vi ikke lade os henrive til Overmod eller Hoffærdighed.« Jeg bedrager da Ingen. Hvor Mange er der vel, der altid sige en Sandhed eller en god Bemærkning. »Under Navn af Verden indbefattes i Almindelighed baade Himmel og Jord, med Alt, hvad som derudi befindes.«

Hvad kunde det ogsaa hjælpe, at jeg vilde sige Noget, der er Ingen, der forstaaer mig; min Smerte og min Lidelse er navnløs, som jeg selv er det, der skjönt han intet Navn har, dog altid maaskee bliver Noget for Dem, og i ethvert Tilfælde forbliver

Deres Hengivne.

d. 15. November.

Min tause Medvider!

Dersom jeg ikke havde Job! Det er umuligt at beskrive og nuancere, hvilken Betydning og hvor mangfoldig en Betydning han har for mig. Jeg læser ham ikke som man læser en anden Bog med Øiet, men jeg lægger Bogen ligesom paa mit Hjerte, og med Hjertets Øie læser jeg den, forstaaer i en clairvoyance det Enkelte paa den forskjelligste Maade. Som Barnet lægger Lærebogen under sit Hoved, for at være sikker paa, at han ikke har glemt sin Lectie, naar han vaagner om Morgen, saaledes tager jeg Bogen med mig om Natten i Sengen. Hvert Ord af ham er Føde og Klæde og Lægedom for min elendige Sjæl. Snart vækker et Ord af ham mig af min Lethargi, saa jeg vaagner til ny Uro, snart stiller det den ufrugtbare Rasen i mit Indre, ender det Rædsomme i Lidenskabens stumme Qualmen. De har dog læst Job? Læs den, læs den atter og atter. Jeg nænner ikke engang at skrive et eneste Udbrud af i et Brev til Dem, skjönt jeg har min Glæde af at tage ny og ny Afskrift af Alt, hvad han har sagt, snart med danske, snart med latinske Bogstaver, snart i een Format snart i en anden. Enhver saadan Afskrift bliver lagt som et Gudshaandsplaster paa mit syge Hjerte. Og paa hvem laae vel Guds Haand som paa Job! Men citere ham – det kan jeg ikke. Det var at ville give min Besyv med, det var at ville gjøre hans Ord til mine i en Andens Nærværelse. Naar jeg er alene, da gjør jeg det, tilegner mig Alt; men saasart Nogen er tilstede, da veed jeg vel, hvad et ungt Menneske har at gjøre, naar gamle Folk tale.

I hele det gamle Testamente er der ingen Skikkelse, man nærmer sig med den menneskelige Tillid og Frimodighed og Fortrøstning, som Job, netop fordi Alt hos ham er saa menneskeligt, fordi han ligger i et Confinium til Poesien. Intetsteds i Verden har Smertens Lidenskab fundet et saadant Udtryk. Hvad er Philoktet med sine Klager, der dog bestandig blive ved Jorden, og ikke forfærde Guderne. Hvad er Situationen i Philoktet, naar den sammenlignes med Jobs, hvor Ideen stedse er i Bevægelse.

Tilgiv, at jeg fortæller Alt, De er jo min Fortrolige, og De kan ikke svare. Hvis noget Menneske fik det at vide, det vilde ængste mig ubeskriveligt. Om Natten kan jeg lade Lysene tænde i mit Værelse, det hele Huus illuminere. Da staaer jeg op, læser med høi Røst, raabende næsten, en eller anden Passus af ham. Eller jeg lukker mit Vindue op, og skriger hans Ord ud i Verden. Er Job en poetisk Figur, har der aldrig været nogen Mand, der har talt saaledes, saa gjør jeg hans Ord til mine, og paatager mig Ansvar. Mere kan jeg ikke; thi hvo har en saadan Veltalenhed som Job, eller er istand til at forbedre noget af det Sagte.

Skjönt jeg har læst Bogen atter og atter, bliver ethvert Ord mig nyt. Hver Gang jeg kommer til det, fødes det oprindeligt eller bliver oprindeligt i min Sjæl. Al Lidenskabens Beruselse suger jeg som en Dranker lidt efter

lidt ind, indtil jeg ved denne langsomme Nippen bliver næsten bevidstløs drukken. Paa den anden Side haster jeg det imøde med ubeskrivelig Utaalmodighed. Et halvt Ord, da iler min Sjæl ind i hans Tanke, i hans Udbrud; hurtigere end det udkastede Lod søger Havsens Bund, hurtigere end Lynet søger Lederen, smutter min Sjæl ind deri og forbliver der.

Til andre Tider er jeg stillere. Da læser jeg ikke, da sidder jeg hensjunken som en gammel Ruin og skuer Alt. Da er det mig, som var jeg et lille Barn, der gaaer omkring og pusler i Stuen, eller der sidder i en Krog med sit Legetøi. Da bliver jeg saa underlig til Mode. Jeg kan ikke forstaae, hvad det er, der gjør de Ældre saa lidenskabelige, jeg kan ikke blive klog paa, hvad det er de trættes om, og dog kan jeg ikke lade være at lytte. Da troer jeg, at det er onde Mennesker, der have gjort Job al den Sorg, at det er hans Venner, der nu sidde og gjøe ad ham. Da græder jeg ganske høit, en unævnelig Angst for Verden og Livet og Menneskene og Alt sammenknuger min Sjæl.

Da vaagner jeg og begynder igjen at læse ham høit af al min Magt og af mit ganske Hjerte. Da forstummer jeg pludselig; jeg hører Intet mere, seer Intet, kun i dunkle Omrids ahner jeg Job, der sidder ved Arnestedet, og hans Venner; men Ingen siger et Ord, men denne Taushed skjuler alle Rædsler i sig som en Hemmelighed, Ingen tør nævne.

Da brydes Tausheden, og Jobs plagede Sjæl bryder frem i vældige Raab. Dem forstaaer jeg, disse Ord gjør jeg til mine. I samme Øieblik føler jeg Modsigelsen, da smiler jeg ad mig selv, som man smiler ad et lille Barn, der har taget sin Faders Klæder paa. Eller er det ikke til at smile ad, naar nogen Anden end Job vilde sige: Ak! kunde en Mand gaae i Rette med Gud, som et Menneskes Barn med sin Staldbroder. Og dog kommer Angesten over mig, som forstod jeg det endnu ikke, men som vilde jeg engang komme til at forstaae, som lurede allerede den Forfærdelse paa mig, om hvilken jeg læser, som drog jeg den over mig ved at læse om den, ligesom man bliver syg af den Sygdom, om hvilken man læser.

d. 14 December.

Min tause Medvider!

Alt har sin Tid, Feberens Rasen er forbi, jeg er som en Reconvalescent.

Hemmeligheden i Job, Livskraften, Nerven, Ideen er: at Job uagtet alt Dette har Ret. Ved denne Paastand exciperer han mod alle menneskelige Betragtninger, hans Udholdenhed og Kraft beviser Myndigheden og Bemyndigelsen. Enhver menneskelig Forklaring er ham kun en Misforstaaelse, og al hans Nød er ham i Forhold til Gud kun som et Sophisme, han vel selv ikke kan løse, men som han fortrøster sig til, at Gud kan løse. Der er brugt ethvert argumentum ad hominem imod ham, men han holder freidig sin Overbeviisning op. Han paastaaer at være i god Forstaaelse med Herren, han veed sig uskyldig og reen i sit inderste Hjerte, hvor han tillige veed det med Herren, og dog modbeviser hele Tilværelsen ham. Deri ligger det Store i Job, at Frihedens Lidenskab hos ham ikke qvæles eller beroliges i et forkeert Udtryk. Denne Lidenskab er under lignende Omstændigheder ofte qvalt i et Menneske, idet en Kleinmodighed og smaalig Angst har ladet et Menneske troe, han leed for sine Synders Skyld, hvor han slet ikke gjorde det. Hans Sjæl manglede Udholdenhed til at gennemføre en Tanke, naar Verden fortvæk tænkte ham imod. Naar et Menneske mener, at en Ulykke rammer ham for hans Synders Skyld, da kan det være smukt og sandt og ydmygt, men det kan ogsaa være, fordi han dunkelt opfatter Gud som en Tyran, hvad Mennesket paa en meningsløs Maade udtrykker saaledes, at han i samme Øieblik fører ham ind under ethiske Bestemmelser. – Job blev heller ikke dæmonisk. Saaledes kan et Menneske f. Ex. ville give Gud Ret, skjønt han troer selv at have det. Han vil ligesom vise, at han elsker Gud, selv naar Gud vil friste den Elskende. Eller Gud kan ikke gjøre Verden om for hans Skyld, saa vil han være høimodig nok til at vedblive at elske. Dette er en aldeles dæmonisk Lidenskab, der fortjente en særskilt psykologisk Behandling, hvad enten den humoristisk ligesom bryder Trætten af, for ikke at gjøre videre Ophævelser, eller den culminerer i en selvisk Trodsen paa sin Følelses Stykke.

Job vedbliver sin Paastand, at han har Ret. Han gjør det saaledes, at han vidner derved om den ædle menneskelige Frimodighed, der dog veed, hvad et Menneske er, at han, om end skrøbelig og hurtig henvisnet som Blomstens Liv, dog i Retning af Friheden er noget Stort, har en Bevidsthed, som end ikke Gud selv kan frarive ham, skjønt han gav ham den. Job fastholder tillige sin Paastand saaledes, at man i ham seer den Kjærlighed og Tillid, der er forvisset om, at Gud nok kan forklare Alt, naar man blot faaer ham selv i Tale.

Vennerne give Job nok at bestille; Striden med dem er en Skærsild, hvori den Tanke luttres, at han dog har Ret. Skulde han selv mangle Kraft og Opfindsomhed til at ængste sin Samvittighed og forskrække sin Sjæl, mangle Phantasi til at blive bange for sig selv, for den Skyld og Brøde, der lønlig kunde huse i hans Inderste, da hjælpe Vennerne ham ved deres tydelige Hentydninger, ved deres nærgaaende Sigtelser, der ligesom misundelige Ønskeqviste maatte kunne kalde frem hvad der laae dybest forborgent. Hans Ulykke er deres Hovedargument, og saaledes staaer Alt fast for dem. Man skulde troe, Job maatte enten tabe Forstanden eller synke sammen afmattet i Elendighed, capitulere paa Naade og Unaade. Eliphas, Bildad, Zophar og

fremfor alle Elihu, der reiser sig integer, da de Andre ere trætte, variere det Thema, at hans Ulykke er en Tugtelse, han skal angre, bede om Tilgivelse, saa bliver alt godt igjen.

Job holder imidlertid fast ved Sit. Hans Paastand er som en Passeerseddel, ved hvilken han forlader Verden og Menneskene, den er en Fordring, Menneskene protestere, men Job dog ikke tilintetgjør. Han bruger ethvert Middel for at bevæge sine Venner. Han søger at røre dem til Medlidenhed («forbarmer Eder over mig»), han forfærder dem med sin Stemme («I sammenvæve Løgn»). Forgjeves. Hans Smertes-Skrig bliver hæftigere og hæftigere, alt eftersom ved Vennernes Modsigelse Reflexionen netop fordyber sig i hans Lidelser. Dog dette bevæger ikke Vennerne, og derom dreier Sagen sig jo ikke. De ville gjerne give ham Ret i, at han lider, at han har Grund til at skryde, at »Skov-Æselet ikke skryder over Græsset«, men de fordre, at han skal see Tugtelsen deri.

Hvorledes forklarer man nu Jobs Paastand? Forklaringen er denne: det Hele er en *Prøvelse*. Denne Forklaring efterlader imidlertid ny Vanskelighed, hvilken jeg har stræbt at gjøre mig tydelig paa følgende Maade. Videnskaben afhandler og forklarer jo Tilværelsen og i Tilværelsen Menneskets Forhold til Gud. Hvilken Videnskab er nu af den Beskaffenhed, at den har Plads for et Forhold, der er bestemt som Prøvelse, hvilken uendeligt tænkt slet ikke er, men kun er for Individet? En saadan Videnskab eksisterer ikke og kan umulig existere. Hertil kommer: Hvorledes faaer Individet at vide, at det er en Prøvelse? Det Individ, der overhovedet har Forestilling om en Existents i Tanke og en Bevidstheds Væren, indseer let, at dette ikke er saa hurtigt gjort som sagt, eller saa hurtigt forbi som det er sagt, eller saa hurtigt fastholdt som det er sagt. Først maa jo Begivenheden klares ud af de kosmiske Forhold og faae en religiøs Daab og et religiøs Navn, saa skal man fremstille sig for Ethiken til Visitation og saa kommer Udtrykket: en Prøvelse. I den Tid før eksisterer Individet aabenbart ikke i Kraft af Tanke. Enhver Forklaring er mulig, og Lidenskabens Hvirvel er løsgiven. Kun de Mennesker, der ikke have Forestilling, eller dog en uværdig Forestilling om at leve i Kraft af Aand, ere hurtigt færdige i denne Henseende, de have en Halvtimeslæsning at trøste med, ligesom mange filosofiske Lærlinge have et Hastværks-Resultat at tilbyde.

Det Store i Job er derfor end ikke, at han sagde: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, hvilket han jo ogsaa sagde først og senere ikke gjentog, men Jobs Betydning er, at Grændsestridighederne til Troen i ham ere udkæmpede, at hiin uhyre Opstand af Lidenskabens vilde og stridslystne Kræfter her er forestillet.

Derfor beroliger Job ikke som en Troes-Helt, men han lindrer midlertidig. Job er ligesom det hele indholdsrige Indlæg fra Menneskets Side i den store Sag mellem Gud og Mennesket, den vidtløftige og forfærdelige Proces, der havde sin Grund i, at Satan satte Ondt mellem Gud og Job, og som ender med, at det Hele var en Prøvelse.

Denne Kategori: Prøvelse er hverken æsthetisk, ethisk eller dogmatisk, den er aldeles transcendent. Det er først en Viden om Prøvelsen, at den er Prøvelse, der vilde finde sin Plads i en Dogmatik. Men saasart denne Viden er indtraadt, er Prøvelsens Elasticitet svækket, og Kategorien egentlig en anden. Denne Kategori er absolut transcendent og sætter Mennesket i et reent personligt Modsætningsforhold til Gud, i et saadant Forhold, at han ikke kan lade sig nøie med nogen Forklaring paa anden Haand.

At der gives en Deel Mennesker, der strax have denne Kategori prompt ved enhver Leilighed, blot Grøden bliver sveden, beviser kun, at de ikke have fattet den. Den, der har en udviklet Verdensbevidsthed, han har en saare lang Omvei, inden han naaer den. Dette er Tilfældet med Job, der beviser Omfanget af sin Verdensanskuelse ved den Urokkelighed, med hvilken han veed at undgaae alle snilde ethiske Udflugter og snedige Anløb. Job er ikke Troens Helt, han føder »Prøvelsens« Kategori med uhyre Smerter, netop fordi han er saa udviklet, at han ikke har den i barnlig Umiddelbarhed.

At denne Kategori kunde intendere at udstryge og suspendere hele Virkeligheden ved at bestemme den som en Prøvelse i Forhold til Evigheden, seer jeg vel. Dog har denne Tvivl ikke faaet Magt over mig; thi da Prøvelse er en *midlertidig* Kategori, saa er den eo ipso bestemt i Forhold til Tid, og maa derfor ophæves i Tiden.

Saa meget indseer jeg nu, og som jeg i Alt har tilladt mig at indvie Dem, saa skriver jeg ogsaa dette til Dem for mig selv. Af Dem, veed De, forlanger jeg Intet, uden at det maa tillades mig, at forblive

Deres Hengivne.

d. 13 Januar.

Min tause Medvider!

Stormene have udraset – Tordenveiret er forbi – Job er bleven irettesat foran Menneskehedens Front – Herren og Job have forstaaet hinanden, de ere forsonede, »Herrens Fortrolighed boer atter i Jobs Pauluner som i fordums Dage« – Menneskene have forstaaet Job, de komme *nu* til ham og æde Brød med ham og beklage og trøste ham, hans Brødre og Søstre forære ham hver en Penning og eet Guldsmykke – Job er

velsignet og har faaet Alt *dobbelt*. – Det kalder man en *Gjentagelse*.

Hvor gjør dog et Tordenveir saa godt! Hvor maa det dog være saligt at blive irttesat af Gud! Medens ellers et Menneske saa let forhærder sig under Irttesættelsen; naar Gud dømmer, da taber han sig selv og glemmer Smerten i den Kjærlighed, der vil opdrage.

Hvo kunde nu have tænkt denne Slutning? Og dog er ingen anden Slutning tænkelig, medens denne heller ikke er det. Naar Alt er gaaet istaa, naar Tanken standser, naar Sproget forstummer, naar Forklaringen vender fortvivlet hjem – da maa der et Tordenveir til. Hvo kan forstaae dette? Og dog hvo kan udfinde noget Andet.

Fik da Job Uret? Ja! for evigt; thi høiere kan han ikke komme end til den Domstol, der dømte ham. Fik Job Ret? Ja! for evigt, derved, at han fik Uret *for Gud*.

Saa er der da en Gjentagelse. Naar indtræder den? Ja det er ikke godt at sige i noget menneskeligt Sprog. Naar indtraadte den for Job? Da der var al *tænkelig* menneskelig Vished og Sandsynlighed for Umuligheden. Lidt efter lidt taber han Alt; dermed forsvinder successivt Haabet, idet Virkeligheden, saa langt fra at formildes, snarere nedlægger strængere og strængere Paastand mod ham. Umiddelbart talt er Alt tabt. Kun en Udvei veed hans Venner, især Bildad, at han ved at bøie sig under Straffen, turde haabe en Gjentagelse indtil Overflod. Det vil Job ikke. Hermed strammes Knuden og Forviklingen, som kun kan løses ved et Tordenslag.

For mig indeholder denne Fortælling en ubeskrivelig Trøst. Var det dog ikke en Lykke, at jeg ikke fulgte Deres beundrede Plan, der var kløgtig. Maaskee er det menneskelig talt Feighed af mig, men maaskee Styrelsen nu desto lettere kan komme mig til Hjælp.

Kun Eet fortryder jeg, at jeg ikke har bedet Pigen om at give mig min Frihed. Jeg er overbeviist derom, hun havde gjort det. Hvo fatter vel en Piges Høimodighed? Og dog kan jeg ikke ret fortryde det; thi jeg veed, at jeg gjorde det, fordi jeg var for stolt dertil paa hendes Vegne.

Dersom jeg ikke havde Job! Mere siger jeg ikke for ikke at bebyrde Dem med mit evindelige Omqvæd.

Deres Hengivne.

d. 17 Februar.

Min tause Medvider!

Her sidder jeg. Paa Uskyldigheden? som det hedder i Tyvesproget; eller paa Kongens Naade? Jeg veed det ikke; kun det veed jeg, at jeg sidder, og at jeg ikke rører mig af Stedet. Her staaer jeg, paa Spidsen eller ved Foden? det veed jeg ikke; kun det veed jeg, at jeg staaer og staaer suspenso gradu nu i en heel Maaned, uden at trække Foden til mig eller gjøre en eneste Bevægelse.

Jeg venter paa et Tordenveir – og paa Gjentagelsen. Og dog, naar blot Tordenveiret kommer, allerede dermed er jeg glad og ubeskrivelig salig, selv om min Dom blev, at ingen Gjentagelse var mulig.

Hvad skal dette Tordenveir bevirke? Det skal gjøre mig duelig til at være en Ægtemand. Det vil knuse hele min Personlighed, jeg er færdig, det vil gjøre mig næsten ukjendelig for mig selv, jeg vakler ikke, skjønt jeg staaer paa eet Been. Min Ære er reddet, min Stolthed indløst; og hvorledes det end vil omskabe mig, jeg haaber dog, at Erindringen herom som en uudtømmelig Trøst vil blive hos mig, blive, naar det er skeet, jeg i en vis Forstand frygter mere end et Selvmord, fordi det efter en ganske anden Maalestok vil forstyrre mig. Kommer Tordenveiret ikke, saa bliver jeg lumsk; saa dør jeg slet ikke, men lader engang som var jeg død, for at Slægt og Venner kunne begrave mig. Naar man da lægger mig i Kisten, da putter jeg i al Stilhed min Forventning til mig. Det faaer Ingen at vide, thi ellers vilde man vel vogte sig for at begrave et Menneske, der endnu var Liv i.

Forøvrigt gjør jeg Alt hvad der staaer i min Magt for at danne mig til en Ægtemand. Jeg sidder og beklipper mig selv, tager alt det Incommensurable bort, for at blive commensurabel. Hver Morgen aflægger jeg al min Sjæls Utaalmodighed og uendelige Stræben, det hjælper ikke, i næste Øieblik er den der igjen. Hver Morgen tager jeg alle mine Latterligheders Skæg af, det hjælper ikke, næste Morgen er mit Skæg ligesaa langt. Jeg revocerer mig selv, som Banken indkalder sin Seddel, for at sætte en ny i Circulation; det vil ikke lykkes. Jeg omsætter hele min Idee-Eiendom, mine Prioriteter i ægteskabelige Lommepege – ak! ak! i den Mønt bliver min Rigdom til saare Lidet.

Dog jeg fatter mig kort, min Stilling og min Situation tillader mig ikke at gjøre mange Ord.

Deres Hengivne.

Skjønt jeg allerede forlængst havde slaaet mig fra Verden og forsaaget al Theoretiseren, kan jeg dog ikke negte, at det unge Menneske igjen fik mig lidt ud af min Perpendikel-Bevægelse i Interesse af ham. Saa meget var mig da let klart, at han ligger i en fuldkommen Misforstaaelse. Det han lider af er en utidig melancholsk Høimodighed, der intetsteds har hjemme uden i en Digters Hjerne. Han venter paa et Tordenveir, der skal gjøre ham til Ægtemand, et Nerveslag maaskee. Det er aldeles det omvendte. Han hører ogsaa til dem, der sige: hele Bataillon en omkring, istedenfor selv at gjøre omkring, hvilket her kan udtrykkes paa en anden Maade: Pigen maa bort. Dersom jeg ikke selv var saa gammel, skulde jeg gjøre mig en Fornøielse af at tage hende, alene for at hjælpe Mennesket.

Han glæder sig over ikke at have fulgt min »kløgtige« Plan. Det ligner ham aldeles. At han endnu i dette Øieblik ikke kan indsee, at det havde været det ene Rigtige. Med ham er det umuligt at indlade sig, og det er forsaavidt meget heldigt, at han ikke ønsker Svar; thi at correspondere med et Menneske, der har en saadan Triumph som et Tordenveir paa Haanden, det vilde blive latterligt. Havde han blot min Klogskab. Andet siger jeg ikke. Om han da, naar det indtraadte, han havde beregnet, vilde give det et religiøst Udtryk, det maa han om; derimod har jeg Intet at indvende. Men det er altid godt at have gjort Alt, hvad menneskelig Klogskab kan foreskrive. Det skulde være mig, jeg skulde bedre have hjulpet Pigen. Nu vil hun maaskee have langt vanskeligere ved at glemme ham. Hun kom ikke til at skribe, det er Ulykken. Skrig maa der til, det er godt, ligesom at der kommer Blod ved en Contusion. Man maa lade en Pige skribe, saa har hun bagefter Intet at skribe for, men glemmer hurtigen.

Han fulgte ikke mit Raad, nu sidder hun formodentlig og sørger. At dette maa være ham yderst fatalt, indseer jeg godt. Dersom der var en Pige, der saaledes vilde sidde hen og være mig tro, da vilde jeg frygte hende mere end Alt i Verden, mere end Frihedsmænd frygte en Tyran. Hun vilde ængste mig, hvert Øieblik vilde jeg blive mig hende bevidst som en øm Tand. Hun vilde ængste mig, fordi hun var ideal og jeg for stolt paa Følelse, naar det kommer derpaa an, til at taale, at et eneste Menneske har den stærkere og mere udholdende end jeg. Forblev hun paa denne ideale Spidse, da maatte jeg finde mig i, at mit Liv, istedenfor at gaae frem, blev staaende in pausa. Maaskee var der den, der ikke kunde udholde denne piinlige Beundring, hun afnødte ham, og som blev saa misundelig paa hende, at han vilde anvende ethvert Middel for at faae hende styrtet : gift.

Om hun da nemlig vilde sige, som det ofte nok er sagt og skrevet og trykt og læst og glemt og gjentaget, »jeg har elsket Dig, nu tilstaaer jeg det« (»nu«, uagtet hun formodentlig havde sagt det hundrede Gange før); »jeg har elsket Dig høiere end Gud« (det er ikke lidt sagt ..... heller ikke meget i vore gudfrygtige Tider, hvor Guds frygt vel var et endnu sjeldnere Phænomen) – da skulde dette vel ikke forstyrre ham. Det Ideale er ikke at døe af Sorg, men at bevare sig selv sund og glad om muligt og dog frelse sin Følelse. At kunne tage en Anden er ikke stort. Det er en Svaghed, en meget simpel og plebeisk Virtuositet, som kun Borgerskabet raaber i Gevær for. Enhver, der har et kunstnerisk Blik paa Livet, seer let, at det er et Feilgreb, der ikke lader sig oprette end ikke ved at gifte sig 7 Gange.

Naar han forøvrigt angrer, at han ikke har bedet hende om sin Frihed, saa kan han gjerne spare sin Uleilighed; det havde ikke hjulpet stort, han havde efter al menneskelig Sandsynlighed netop væbnet hende mod sig; thi egentlig at bede om Friheden er noget Andet end at tjene en Pige med den Forklaring, at hun var Musen. Man seer atter her, at han er Digter. En Digter er ligesom født til at være en Nar for Pigerne. Om Pigen gjorde Nar ad ham lige op i hans aabne Øine, han troede, at det var Høimodighed. Han maa snarere prise sig lykkelig, at han ikke begyndte derpaa. Hun havde da formodentlig grebet sig alvorlig an. Hun havde ikke blot forsøgt sig i Erotikens lille Tabel, det er lovligt, og hun i Retten, men ogsaa i Ægteskabets store Tabel. Hun havde taget Gud til Forlover, kaldt Alt frem hvad der er helligt, lagt Beslag paa ethvert dyrebart Minde, der kunde boe i hans Sjæl. I denne Henseende bruger mangen Pige, naar Leilighed bydes, ganske ugeneert et Falsum, som end ikke en Forfører tillader sig. Den, der i erotisk Henseende virker ved Guds Hjælp og vil elskes for Guds Skyld, ophører at være sig selv og stræber at blive stærkere end Himlen og betydningsfuldere end Eens Salighed. – Sæt Pigen havde paa den Maade taget ham i Skole, han havde maaskee aldrig glemt det, eller forvundet det, da han formodentlig havde været ridderlig nok til ikke at høre et fornuftigt Ord af mig, men ladet ethvert Udbrud af hende gjælde for hvad det lød paa, og bevaret det som en evig Sandhed. Sæt det bag efter havde viist sig at være Overdrivelse, et lille lyrisk Impromptu, et følsomt Divertissement, ... Nu ja! maaskee hans Høimodigheds-Idee ogsaa her havde hjulpet ham.

Min Ven er Digter, og en Digter hører denne sværmeriske Tro paa Qvinden væsentlig til. Jeg er med Respekt at sige Prosaist. Hvad det andet Kjøn angaaer, har jeg min egen Mening, eller rettere, jeg har slet ingen, da jeg kun saare sjelden har seet en Pige, hvis Liv lod sig opfatte i en Kategori. Hun mangler som oftest den Conseqvents, der er fornøden for at man skal beundre eller foragte et Menneske. En Qvinde er først bedragen af sig selv, før hun bedrager en Anden, og derfor har man slet ingen Maalestok.

Min unge Ven faaer nu at see. Jeg har ingen ret Tillid til hans Tordenveir, jeg troer han havde ikke handlet ilde i at følge mit Raad. Ideen var i Bevægelse i det unge Menneskes Elskov, derfor beskæftigede han mig. Den Plan, jeg foreslog, lagde Ideen an som Maalestok. Det er det sikkreste af Verden. Naar man passer paa det i Livet, saa bliver Enhver til Nar, der vil bedrage Een. Ideen var lagt an, det skyldte han i mine Tanker den Elskede og sig selv. Var hun istand til at leve paa den Viis, hvortil da ikke behøves overordentlige Evner

men Inderlighed, da havde hun i samme Øieblik, han forlod hende, sagt til sig selv: »jeg har nu Intet videre med ham at gjøre, om han var en Bedrager eller ikke, om han skulde vende tilbage eller ikke; det, jeg beholder, er Idealiteten af min egen Forelskelse, den skal jeg vel vide at holde i Ære.« Havde hun gjort dette, da var min Vens Stilling bleven piinlig nok, thi da var han forbleven i den sympathetiske Smerte og Nød. Dog hvo vil ikke finde sig heri, naar han midt i al Sorg havde Glæden af at beundre den Elskede. Hans Liv havde da været standset ligesom hendes, men det var standset som en Flod standser, fortryllet ved Musikkens Magt. – Var hun ikke istand til at bruge Ideen som Regulativ for sit Liv, da gjaldt det, at han ikke havde forstyrret hende ved sin Smerte i at benytte en anden Art Befordring.

d. 31. Mai.

Min tause Medvider.

Hun er gift; med hvem veed jeg ikke; thi da jeg læste det i Bladet, blev jeg som rørt af et Slag og tabte Avisen, og har siden ikke havt Taalmodighed til et nærmere Eftersyn. Jeg er atter mig selv; her har jeg Gjentagelsen; jeg forstaaer Alt, og Tilværelsen forekommer mig skjønnere end nogensinde. Det kom jo ogsaa som et Tordenveir, om jeg end skylder hendes Høimodighed, at det skete. Hvo det end er, hun har valgt, jeg vil end ikke sige: foretrukket; thi i Qvalitet af Ægtemand er Enhver at foretrække for mig, hun har dog viist Høimodighed imod mig. Om han var den skjønneste Mand i Verden, et Indbegreb af al Elskværdighed, istand til at fortrylle enhver Pige, om hun kunde bringe hele Kjønnets til Fortvivlelse ved at give ham sit Ja, hun har dog handlet høimodigt, om ikke ved andet saa ved aldeles at have glemt mig. Hvad er dog skjønt som qvindelig Høimodighed. Lad den jordiske Skjønhed visne, lad hendes Øies Glands udslukkes, lad hendes ranke Skud bøie sig i Aarene, lad Lokkerne tabe den besnærende Magt, naar de skjules af den ydmyge Kappe, lad hendes kongelige Blik, der beherskede Verden, med moderlig Kjærlighed kun omslutte og vogte paa den Kreds, om hvilken hun freder – en Pige, der saaledes har været høimodig, ældes aldrig. Lad Tilværelsen lønne hende som den har gjort det, lad den give hende hvad hun elskede mere, den gav ogsaa mig hvad jeg elskede mere – mig selv, og gav mig dette ved hendes Høimod.

Jeg er atter mig selv. Dette »Selv,« som en Anden ikke vilde tage op paa Landeveien, eier jeg igjen. Den Splid, der var i mit Væsen, er hævet; jeg slutter mig atter sammen. Sympathiens Angester, der fandt Medhold og Næring i min Stolthed, trænge sig ikke mere ind til at adsplitte og separere.

Er der da ikke en Gjentagelse? Fik jeg ikke Alt dobbelt? Fik jeg ikke mig selv igjen, netop saaledes, at jeg dobbelt maatte føle Betydningen deraf? Og hvad er en Gjentagelse af jordisk Gods, der er ligegyldigt mod Aandens Bestemmelse, i Sammenligning med en saadan Gjentagelse? Kun Børnene fik Job ikke dobbelt, fordi et Menneskeliv ikke saaledes lader sig fordoble. Her er kun Aandens Gjentagelse mulig, om den end i Timeligheden aldrig bliver saa fuldkommen som i Evigheden, der er den sande Gjentagelse.

Jeg er atter mig selv; Maskineriet er sat i Bevægelse. Sønderhugne ere de Besnærelser, hvori jeg var hildet; brudt er den Trylleformel, der havde hexet sig ind i mig, saa jeg ikke kunde komme tilbage til mig selv. Der er Ingen mere, der løfter sine Hænder mod mig, min Frigjørelse er sikker, jeg er født til mig selv; thi saalænge Ilithyia folder sine Hænder, kan den Fødende ikke føde.

Det er forbi, min Jolle er flot, i næste Minut er jeg atter der, hvor min Sjæls Higen var, der, hvor Ideerne bruse med elementarisk Rasen, hvor Tankerne staae larmende op som Nationerne i Folkevandringen, der, hvor der til en anden Tid er en Stilhed, som Sydhavets dybe Taushed, en Stilhed, saa man hører sig selv tale, om Bevægelsen kun foregaaer i Eens Indre; der hvor man hvert Øieblik sætter Livet ind, hvert Øieblik mister det og atter vinder det.

Ideen tilhører jeg. Naar den vinker mig, da følger jeg, naar den giver Stævne, da venter jeg Dage og Nætter, der kalder Ingen paa mig til Middag, der venter Ingen med Aftensmaden. Naar Ideen kalder, da forlader jeg Alt, eller rettere jeg har Intet at forlade, jeg sviger Ingen, jeg bedrøver Ingen ved at være den tro, min Aand bedrøves ikke ved at jeg maa bedrøve en Anden. Naar jeg vender hjem, da læser Ingen i min Mine, Ingen udfritter min Skikkelse. Ingen affrister mit Væsen en Forklaring, som jeg end ikke selv kan give nogen Anden, om jeg er salig i Glæde, eller nedsjunken i Nød, om jeg har vundet Livet eller tabt det.

Beruselsens Bæger rækkes mig atter, jeg indaander allerede dets Duft, jeg fornemmer allerede dets skummende Musik – dog først en Libation for hende, der frelste en Sjæl, som sad i Fortvivlelsens Eensomhed: priset være qvindeligt Høimod! – Leve Tankens Flugt, leve Livsfaren i Ideens Tjeneste, leve Kampens Nød, leve Seirens festlige Jubel, leve Dandsen i det Uendeliges Hvirvel, leve Bølgeslaget, der skjuler mig i Afgrunden, leve Bølgeslaget, der slynger mig op over Stjernerne.

Til

Velbyrdige Hr. N. N.

denne Bogs virkelige Læser.

Min kjære Læser!

Kjøbenhavn, i August 1843.

Tilgiv, at jeg taler saa fortroligt til Dig, men vi ere jo unnter uns. Skjønt Du nemlig er en poetisk Person, er Du mig dog ingenlunde en Flerhed, men kun een, saa vi dog ere blot Du og jeg.

Dersom man vilde antage, at Enhver, der læser en Bog af en eller anden tilfældig, Bogen selv uvedkommende Grund, kun er en uegentlig Læser, saa blev der maaskee ikke mange egentlige Læsere tilbage selv for de Forfattere, hvis Læseverden er meget talrig; thi hvem falder det i vor Tid ind at spille et Øieblik paa den snurrige Tanke, at det er en Kunst at være en god Læser, end sige at anvende Tid paa at blive dette? Denne beklagelige Tilstand har naturligviis sin Indflydelse paa en Forfatter, der efter min Mening gjør rigtigt i med Clemens Alexandrinus at skrive saaledes, at Kjætteerne ikke kunne forstaae det.

En nysgjerrig Læserinde, der læser Slutningen af enhver Bog, hun finder paa sit Natbord, for at see, om de Elskende faae hinanden, vil blive skuffet; thi vel faae to Elskende hinanden; men min Ven, der dog ogsaa er en Mandsperson, faaer ingen. Da nu dette tillige sees ikke at have sin Grund i en forsvindende Tilfældighed, saa bliver Sagen betænkelig nok for de giftefærdige og giftesyge Piger, der, ved blot at skulle stryge et eneste mandligt Individ ud, tabe Noget i Udsigternes Sandsynlighed. – En bekymret Familiefader vil maaskee frygte for, at hans Søn skal komme paa samme Vei som min Ven, og mener derfor, at Bogen ikke efterlader et harmonisk Indtryk, fordi den ikke er en færdigsyet Mundering, der passer paa enhver Musketeer. – Et foreløbigt Geni vil maaskee finde, at Undtagelsen gjør sig altfor mange Besværligheder og tager Sagen for alvorligt. – En gemytlig Husven vil forgjæves søge en Forklarelse af Dagligstuen Trivialiteter eller en Forherligelse af Thevandspassieren. – En Virkelighedens haandfaste Forfægter vil maaskee mene, at det Hele dreier sig om Intet. – En erfaren Frue, der stifter Partier, antager Bogen at være forfeilet, da det Interessante netop var, at udfinde, hvorledes en Pige maatte være beskaffen »for at gjøre en saadan Mand lykkelig«; thi at der maa være en saadan Pige til, eller at der idetmindste har været en saadan, det forvisser hun sig om paa en for hende høist behagelig Maade. – En Velærværdighed statuerer, at der er for megen Philosophi i Bogen; en Høiærværdigheds Tankeblisk søger forgjæves, hvad Menigheden netop i vor Tid saa hellig behøver, det ægte Speculative. – Min kjære Læser! vi kan jo gjerne tale derom saadan unnter uns; thi Du kan vel begribe, at det ikke er min Mening, at alle disse Domme skulde træde frem i Virkeligheden, da Bogen ikke faaer mange Læsere.

En almindelig Recensent vil Bogen muligen give forønsket Leilighed til udførligt at oplyse, at den ikke er en Comedie, Tragedie, Roman, Epos, Epigram, Novelle, samt til at finde det utilgiveligt, man forgjæves søger at sige 1. 2. 3. Gangen i den vil han vanskelig forstaae, da den er invers; Bogens Stræben tiltaler ham vist heller ikke; thi Recensenter i Almindelighed forklare Tilværelsen saaledes, at baade det Almene og det Enkelte tilintetgjøres. Fremfor Alt er det for meget forlangt af en almindelig Recensent, at han skulde have en Interesse for den dialektiske Kamp, i hvilken Undtagelsen bryder frem i det Almene, den vidtløftige og saare udviklede Procederen, i hvilken Undtagelsen gjennemkæmper og hævder sig selv som berettiget; thi den uberettigede Undtagelse er netop kjendelig derpaa, at den vil gaae uden om det Almene. Denne Strid er saare dialektisk og uendelig nuanceret, den forudsætter som Betingelse en absolut Prompthed i det Almenes Dialektik, kræver Hurtighed i at eftergjøre Bevægelser, den er med eet Ord ligesaa vanskelig som at slaae en Mand ihjel og lade ham leve. Paa den ene Side staaer Undtagelsen, paa den anden Side det Almene, og Striden selv er en underlig Conflict mellem det Almenes Vrede og Utaalmodighed over al det Spektakel, Undtagelsen volder, og dets forølskte Forkjærlighed for Undtagelsen; thi det Almene glæder sig dog til syvende og sidst ligesaa meget over en Undtagelse, som Himlen over en Synder, der omvender sig, fremfor over 99 Retfærdige. Paa den anden Side kæmper Undtagelsens Opsætsighed og Trods, dens Svaghed og Sygelighed. Det Hele er en Brydning, i hvilken det Almene bryder med Undtagelsen, brydes med den i Strid, og styrker den ved denne Brydning. Kan Undtagelsen ikke holde Nøden ud, saa hjælper det Almene den ikke, ligesaa lidt som Himlen hjælper en Synder, der ikke kan udholde Angerens Smerte. Den energiske og sluttede Undtagelse, der, skjønt i Strid med det Almene, dog er et Rodskud af dette, den bevarer sig. Forholdet er dette. Undtagelsen tænker tillige det Almene, idet den gjennemtænker sig selv, den virker for det Almene, idet den gjennemvirker sig selv, den forklarer det Almene, idet den forklarer sig selv. Undtagelsen forklarer altsaa det Almene og sig selv, og naar man ret vil studere det Almene, behøver man blot at see sig om en berettiget Undtagelse; den udviser Alt langt tydeligere end det Almene selv. Den berettigede Undtagelse er forsonet i det Almene; det Almene er fra Grunden af polemisk imod Undtagelsen; thi sin Forkjærlighed vil det ikke lade sig mærke med, førend Undtagelsen tvinger det til ligesom at tilstaae det. Har Undtagelsen ikke denne Magt, er den ikke berettiget, og derfor er det meget klogt af det Almene ikke at lade sig mærke med Noget for tidligt. Naar Himlen elsker en Synder mere end 99 Retfærdige, da veed Synderen det saavist ikke fra Begyndelsen af; tvertimod han fornemmer kun Himlens Vrede, indtil han tilsidst ligesom nødsager Himlen til at rykke ud med Sproget.

I Tidens Længde bliver man kjed af den evindelige Passiar om det Almene og det Almene, der gjentages til

den kjedsommeligste Fadhed. Der er Undtagelser til. Kan man ikke forklare dem, kan man heller ikke forklare det Almene. Man mærker i Almindelighed ikke Vanskeligheden, fordi man end ikke tænker det Almene med Lidenskab, men med en magelig Overfladiskhed. Undtagelsen derimod tænker det Almene med energisk Lidenskab.

Naar man gjør dette, da fremkommer der en ny Rangforordning, og den stakkels Undtagelse, hvis den ellers duer til Noget, kommer atter, som den stedmoderlig tilsidesatte Pige i Eventyret, til Hæder og Ære.

En saadan Undtagelse er en Digter, der danner Overgangen til de egentlige aristokratiske Undtagelser, til de religiøse Undtagelser. En Digter er i Almindelighed en Undtagelse. Man glæder sig ofte nok over en saadan og over hans Frembringelser. Jeg tænkte da, det kunde vel være Umagen værd engang at lade en saadan blive til. Det unge Menneske, som jeg har ladet blive til, han er Digter. Mere kan jeg ikke gjøre; thi jeg kan i det Høieste komme saavidt, at jeg kan tænke mig en Digter og ved min Tænken frembringe ham, selv kan jeg ikke blive Digter, som ogsaa min Interesse ligger paa et andet Sted. Min Opgave har beskæftiget mig reent æsthetisk og psykologisk. Jeg har anbragt mig selv med; men naar Du, min kjære Læser! seer nærmere til, vil Du let see, at jeg kun er en tjenende Aand, og saare langt fra at være, hvad det unge Menneske befrygter, ligegyldig mod ham. Dette var en Misforstaaelse, som jeg har foranlediget, for ogsaa paa denne Maade at bringe ham frem. Enhver Bevægelse, jeg har gjort, er blot for at belyse ham; jeg har bestandig havt ham in mente, hvert Ord af mig er enten Bugtaleri eller sagt i Forhold til ham. Selv hvor Spøgen og Kaadheden synes at tumle sig aldeles hensynløs, er der et Hensyn til ham, selv hvor Alt ender i Tungsind, er der et Vink om ham, om en Tilstand i ham. Af den Grund foregaae alle Bevægelser reent lyrisk, og hvad jeg siger, det skal man dunkelt forstaae i ham, eller man skal ved hvad jeg siger bedre forstaae ham. Saaledes har jeg gjort for ham, hvad jeg kunde, ligesom jeg nu stræber at tjene Dig, kjære Læser, ved igjen at være en Anden.

En Digers Liv begynder i Strid med hele Tilværelsen, det gjælder om at finde en Beroligelse eller en Berettigelse; thi i den første Strid maa han altid tabe, og vil han strax seire, da er han uberettiget. Min Digter finder nu en Berettigelse, netop derved, at Tilværelsen absolverer ham i det Øieblik, da han vil ligesom tilintetgjøre sig selv. Hans Sjæl vinder nu et religiøst Anklang. Dette er det, der egentlig bærer ham, skjønt det aldrig kommer til Gjennembrud. Hans dithyrambiske Glæde i det sidste Brev er et Exempel herpaa; thi denne Glæde er upaatvivlelig funderet i en religiøs Stemning, hvilken dog forbliver en Inderlighed. Han beholder en religiøs Stemning som en Hemmelighed, han ikke kan forklare, medens denne Hemmelighed hjælper ham til digterisk at forklare Virkeligheden. Han forklarer det Almene som Gjentagelsen, og dog forstaaer han selv Gjentagelsen paa en anden Maade; thi medens Virkeligheden bliver Gjentagelsen, bliver for ham den anden Potens af hans Bevidsthed Gjentagelsen. Han har, hvad der tilhører væsentlig en Digter, havt en Forelskelse; men denne er aldeles tvetydig: lykkelig, ulykkelig, komisk, tragisk. I Retning af Pigen kan Alt blive komisk, thi da han fornemlig var sympathetisk afficeret, saa har hans Liden for en stor Deel ligget i, at den Elskede leed. Var han i denne Henseende i en Feiltagelse, saa bliver det Komiske det Fremtrædende. Seer han paa sig selv, da tilbyder det Tragiske sig, ligesom ogsaa naar han i en anden Forstand tænker den Elskede ideelt. Han har beholdt en Idealitet af den hele Forelskelse tilbage, som han kan give et hvilket som helst Udtryk, men altid i Stemning, fordi han ingen Facticitet har. Han har da et Bevidstheds-Faktum eller rettere han har intet Bevidstheds-Faktum, men en dialektisk Elasticitet, der vil gjøre ham produktiv i Stemning. Medens denne Produktivitet bliver hans Yderside, bæres han af noget uudsigeligt Religiøst. Saaledes var Bevægelsen i de tidligere Breve, især i enkelte af dem, langt nærmere ved en egentlig religiøs Udgang, men i det Øieblik, den midlertidige Suspension hæves, faaer han sig selv igjen, men som Digter, og det Religiøse gaaer til Grunde : bliver som et uudsigeligt Underlag.

Havde han havt en dybere religiøs Baggrund, da var han ikke bleven Digter. Da havde Alt faaet religiøs Betydning. Den Begivenhed, i hvilken han hildes, havde da vel faaet Betydning for ham, men da var Anstødet kommet fra højere Steder, han havde da ogsaa havt en ganske anden Myndighed, om denne end kjøbtes ved en endnu smerteligere Lidelse; han havde da handlet med en ganske anden Jern-Conseqvents og Urokkelighed, han havde da vundet et Bevidstheds-Faktum, han bestandig kunde holde sig til, og som aldrig blev ham tvetydigt, men reent Alvor, fordi det var sat ved ham selv i Kraft af et Guds-Forhold. I samme Øieblik var det hele Spørgsmaal om Endeligheden bragt i Indifferent; den egentlige Virkelighed vilde i dybere Forstand hverken gjøre ham fra eller til. Han havde da religiøst udtømt Alt, hvad der laae i hiin Begivenhed af forfærdelig Conseqvents. Om Virkeligheden viste sig anderledes, forandrede ham væsentlig Intet, ligesaa lidet som, hvis det Værste var indtraadt, dette væsentlig havde forfærdet ham mere end det allerede havde gjort. Han vilde da med religiøs Frygt og Bæven, men ogsaa med Tro og Tillid forstaae, hvad han havde gjort fra først af, og hvad han i Conseqvents deraf var forpligtet til at gjøre senere, selv om denne Forpligtelse foranledigede det Besynderlige. For det unge Menneske derimod er det netop som Digter karakteristisk, at han aldrig ret kan komme paa det Klare om, hvad han har gjort, netop fordi han i det Udvortes og Synlige baade vil see det og ikke vil see det, eller i det Udvortes og Synlige vil see det, og derfor baade vil see det og ikke vil see det. Et religiøst Individ derimod hviler i sig selv, og forsmaaer alle Virkelighedens Barnestreger.

Min kjære Læser! Du vil nu forstaae, at Interessen dreier sig om det unge Menneske, medens jeg er en forsvindende Person, ligesom en Barselkone i Forholdet til Barnet, hun føder. Og saaledes er det ogsaa; thi

jeg har ligesom født ham, og fører derfor som den Ældre Ordet. Min Personlighed er en Bevidstheds-Forudsætning, der maa til netop for at tvinge ham ud, hvorimod min Personlighed aldrig kunne komme derhen, hvor han kommer hen, thi den Oprindelighed, i hvilken han træder frem, er det andet Moment. Han har derfor lige fra Begyndelsen af været i gode Hænder, om jeg end ofte har maattet drille ham, for at han selv kunde komme tilsyne. Ved første Øiekast saae jeg, han var Digter, om ikke paa andet saa derpaa, at en Begivenhed, der, hvis den var hændt et trivielt Menneske, var bleven i god Ro og Mag til ingen Ting, for ham svulmede op til en Verdensbegivenhed.

Skjønt jeg nu ofte fører Ordet, saa vil Du dog, min kjære Læser (thi Du forstaaer Dig paa de inderlige sjælelige Tilstande og Rørelser, og derfor er det, jeg kalder Dig »kjær«), saa vil Du dog overalt læse om ham. Du vil da forstaae Overgangenes Forskjellighed, og om Du end af og til, naar Stemningens Styrtebad kommer pludselig over Dig, bliver lidt underlig derved, vil Du dog bag efter see, hvorledes Alt er forskjelligt modificeret, det Ene i Forhold til det Andet, samt, at den enkelte Stemning er temmelig correct, hvilket er en Hovedsag, da det Lyriske her er saa vigtigt. Du vil maaskee en enkelt Gang lade Dig distrahere af en tilsyneladende ørkesløs Vittighed eller af en indolent Trods, men bag efter vil Du maaskee forsone Dig dermed.

Din hengivne

Constantin Constantius.